

Geweld onder invloed

Evaluatie van een nieuwe werkwijze van de politie gericht op versterking van de informatiepositie ten aanzien van alcohol- en drugsgebruik door geweldplegers

Monique Bruinsma
Lenke Balogh
Jorine de Muijnck

beleidsonderzoek en advies

Geweld onder invloed

Evaluatie van een nieuwe werkwijze van de politie gericht op versterking van de informatiepositie ten aanzien van alcohol- en drugsgebruik door geweldplegers

Tilburg, juni 2008

Drs. M.Y. Bruinsma

Mr. Drs. L.D. Balogh

Drs. J.A. de Muijnck

Uitgever: IVA
Warandelaan 2
Postbus 90153
5000 LE Tilburg
Telefoonnummer: 013-4668466
Telefax: 013-4668477

IVA is gelieerd aan de UvT

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie.

Het project werd begeleid door:

Dr. W. Ph. Stol (voorzitter), Politieacademie / Noordelijke Hogeschool Leeuwarden
Mw. drs. I.L. van Erpecum, DSP / ministerie van Justitie
Drs. M. Kruissink, WODC / ministerie van Justitie
Mw. mr. dr. K.D. Lünemann, Verwey-Jonker Instituut
Mw. dr. M.W. Van Laar en dr. G. Cruts, Trimbos Instituut

© 2008 WODC, ministerie van Justitie.
Auteursrecht voorbehouden.

ISBN: 978-90-6835-4362

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het WODC.

Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
1 Inleiding.....	9
1.1 Achtergrond.....	9
1.2 Pilot.....	10
1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen.....	12
1.4 Methoden van onderzoek.....	13
1.5 Leeswijzer.....	17
2 Aard en omvang van alcohol- en drugsgerelateerde geweld.....	19
2.1 Inleiding.....	19
2.2 Omvang van geweldsdelicten en proportie van middelengebruik.....	20
2.3 Aard van de geweldsdelicten.....	25
2.4 Conclusie.....	37
3 Juridische knelpunten bij het vaststellen en registreren van alcohol- en/of drugsgebruik in relatie tot geweldsdelicten.....	39
3.1 Inleiding.....	39
3.2 Bevoegdheid om alcohol- en drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten te meten en registreren.....	40
3.3 De manier van gegevensregistratie in de pilot.....	44
3.4 Samenvatting en aandachtspunten.....	44
4 Juridische grenzen van informatieoverdracht in geval van geweldplegers 'onder invloed'.....	47
4.1 Inleiding.....	47
4.2 De grondslag en het doel van de gegevensverstrekking.....	48
4.3 Ontvangstgerechtigden.....	50
4.4 Verstrekking van gegevens met toestemming.....	52
4.5 Het soort gegevens.....	55
4.6 De manier van overdracht.....	55
4.7 Vastlegging van gegevensoverdracht: het convenant.....	56
4.8 Rechten van de betrokkene.....	56

4.9	Samenvatting en aandachtspunten	57
5	Vooruitblik	59
5.1	Inleiding	59
5.2	Verplicht versus vrijwillig	59
5.3	Medewerking verdachten	61
5.4	Strafverzwaring	62
5.5	Samenvatting	62
6	De bruikbaarheid van gehanteerde tests op alcohol- en drugsgebruik.....	65
6.1	Inleiding	65
6.2	Ervaringen met de afname van de tests.....	65
6.3	Bruikbaarheid en betrouwbaarheid van de tests op basis van de literatuur ..	69
6.4	Samenvatting	74
7	Conclusies.....	77
7.1	Inleiding	77
7.2	Beantwoording van de onderzoeksvragen	77
7.3	Beschouwing van de betekenis van de pilots vanuit de doelen die werden gesteld.....	81
	Summary	83
	Bijlage A	91
	Bijlage B	93
	Bijlage C	101
	Literatuurlijst	105

Samenvatting

1. Aanleiding, doel en onderzoeksvragen

Vanuit de ambitie van het kabinet om het geweld gerelateerd aan middelengebruik terug te dringen, werd de afgelopen jaren op drie pilotlokaties gewerkt aan het opbouwen en testen van een nieuwe wijze van informatie verzamelen over middelengebruik door geweldplegers. Het gaat hierbij om een nieuwe werkwijze voor de politie, waarbij:

- 1) op heterdaad opgepakte verdachten in de verhoorsituatie wordt gevraagd naar soort en mate van alcohol- en/of drugsgebruik. Daarnaast moeten deze verdachten verzocht worden mee te werken aan een blaastest (alcohol) en aan een drugstest. Bij een positieve test volgt een ademanalyse.
- 2) bij niet op heterdaad opgepakte verdachten aan de aangever of aan getuigen wordt gevraagd of er sprake was van middelengebruik. De informatie wordt in het verhoor met de verdachte geverifieerd.
- 3) de politie de uitkomst van bovengenoemde situaties 1) en 2) registreert, evenals in geval van drugsgebruik de soort drugs en de wijze van vaststelling.

Met deze nieuwe werkwijze wil men het zicht op de aard en de omvang van middelengebruik door geweldplegers verbeteren, zodat duidelijk wordt wat het belang is van extra investeringen op dit vlak.

Daarnaast richt men zich in de pilots op het verkennen van de mogelijkheden om een verbeterde informatiepositie van de politie ook zo in te kunnen zetten, dat deze ondersteunend is bij het maken van keuzes over de best passende justitiële en preventieve maatregelen gericht op vermindering van recidive onder geweldplegers.

De lokaties die meedoen in de pilot zijn: de politieregio IJsselland (met als belangrijkste steden Zwolle, Deventer en Kampen), de gemeente Schouwen-Duiveland (politieregio Zeeland, met als belangrijkste woonkernen Renesse en Zierikzee) en de gemeente Wageningen (politieregio Gelderland-Midden).

Afhankelijk van de resultaten van de pilots wordt overwogen of een landelijke invoering van de werkwijze wenselijk is en onder welke voorwaarden dit ten uitvoer kan worden gebracht. De gegevens en analyses in dit onderzoeksrapport zijn gediendstig aan het maken van deze afweging.

2. Onderzoeksopzet

Dit onderzoek evalueert de genoemde pilot op enkele punten die cruciaal zijn bij het maken van afwegingen over een wenselijk vervolg. De focus ligt - op verzoek van de opdrachtgever: het ministerie van justitie - op twee elementen: 1. het uitzetten van de opgebouwde kennis in de pilot over de aard en de omvang van de geschetste problematiek, 2. het duiden van de technische en juridische problemen die men tegen zal komen bij landelijke invoering van de werkwijze.

De onderzoeksvragen luiden als volgt:

- I. Hoe groot is de proportie geweldsdelicten waarin het gebruik van alcohol een rol speelt, zowel in de experimentele gemeentes als geëxtrapoleerd naar landelijk niveau?
- II. Hoe groot is de proportie geweldsdelicten waarin (hard)drugs een rol spelen, zowel in de experimentele gemeentes als geëxtrapoleerd naar landelijk niveau?
- III. Hoe groot is de proportie geweldsdelicten waarin zowel alcohol als (hard)drugs een rol spelen, zowel in de experimentele gemeentes als geëxtrapoleerd naar landelijk niveau?
- IV. Bij welke delicten, bij welke daders en in welke situaties komen alcohol- en drugsgerelateerde geweldsdelicten het meest frequent voor?
- V. Wat zijn de juridische knelpunten bij het vaststellen van alcohol- en drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten en hoe zouden die opgelost kunnen worden?
- VI. Waar liggen de juridische grenzen ten aanzien van het doorspelen van informatie door de politie aan andere instanties (bijvoorbeeld verslavingsinstellingen) met het oog op preventieve activiteiten? Vormen die grenzen een probleem en hoe kan dat opgelost worden?
- VII. Voldoen de gebruikte tests om alcohol- en drugsgebruik bij geweld vast te stellen? Het 'voldoen van de tests' dient in het kader van onderhavig onderzoek opgevat te worden als de 'toepasbaarheid c.q. de bruikbaarheid van de tests', zoals te beoordelen door de gebruikers (politie) en – eventueel – (paramedische of medische) deskundigen op locatie.

Ten behoeve van de overzichtelijkheid zijn de zeven onderzoeksvragen ondergebracht in vijf deelonderzoeken. De deelonderzoeken 1) en 2) geven antwoord op de empirische vragen over de aard en de omvang van geweldsdelicten die worden gepleegd onder invloed van verdovende middelen (onderzoeksvragen 1 t/m 4). Voor dit onderzoek werd de registratie van geweldfeiten door de politie in de drie pilotlocaties geanalyseerd over de periode april 2007-oktober 2007.

De deelonderzoeken 3) en 4) behandelen de juridische knelpunten van het nieuwe beleid (onderzoeksvragen 5 en 6). De juridische knelpunten kunnen bestaan rond het verplichten van medewerking aan een test en het delen van informatie door de politie met ketenpartners. Naast het bestuderen van de relevante literatuur zijn experts geïnterviewd.

Deelonderzoek 5) ten slotte is bestemd voor het vaststellen van de bruikbaarheid van

de voorgestelde alcohol- en drugstests (onderzoeksvraag 7). Technische knelpunten kunnen ontstaan bij de hantering van de tests in de praktijk, met name wat betreft het gebruiksgemak en de betrouwbaarheid. Ook hier werd relevante literatuur bestudeerd, waarna vervolgens ook ervaringen met de tests in de drie pilotlocaties werden gebundeld.

3. Bevindingen

Onderzoeksvragen I, II en III: Hoe groot is de proportie geweldsdelicten waarin het gebruik van alcohol en/of (hard)drugs een rol speelt, zowel in de experimentele gemeentes/regio als geëxtrapoleerd naar landelijk niveau?

Van de drie politielocaties zijn gegevens verkregen over het aantal geweldsincidenten dat zich gedurende de pilotperiode voordeed. Inzicht in het gebruik van middelen, voorafgaand aan het incident, kan uiteraard alleen verkregen worden wanneer er een verdachte kon worden aangehouden. De *proportie* waarover de onderzoeksvraag gaat, betreft zodoende het aandeel middelengerelateerd gebruik binnen het totaal aan geweldsincidenten *met een aangehouden verdachte*.

Om bovendien *feitelijke* informatie, in de vorm van een test, te verkrijgen over middelengebruik van deze verdachte, moest de verdachte op heterdaad, of kort na het incident aangehouden kunnen worden. Hoewel dit vaak het geval is, blijkt de test niet vaak te zijn uitgevoerd. Tijdens de pilotperiode werden in de drie pilotgebieden gezamenlijk 2.244 verdachten van geweldsincidenten aangehouden. Het aantal afgenomen tests op drank- en/of drugsgebruik bedroeg in totaal 78: er werden 59 dranktests afgenomen en 19 drugstests. Het aantal tests dat gedurende de pilot is uitgevoerd, is hiermee lager dan op basis van de opzet van de pilot verwacht mocht worden. Het 'tellen' van de proportie middelengebruik heeft derhalve niet alleen plaatsgevonden op basis van informatie uit de tests, maar daarnaast ook op basis van de registraties (waarnemingen) van politiemedewerkers.

Met deze werkwijze komt de proportie geweldsincidenten, waarbij één of meerdere verdachten alcohol gebruikt hadden, op ruim een kwart, 27% (N=1626). Het verschil tussen de pilotlocaties is evenwel groot, in de politieregio IJsselland (N=1481) is de proportie 26%, in de gemeente Schouwen-Duiveland (N=145) 43%. Ten aanzien van de pilotlocatie gemeente Wageningen werden van het politiekorps geen totaalcijfers verkregen (van het aantal geweldsdelicten in de pilotperiode), waardoor voor dat gebied geen vergelijkbare rekensom kon worden uitgevoerd.

Er blijkt in de gemeente Schouwen-Duiveland sprake van een sterk seizoenseffect: in de maanden april t/m juni en september en oktober is de proportie alcoholgerelateerde geweldsmisdrijven 28%, hetgeen overeenkomt met IJsselland waar de zomermaanden juli en augustus het gemiddelde op 43% brengen.

Zowel de proportie drugsgelateerde incidenten, als incidenten waarbij zowel alcohol als drugs (door 1 persoon) gebruikt was, is beduidend kleiner dan de proportie alcoholgerelateerde incidenten en bedraagt 3%.

Aangezien de dataverzameling heeft plaatsgevonden op drie pilotlocaties, die niet met het oog op landelijke representativiteit geselecteerd zijn, is een extrapolatie naar landelijk niveau niet betrouwbaar uit te voeren. Een grove rekensom kan echter wel gemaakt worden, onder de aanname dat de problematiek in de pilotregio's *indicatief is* voor de omvang van de totale problematiek in Nederland. Deze schatting levert voor het jaar 2006 een cijfer op van zo'n 38.600 middelengebruikende geweldverdachten op een totaal van 137.802 verdachten van geweldsincidenten die door de politie zijn aangehouden.

Onderzoeksvraag IV: Bij welke delicten, bij welke daders en in welke situaties komen alcohol- en drugsgelateerde geweldsdelicten het meest frequent voor?

Een groot deel van de gepleegde geweldsincidenten betreffen mishandeling, vernieling en bedreiging. Onder de alcoholgerelateerde incidenten blijken verhoudingsgewijs vaker aantasting van de openbare orde, vernieling en bedreiging voor te komen. De alcoholgerelateerde incidenten vinden vaak plaats in een context van uitgaan, en aangever(s) en verdachte(n) blijken vaak onbekenden van elkaar te zijn, hetgeen wel wordt aangeduid als 'zinloos geweld'. Met name vernieling in combinatie met alcoholgebruik blijkt vrijwel altijd in nachtelijke uren plaats te vinden.

De fysieke geweldsincidenten tegen personen die in combinatie met middelengebruik gepleegd zijn, zijn in bijna de helft van de gevallen als 'zwaar geweld' te typeren. En bij een derde van deze geweldsincidenten leidde het geweld tot zwaar letsel bij het slachtoffer.

Onder de aangehouden verdachten die middelen gebruikt hebben, bevinden zich veel jongeren, vrijwel uitsluitend mannen. Van deze personen blijkt een groot aantal al eerder met de politie in aanraking te zijn geweest (gekeken is naar het eerder voorkomen in BPS *als verdachte*). Van de totale groep 'middelengebruikende verdachten' in de secundaire analyse (91), blijkt de helft (45) dergelijke antecedenten te hebben. Deze antecedenten blijken vervolgens zeer vaak een geweldsincident te zijn (39 van de 45), waarbij ook zeer vaak middelen gebruikt zijn (23 maal alcohol en 6 maal drugs). Er zijn geen gegevens beschikbaar die deze geconstateerde verhoudingen naar typen geweld en naar kenmerken van plegers verder kunnen inkaderen, ten eerste omdat definities van geweld gehanteerd in andere onderzoeken niet vergelijkbaar zijn met de gehanteerde definitie in de pilot, en ten tweede, omdat er ook geen analyse heeft plaatsgevonden op de kenmerken van verdachten die geen middelen gebruikt hadden in de pilotgebieden.

Onderzoeksvraag V: Wat zijn de juridische knelpunten bij het vaststellen van alcohol- en drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten en hoe zouden die opgelost kunnen worden?

Deze onderzoeksvraag ziet op de mogelijke juridische knelpunten die kunnen bestaan bij het afnemen van de tests en het vastleggen van gegevens over alcohol- en/of drugsgebruik. Aanname van de pilot is dat het vastleggen van bepaalde gegevens over middelengebruik noodzakelijk is voor een goede uitvoering van de handhavende dan wel de hulpverlenende politietaak. Dit vastleggen van gegevens over middelengebruik is geen probleem en gebeurt ook nu al door verdachten en andere betrokkenen daarover te bevragen in het verhoor. Wel kunnen er juridische problemen ontstaan als men nagaat of het afnemen van de tests en het vastleggen van testresultaten in het bijzonder ook *noodzakelijk* is. Het bevragen van een verdachte kan –vanuit gestelde doelen voortvloeiend uit de politietaak- wellicht voldoende informatie geven om te kunnen handelen, waardoor de informatie uit een test overbodig zou zijn.

Een ander mogelijk juridisch probleem speelt op het terrein van de bevoegdheid van agenten om tests af te nemen. Indien er in het kader van de pilot niets over is vastgelegd, is de vraag of de vrijwillige medewerking van de betrokkene de uitvoering van de alcohol- of drugstest en het gebruik van het resultaat rechtmatig doet zijn.

Tot slot kan zich een mogelijk juridisch probleem voordoen als wordt besloten de afname van de alcohol- en drugstest in een gedwongen kader te plaatsen, zodat de verdachte kan worden gedwongen de test te ondergaan. Dit vereist een bijzondere wettelijke grondslag. Bij het in het leven roepen hiervan, moet de wetgever een afweging maken tussen enerzijds het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en van de lichamelijke integriteit en anderzijds het doel van de afname van de test. Ook dient de wetgever de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit in acht te nemen.

Onderzoeksvraag VI: Waar liggen de juridische grenzen ten aanzien van het doorspelen van informatie door de politie aan andere instanties (bijvoorbeeld verslavingsinstellingen) met het oog op preventieve activiteiten? Vormen die grenzen een probleem en hoe kan dat opgelost worden?

Er bestaat een rechtmatige grondslag voor de gegevensverstrekking. Bij het verstrekken van de gegevens speelt delictpreventie een grote rol, maar aan de andere kant is er ook oog voor het welzijn van de dader. Aangezien aandacht voor beide aspecten past binnen het takenpakket van de politie en zij daarin deels afhankelijk is van andere instanties, zou men kunnen beargumenteren dat het in het belang van de politie is om de betreffende gegevens te verstrekken zodat hun taak optimaal uitgevoerd wordt. Een mogelijk juridisch knelpunt zou kunnen ontstaan als gegevens over incidenteel alcohol- en drugsgebruik worden verstrekt aan organisaties als verslavingsinstellingen of reclassering. De vraag is of dit onder de doelstelling van de gegevensverstrekking valt.

De mogelijke juridische knelpunten liggen op het terrein van gegevensverstrekking aan lokale verslavingsinstellingen, terwijl deze niet expliciet genoemd worden in de huidige politiewet als ontvangstgerechtigden. De vraag is of er van de uitzonderings-

bepalingen gebruik kan worden gemaakt. Dit is afhankelijk van de aard van de informatie die feitelijk wordt verstrekt. Indien het gaat om *onnodige* informatie ontstaat er een probleem en had de informatie niet verstrekt mogen worden.

Onderzoeksvraag VII: Voldoen de gebruikte tests om alcohol- en drugsgebruik bij geweld vast te stellen? Het 'voldoen van de tests' dient in het kader van onderhavig onderzoek opgevat te worden als de 'toepasbaarheid c.q. de bruikbaarheid van de tests', zoals te beoordelen door de gebruikers (politie) en – eventueel – (paramedische of medische) deskundigen op locatie.

Alle ondervraagde agenten die met de tests gewerkt hebben, geven aan dat beide test heel gemakkelijk zijn in het gebruik. Met betrekking tot de Drugwipe® 5 wordt wel opgemerkt dat het even wennen is en dat er enige terughoudendheid heerst om de test te gebruiken. Als men de handleiding echter doorneemt, wijst het zichzelf.

De Drugwipe® 5 kan zes drugssoorten aantonen in zweet- of speekselmonsters. Het afnemen van een speekselmonster heeft de voorkeur omdat hiermee in tegenstelling tot een zweetmonster recent drugsgebruik kan worden aangetoond. Het afnemen van een speekselmonster is niet altijd mogelijk. Cannabis- of Ecstasygebruik kan bijvoorbeeld voor een droge mond zorgen, waardoor niet voldoende speeksel kan worden afgenomen. Dan zal moeten worden overgegaan op het afnemen van een zweetmonster. De Drugwipe® 5 is met uiteenlopende resultaten geëvalueerd. Uit het onderzoek van Mathijssen (1999) kwam naar voren dat cannabisgebruik op basis van zweetmonsters lastig te detecteren is. In het Rosita-2 project zijn verschillende tests geëvalueerd en met elkaar vergeleken die drugs detecteren op basis van speekselmonsters, waaronder de Drugwipe® 5. Bij dit onderzoek scoorde de drugstest goed op mate van betrouwbaarheid. De ondervraagde agenten zijn wat terughoudend in het doen van betrouwbaarheidsinschattingen ten aanzien van de drugstest. Eén agent geeft aan dat in twee van de vier gevallen waarin de verdachte toegaf cannabis gebruikt te hebben, de test niet uitsloeg. Een andere agent die al vele malen de test heeft uitgevoerd of erbij aanwezig was, geeft aan dat de test een keer uitsloeg terwijl de verdachte niet gebruikt had.

In de pilots wordt gewerkt met de Alcosensor IV, dit is een andere test dan die de politie in het verkeer gebruikt. Over de betrouwbaarheid van deze laatste tests is in het jaar 2000 commotie ontstaan, omdat bij het televisieprogramma "Blik op de Weg" bleek dat een proefpersoon pas na negen bier te hoog scoorde op de selectie-apparatuur en daarna zelf te laag scoorde op de bewijstest. Uit een onderzoek dat naar aanleiding van de commotie is uitgevoerd, bleek dat 80-85% van de volwassen bevolking in aanmerking zou komen voor strafrechtelijke vervolging bij verkeersdeelname kort na het drinken van negen bier. De kans dat vervolgbare bestuurders ten onrechte niet voor de bewijstest zouden worden geselecteerd, bleek gering. De kans op onterechte selectie bleek niet onaanzienlijk, vooral als het resultaat van de selectietest net boven de selectiegrens ligt. Over de Alcosensor IV is niet veel bekend. De ondervraagde agenten merken over de betrouwbaarheid op dat zij deze als hoog inschatten. Het komt wel eens voor dat iemand flink gedronken heeft en de test niet

uitslaat, maar dat gebeurt niet vaak. Ook is een keer voorgekomen dat iemand niet gedronken had en de test toch uitsloeg.

4. **Beschouwing van de betekenis van de pilots vanuit de doelen die werden gesteld**

Wanneer we de voorgaande pilotresultaten en verkenningen beschouwen vanuit de twee hoofdoelen van de pilot, komen we tot enkele constatering die van belang zijn om mee te wegen bij het kiezen van een (eventueel landelijk) vervolg op deze pilot.

Een eerste punt is de constatering dat de pilot met het oog op de eerste doelstelling - het genereren van meer/betere informatie over de problematiek van alcohol- en drugsgebruik door geweldplegers – nauwelijks meerwaarde heeft gehad. Er is duidelijk nog geen sprake van een testdiscipline, getuige het gering aantal afgenomen tests. Ook is er nog geen sprake van een discipline van het bevragen van betrokkenen op alcohol- en drugsgebruik door verdachten, getuige het feit dat in verklaringen niet consequent wordt genoteerd of er naar middelengebruik werd gevraagd en er – als erop bevestigd werd - vaak weinig en steeds andere informatie werd vastgelegd. Om deze redenen zijn er nog teveel *missings* in de registratie van de politie op de pilotlokalities, waardoor de informatiepositie op de pilotlokalities geen andere is dan die van alle andere regiokorpsen, in die zin dat enkel op basis van aanvullend onderzoek uitspraken gedaan kunnen worden over wat de politie weet van de problematiek. De pilot-werkwijze heeft daarmee niet geleid tot een eenvoudiger wijze om – middels gehanteerde codes en standaardisering van registratie- overzichten te genereren over de aard en de omvang van alcohol- en drugsgerelateerd geweld. Ook heeft het gebruik van de tests niet geleid tot een verdieping van de informatiepositie, omdat de tests beperkt, maar ook selectief zijn ingezet. Omdat de implementatie van de werkwijze niet is gemonitord in de pilot, is daarbij nauwelijks informatie beschikbaar over de oorzaken van het niet c.q. het selectief testen van verdachten. Het verdient de aanbeveling bij verdere implementatie van de werkwijze (in de drie pilotlokalities of elders) nadrukkelijk te investeren in 1. een strak georganiseerd traject gericht op optimalisering van het aanbieden en uitvoeren van testen, 2. invoering van een vast protocol voor bevraging van verdachten en andere betrokkenen in verhoren (er zou gewerkt kunnen worden met enkele standaard vragen).

Ten aanzien van de tweede doelstelling van de pilot - het verkennen van de mogelijkheden om een verbeterde informatiepositie van de politie ook zo in te kunnen zetten, dat deze ondersteunend is bij het maken van keuzes over de best passende justitiële en preventieve maatregelen die gericht zijn op vermindering van recidive onder geweldplegers – is met de juridische verkenningen zoals uitgewerkt in dit rapport een start gemaakt, maar is de volgende zet nadrukkelijk voor de lokale partijen (daarin wellicht ondersteund door de rijksoverheid). Om zorgvuldig te werk te gaan, met aandacht voor privacybescherming van verdachten, moet de politie samen met haar ketenpartners kunnen verantwoorden welke informatie men precies waarvoor nodig heeft, gekoppeld aan het uitvoeren van ieders kerntaken. Dit heeft op de pilotlokalities

nog geen verdere invulling gekregen; uitwerking ervan is daarmee een noodzakelijke “tussenfase”, voordat gesproken kan worden van een landelijk te implementeren werkwijze.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Over de relatie tussen alcohol- en drugsgebruik en gewelddadig gedrag bestaat discussie. Causaal verband is tot op heden niet aangetoond. Wel zijn er studies die een relatie aantonen – of op zijn minst veronderstellen – tussen geweldsmisdrijven en het gebruik van alcohol- en/of drugs door daders¹. Vast staat dat alcohol- en/of drugsgebruik niet *per definitie* tot gewelddadiger gedrag leidt: de effecten van het gebruik zijn verschillend naar typen drugs en alcohol en naar kenmerken van (mix-)gebruik en gebruikers. Wel wordt alcohol- en/of drugsgebruik vrijwel altijd als belangrijke risicofactor genoemd van geweldsdelicten: in veel situaties werkt middelengebruik ontremmend en verlaagt het de drempel om tot geweld over te gaan.

Met de uitwerking van het *Actieplan tegen geweld* (TK 2005-2006, 28 684, nr. 65) lanceerde het kabinet ruim honderd maatregelen om geweldscriminaliteit te verminderen. De gerichte aanpak van middelengebruik vormt hiervan een belangrijk onderdeel. Vanuit de ambitie om het geweld gerelateerd aan middelengebruik terug te dringen, werd de afgelopen jaren - op drie pilotlokaties - gewerkt aan het opbouwen en testen van een nieuwe wijze van informatie verzamelen over middelengebruik door geweldplegers. Het gaat hierbij in essentie om een nieuwe werkwijze voor de politie. In de eerste plaats is deze gericht op het verbeteren van het zicht op de aard en de omvang van middelengebruik door geweldplegers zodat duidelijk is wat het belang is van extra investeringen op dit vlak. Daarnaast richt men zich in de pilots op het verkennen van de mogelijkheden om een verbeterde informatiepositie van de politie ook zo in te kunnen zetten, dat deze ondersteunend is bij het maken van keuzes over de best passende justitiële en preventieve maatregelen gericht op vermindering van recidive onder geweldplegers.

Wanneer de ervaringen op de drie pilotlokaties positief zijn, overweegt het ministerie van justitie samen met het ministerie van BZK en de Raad van Hoofdcommissarissen (RvHC) of een landelijke invoering van de werkwijze wenselijk is en onder welke voorwaarden dit ten uitvoer kan worden gebracht. De gegevens en analyses in dit onderzoeksrapport zijn gediensig aan het maken van deze afweging. Dit onderzoek evalueert de genoemde pilot op die punten die voor de opdrachtgever, het ministerie van justitie, cruciaal zijn bij het maken van afwegingen over een wenselijk vervolg. De focus ligt - op verzoek van het ministerie - op twee elementen: 1. het uitzetten van de opgebouwde kennis in de pilot over de aard en de omvang van de geschetste problematiek, 2. het duiden van de technische en juridische problemen die men tegen zal komen bij landelijke invoering van de werkwijze.

¹ Zie bijvoorbeeld Brouwers, 2007; Spapens et. al, 2001; Bieleman, 1998

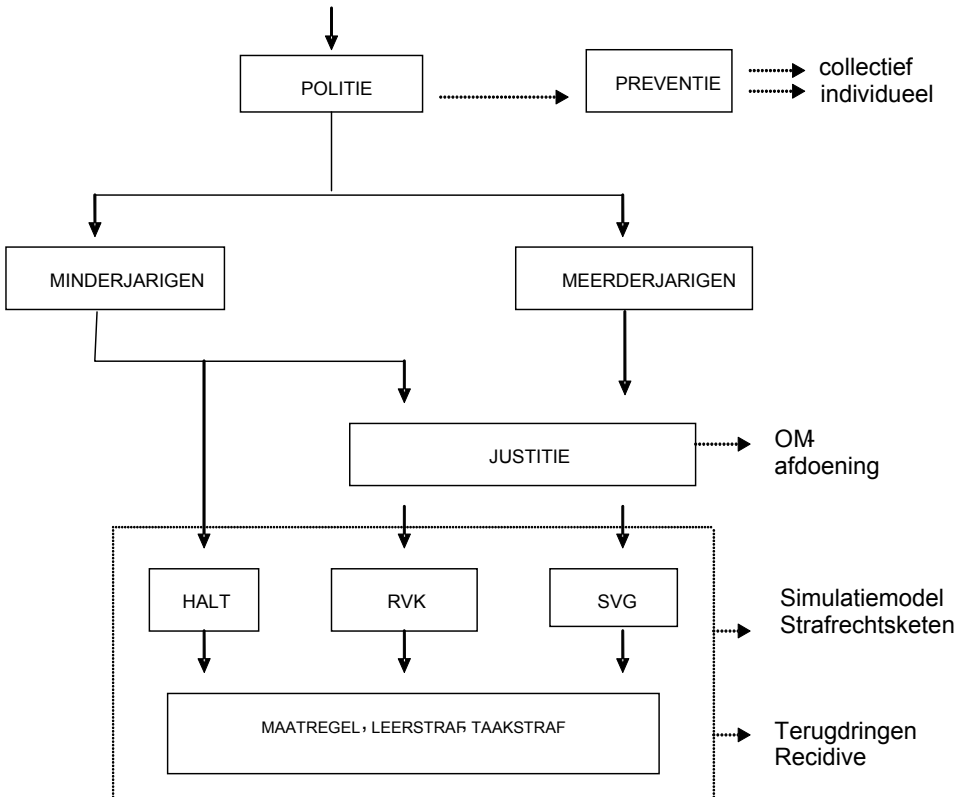
1.2 Pilot

Bij de nieuw ontwikkelde werkwijze op de drie pilotlokaties wordt het gebruik van alcohol en drugs bij (heterdaad)verdachten van geweldsdelicten vastgesteld door de politie. Hiertoe is een volgende werkwijze overeengekomen:

1. Verdachten die op heterdaad zijn betrapt, worden altijd in het verhoor bevrraagd op het gebruik van alcohol- en/of drugs (aantal en soort). Daarnaast worden zij altijd verzocht om mee te werken aan een blaastest en een drugstest. Bij de alcoholtest wordt het alcoholpromillage gemeten. Wanneer de blaastest positief is wordt tevens een ademanalyse uitgevoerd. Bij de drugstest detecteert de apparatuur de meest voorkomende typen drugs: opiaten, cocaïne, cannabis, amfetamine en XTC. De betrokken politieagenten hebben een training gevolgd voor het uitvoeren van de tests.
2. Bij verdachten die niet op heterdaad kunnen worden aangehouden, wordt altijd aan de aangever of aan andere betrokkenen/getuigen gevraagd of sprake was van alcohol- en/of drugsgebruik. Bij aanhouding van de verdachte wordt deze informatie vervolgens geverifieerd.
3. De politie registreert of er al dan niet sprake is van alcohol- en/of drugsgebruik, waarbij bij drugsgebruik ook geregistreerd wordt welke drugs gebruikt is. Daarnaast wordt de wijze van vaststelling geregistreerd. De registratie wordt mogelijk gemaakt dankzij speciaal ontwikkelde programmatuur, die in het bedrijfsproces-sensysteem van de betreffende politieregio's geïmplementeerd is.

Het (juridisch correct) doorgeven van informatie over geweldplegers, ondersteunend aan het realiseren van een passende aanpak, is stap twee in de pilot. Het is de bedoeling dat de politie duidelijk krijgt welke gegevens zij het best zou kunnen verstrekken aan de gemeenten, de afdeling preventie van lokale verslavingsinstellingen, bureaus HALT, de (verslavings)reclassering en het Openbaar Ministerie om op die manier zowel justitiële als preventieve vervolgotrajecten te kunnen ondersteunen.

Het preventieve en justitiële vervolgotraject loopt langs verschillende lijnen in de ketensamenwerking en ziet er schematisch zo uit:

De gehanteerde definitie van geweld in de pilots is breed, om zo min mogelijk typen van geweldplegers vooraf uit te sluiten en de problematiek breed te verkennen. Onder de aanpak vallen alle vormen van geweld tegen personen en tegen goederen².

Na een opstartperiode (waarin een projectplan werd uitgewerkt en voorbereidingen werden getroffen voor de nieuwe aanpak), is officieel per 1 april 2007³ gestart met de pilot. De pilotlokaties betreffen: de gemeente Schouwen-Duiveland (politieregio Zeeland), de gemeente Wageningen (politieregio Gelderland-Midden) en de gehele politieregio IJsselland⁴.

² In bijlage A vindt u de incidentcodes uit de politieregistratie die betrekking hebben op geweld.

³ In de regio IJsselland kon uiteindelijk pas per 15 mei 2007 worden gestart. Deze regio werd later aan het gehele project toegevoegd, waardoor een deel van de voorbereidingen nog na 1 april moest worden afgerond.

⁴ Een meer gedetailleerde beschrijving van het project is te vinden in het projectplan getiteld 'De aanpak van alcohol- en drugsgebruik bij geweldsdelicten. Twee experimenten met politieregistratie, preventie- en justitiële interventies ter voorbereiding op landelijke invoering'. Den Haag, Wageningen, Schouwen-Duiveland, mei 2006.

1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen

Deze rapportage beschrijft op verschillende niveaus de resultaten van de bovengenoemde pilots. Allereerst is door de nieuwe wijze van werken geïnvesteerd in het verzamelen van meer informatie over alcohol- en drugsgebruik door geweldplegers. Een gewenst resultaat is dat daarmee de informatiepositie van de politie verbetert. Dit onderzoek beschrijft wat die verbeterde informatiepositie heeft opgeleverd: wat is duidelijk(er) geworden over de aard en de omvang van de problematiek? Daarnaast zijn de pilots praktische proeftuinen voor een nieuwe manier van werken met tests (om alcohol- en drugsgebruik te kunnen vaststellen bij potentiële gebruikers) en met nieuwe vormen van gegevensregistratie en gegevensuitwisseling binnen de keten. Dit onderzoek verkent en evalueert de te verwachten c.q. de al ervaren technische en juridische problemen bij de uitvoering ervan. Het onderzoek kan gezien worden als een voorstudie, gericht op het bijeen brengen van informatie die voor het ministerie van Justitie de basis vormt voor uitwerking van nadere implementatieplannen. Het ministerie van Justitie streeft naar landelijke invoering van de (eventueel aangepaste) werkwijze van de pilotlocaties.

De onderzoeksvragen die beantwoord moeten worden om het hierboven beschreven inzicht te verkrijgen, zijn de volgende:

- I. Hoe groot is de proportie geweldsdelicten waarin het gebruik van alcohol een rol speelt, zowel in de experimentele gemeentes als geëxtrapoleerd naar landelijk niveau?
- II. Hoe groot is de proportie geweldsdelicten waarin (hard)drugs een rol spelen, zowel in de experimentele gemeentes als geëxtrapoleerd naar landelijk niveau?
- III. Hoe groot is de proportie geweldsdelicten waarin zowel alcohol als (hard)drugs een rol spelen, zowel in de experimentele gemeentes als geëxtrapoleerd naar landelijk niveau?
- IV. Bij welke delicten, bij welke daders en in welke situaties komen alcohol- en drugsgerelateerde geweldsdelicten het meest frequent voor?
- V. Wat zijn de juridische knelpunten bij het vaststellen van alcohol- en drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten en hoe zouden die opgelost kunnen worden?
- VI. Waar liggen de juridische grenzen ten aanzien van het doorspelen van informatie door de politie aan andere instanties (bijvoorbeeld verslavingsinstellingen) met het oog op preventieve activiteiten? Vormen die grenzen een probleem en hoe kan dat opgelost worden?
- VII. Voldoen de gebruikte tests om alcohol- en drugsgebruik bij geweld vast te stellen? Het 'voldoen van de tests' dient in het kader van onderhavig onderzoek opgevat te worden als de 'toepasbaarheid c.q. de bruikbaarheid van de tests', zoals te beoordelen door de gebruikers (politie) en – eventueel – (paramedische of medische) deskundigen op locatie.

Aanvullend op bovenstaande onderzoeksvragen is gedurende de uitvoering van dit onderzoek een onderzoeksvraag geformuleerd betreffende de vraag of de uitvoering van tests bij daders wellicht ook in een gedwongen kader kan worden afgenomen.

In de pilots worden de tests nu op vrijwillige basis afgenomen. Dit is conform de wettelijke mogelijkheden op dit moment. Verdachten van geweld kunnen niet verplicht worden om mee te werken aan een alcohol- of drugstest. Het vaststellen van alcohol- en drugsgebruik bij geweldplegers heeft namelijk geen bepalende betekenis bij het al dan niet strafbaar stellen van een persoon. Anders dan bij rijden onder invloed is niet het middelengebruik de bepalende factor voor strafbaarstelling, maar gaat het hier om de strafbaarheid van het geweldsfeit op zich. Informatie over middelengebruik voorafgaand aan een geweldsincident is contextinformatie die *mogelijk* kan worden *meegewogen* bij bepaling van de aard en de omvang van de sanctie, maar die niet noodzakelijk is om te kunnen bepalen of iemand een strafbaar feit heeft begaan. Het verplicht testen op middelengebruik in het verkeer heeft daarmee een (wettelijke) opsporingsfunctie, het verplicht testen bij geweldplegers niet. Indien wordt besloten tot landelijke invoering van de pilot zal overwogen worden om de tests in een gedwongen kader af te nemen. Wij beschrijven de praktijk zoals die nu is in de pilotsituatie, maar staan in een apart hoofdstuk (hoofdstuk 5) stil bij deze overweging.

1.4 Methoden van onderzoek

De onderzoeksvragen laten zich onderverdelen in vijf deelonderzoeken. In de onderstaande paragrafen wordt kort uitgewerkt hoe per deelonderzoek te werk is gegaan om de gevraagde informatie te verzamelen.

1.4.1 Deelonderzoek 1: Analyse van het aandeel alcohol- en drugsgerelateerde geweldsdelicten op het totaal aantal geregistreerde geweldsdelicten

Dit deelonderzoek geeft antwoord op onderzoeksvragen 1, 2 en 3. De analyse omvat een telling van het aantal geweldsincidenten⁵ met aangehouden verdachte(n), per pilotlocatie. In de periode van 1 april tot 1 oktober 2007 is informatie beschikbaar gekomen over alcoholgebruik door de verdachten, over drugsgebruik door de verdachten of over een combinatie van beide. Deze gegevens zijn verzameld en afgezet tegen het totaal aantal geweldsincidenten in die periode waarbij verdachten werden aangehouden. De werkwijze was als volgt. Aan de informatieanalisten van de betrokken regionale politiekorpsen werd gevraagd een uitdraai te maken van alle mutatienummers van geweld vallend binnen de projectafbakening met daarbij een overzicht van verschillende kenmerken die eenvoudig oproepbaar zijn in het systeem: dit betreft de persoonsgegevens van een eventueel aangehouden verdachte (naam, leeftijd, geboorteplaats, geboortedatum), het aantal andere verdachten bij hetzelfde incident, de pleegplaats en het type incident (op grond van toegekende incidentco-

⁵ Hierbij gaat het zowel om incidenten met als zonder aangifte van het slachtoffer.

des), en de gecodeerde pilotresultaten (pilotregistratie)⁶. Deze laatste gegevens, de registratie die ten behoeve van de pilot in BPS was ontworpen, bestond per incident uit: het aantal uitgevoerde tests, de testresultaten en de waarneming van agenten wat betreft alcohol- en/of drugsgebruik bij de verdachte. Deze waarneming is geoperationaliseerd in twee variabelen: is er volgens de behandelend verbalisant sprake van alcohol- en/of drugsgebruik door de verdachte en zo ja, hoeveel? Deze laatste vraag is door middel van een 'vrij veld' bijgehouden, een veld in BPS waarin de behandelend verbalisant moest intikken hoeveel alcohol of drugs de verdachte (naar eigen zeggen) genuttigd zou hebben.

Reikwijdte van het onderzoek

Op basis van deze pilot wordt een antwoord gegeven op de vraag welk aandeel van geweldsincidenten middelengerelateerd is. Hierbij dient een belangrijke kanttekening gemaakt te worden. Een extrapolatie van de omvanggegevens van twee gemeenten en een politieregio naar een landelijk beeld is, zonder aanvullend onderzoek, niet wetenschappelijk te verantwoorden. De steekproef is namelijk (te) beperkt. De verscheidenheid aan factoren die invloed hebben op de aard en de omvang van geweldsproblemen in beide gemeenten en de politieregio is onduidelijk. Bovendien is de heterogeniteit van de gehele populatie (inwoners van Nederland) te groot om deze steekproefomvang te kunnen rechtvaardigen. Er zijn bijvoorbeeld geen gegevens verzameld die inzicht geven in de invloed van grote steden op het cijfer (het aandeel middelengerelateerd geweld binnen het totaal aan geweldsincidenten), en deze invloed is op grond van kennis over grote steden wel te verwachten. Bij het kiezen van de pilotlocaties heeft een streven naar representativiteit geen rol gespeeld; dit was bij aanvang een onderkende beperking van het onderzoek.

In hoofdstuk 2 zal een tweede beperking van dit onderzoek blijken: het aantal incidenten waarop de secundaire bestandsanalyse is uitgevoerd, is beperkt. Zeker na het indelen van de incidenten in drie groepen (naar het type middelengebruik), is het aantal incidenten waarover uitspraken gedaan wordt, klein.

1.4.2 Deelonderzoek 2: Nadere analyse van delicten, daders en situaties

Op de bestanden van de politieregio's Zeeland en Gelderland-Midden is een secundaire bestandsanalyse uitgevoerd om zicht te krijgen op de aard van deze geweldsincidenten en een beeld van de verdachten. Dit is als volgt aangepakt. Alle geweldsincidenten waarbij een verdachte is aangehouden, zijn handmatig in BPS nagelopen op informatie over alcohol en drugs, en een aantal overige gegevens zoals de ernst van het geweld, het letsel van het slachtoffer, de sociale context, de historie van de verdachte ten aanzien van middelengebruik en geweldsincidenten, en dergelijke. Deze informatie is gehaald uit alle BPS-mutaties die over een incident voorhanden waren, zoals de aangifte, het verhoor met de verdachte, het horen van betrokkenen, waarnemingen van verbalisanten, en vrije mutaties. Daarnaast is bij alle verdachten

⁶ Zie de notitie 'Functioneel Ontwerp BPS Drank & Drugs Registratie' geschreven door P. Mentink (15-02-2007). Het gaat hierbij om het aantal uitgevoerde tests, de testresultaten en de aantekeningen van agenten over hun eigen waarneming wat betreft alcohol- en/of drugsgebruik bij de verdachte.

die middelen gebruikt hadden (volgens 1 van de bovengenoemde bronnen), gekeken naar de antecedenten van deze persoon.

Op de door de politie aangeleverde bestanden is een handmatige secundaire analyse uitgevoerd. Bij alle incidenten waarbij een verdachte werd aangehouden zijn de beschikbare aangiften, verklaringen van verdachten, verklaringen van andere betrokkenen en mutaties (aantekeningen) van agenten doorgelezen. In een SPSS-overzicht werd verwerkt welke aanvullende informatie deze documenten boden met betrekking tot:

1. de mate waarin sprake was van drugs- en/of alcoholgebruik volgens: a) de verdachte, b) de aangever, c) andere betrokkenen bij het incident, en d) volgens waarneming van de agent, en wat hierover werd genoteerd;
2. of agenten de personen die zij verhoren sowieso wel bevragen op (eigen of waargenomen) drugs- en/of alcoholgebruik;
3. de redenen waarom in voorkomende gevallen geen test(s) werden afgenomen.

Hiermee levert het onderzoek aanvullende informatie op drie fronten: (i) omtrent de aard van het geweldgebruik waarbij alcohol en/of drugs een rol speelden; (ii) omtrent de daders en hun profielen (voor zover af te leiden uit de basisregistratiesystemen); en (iii) omtrent de situaties waarin het tot 'geweld onder invloed' is gekomen (onderzoeksvraag 4). Een overzicht van de gehanteerde variabelen vindt u in bijlage C.

1.4.3 Deelonderzoeken 3 en 4:

Juridische knelpunten bij het vaststellen en registreren van alcohol- en/of drugsgebruik in relatie tot geweldsdelicten en juridische grenzen van informatieoverdracht in geval van geweldplegers 'onder invloed'

Deelonderzoeken 3 en 4 worden hier in één paragraaf besproken, omdat de methoden van onderzoek elkaar voor een groot deel overlappen.

Om antwoord te kunnen geven op de vraag wat de juridische randvoorwaarden en problemen zijn rondom de vaststelling, de registratie en de verstrekking van gegevens over alcohol- en/of drugsgebruik bij geweldsdelicten, is eerst een literatuurstudie verricht. De belangrijkste wetten die geraadpleegd zijn, zijn de oude Wet Politieregisters, het Besluit politieregisters en de hedendaagse opvolgers hiervan (de Wet Politiegegevens en het Besluit Politiegegevens) evenals de Wet Bescherming Persoonsgegevens. Daarnaast zijn de Handreiking "omgaan met persoonsgegevens in het kader van de bemoeizorg" en de handreiking voor gemeenten over privacyaspecten bij criminaliteitspreventie geraadpleegd, evenals verschillende convenanten⁷ die zijn opgesteld in het kader van de samenwerking van de politie met hulpverlenende instanties. In dit kader is met name gekeken naar modelconvenanten over de aanpak van veelplegers en de aanpak van huiselijk geweld, aangezien daarbij ook persoonsgegevens door de politie worden doorgegeven aan andere (hulpverlenende) instanties. Tevens is gekeken naar een in 1998 in Den Haag uitgevoerde pilot in het

⁷

Modelconvenant gegevensuitwisseling persoonsgerichte aanpak meerderjarige veelplegers (versie 1.0) en Protocol 1e hulp bij huiselijk geweld Groningen (september 2003)

kader van een mogelijke participatie in het Amerikaanse ADAM-programma (Arrestee Drug Abuse Monitoring). Met name de bereidheid van verdachten om mee te werken aan urinetests en de redenen voor weigering zijn in het kader van de huidige pilot van belang. Bevindingen uit de literatuur worden in verband gebracht met actuele ontwikkelingen in de wetgeving en de rechtspleging.

Na raadpleging van de literatuur stonden nog enkele vragen open. Naar aanleiding hiervan zijn aan zowel het College Bescherming Persoonsgegevens (toezichthouder op het terrein van privacy en persoonsgegevensbescherming) als de Helpdesk Privacy van het ministerie van Justitie (adviesorgaan op het gebied van privacy en gegevensuitwisseling aan justitiële en niet-justitiële ketenpartners) de nog openstaande vragen voorgelegd. Beide instanties hebben gereageerd. Het College Bescherming Persoonsgegevens geeft evenwel aan niet inhoudelijk te willen bijdragen en heeft ons doorverwezen naar de privacyfunctionarissen van de korpsen en naar het ministerie van Justitie als te raadplegen informatiebronnen; de Helpdesk Privacy van Justitie wil wel een ondersteunende rol op zich nemen en heeft intern een contactpersoon aangewezen om als adviseur/sparringpartner voor de onderzoekers te fungeren.

We hebben vervolgens interviews gehouden met verschillende experts op het gebied van privacy, namelijk mr.dr. J.B.H.M. Simmelink, expert op het terrein van opsporingsbevoegdheden en verkeersrecht aan de faculteit rechtsgeleerdheid, departement strafrechtswetenschappen van de Universiteit van Tilburg en Prof.mr. J.E.J. Prins, expert op het gebied van recht en informatisering, informatierecht en elektronische overheid aan de faculteit rechtsgeleerdheid, Tilburg Institute for Law, Technology, and Society van de Universiteit van Tilburg. Aan hen zijn ook de conceptteksten voor dit en het volgende deelonderzoek voorgelegd evenals aan jurist H.J. Dekker, werkzaam bij de Politieacademie Maatwerk als juridisch adviseur van de Helpdesk Privacy van de politie en mr. C.M. Aarde, werkzaam bij de Helpdesk Privacy van het ministerie van Justitie. Zij hebben deze tekst voorzien van commentaar en dat hebben wij verwerkt.

Van de instanties die bij de pilot betrokken zijn, hebben we telefonisch dan wel persoonlijk gesproken met de politie en de lokale verslavingsinstellingen. Er is een gesprek gehouden met de privacyfunctionaris van Politie Midden en West Brabant en er is zowel contact geweest met het hoofd en waarnemend hoofd justitiële en sociaal maatschappelijke verslavingszorg van de lokale verslavingsinstelling Emergis als het hoofd van de afdeling preventie van Emergis. Deze laatste interviews zijn ingegeven vanuit de overweging dat de gegevensverstrekking van de politie aan de lokale verslavingsinstellingen kan rekenen op de meeste juridische belemmeringen. De verslavingszorg wordt namelijk niet genoemd in de Wet Politieregisters en zijn opvolger als ontvangstgerechtigde instantie.

Daarnaast zijn enkele vragen over juridische knelpunten per mail voorgelegd aan een gerechtssecretaris van het gerechtshof in 's-Hertogenbosch, een parketsecretaris van het Openbaar Ministerie te Amsterdam en een strafrechtsadvocaat in Tilburg. Ook hun reacties zijn verwerkt in onderhavige tekst.

1.4.4 Deelonderzoek 5: De bruikbaarheid van gehanteerde tests op alcohol- en drugsgebruik

In dit deelonderzoek gaat het om de vraag of de gebruikte tests voldoen om alcohol- en drugsgebruik bij geweld vast te stellen. Zonder verdere inperking van de vraagstelling, zou de beantwoording ervan een geheel eigenstandig onderzoek inhouden, omdat dan ook bijvoorbeeld de fouten 'van de eerste en tweede orde' die de tests opleveren in kaart zouden moeten worden gebracht. In het kader van deze voorstudie zullen wij ons beperken tot het inventariseren en verzamelen van praktijkervaringen gedurende de onderzoeksperiode. We richten ons op vragen die toezien op de toepasbaarheid, bruikbaarheid en de betrouwbaarheid van de tests.

Om praktijkervaringen te inventariseren hebben we telefonische interviews gehouden met twee politieagenten per pilotregio die gewerkt hebben met één of beide tests. Op basis van het aangemaakte databestand – waarin wordt bijgehouden of en zo ja welke gegevens er over alcohol- en/of drugsgebruik worden geregistreerd bij geweldsdelicten – zijn willekeurig een aantal mutatienummers opgeschreven van zaken waarbij gebruik is gemaakt van de drank- en/of drugstest. Bij deze mutatienummers zijn de namen van agenten gezocht die verantwoordelijk waren voor de invoer van deze mutaties en met hen is contact opgenomen. Op deze manier hebben wij de *indruk* van direct betrokkenen weergegeven. Dit is belangrijk omdat zij degenen zijn die met de tests moeten werken en hun mening een indicatie geeft van het draagvlak dat al dan niet bestaat voor het werken met de tests.

Naast de gehouden interviews is informatie verzameld over de tests door middel van een beknopte documenten- en literatuurstudie. Beschikbare informatie is bijeengebracht over de technische bruikbaarheid van de gebruikte tests, de betrouwbaarheid alsmede over de ervaringen die buiten de 'experimentgemeenten' met de toepassing en het gebruik van de tests zijn opgedaan. Ter aanvulling hierop is een telefonisch interview gehouden met de heer Engler, werkzaam bij de afdeling International marketing & sales van het Duitse bedrijf Securetec die de Drugwipe® 5 fabriceert waarmee in de pilot gewerkt wordt. Tevens is de heer Best, werkzaam bij de inspectie van opiumzaken van het ministerie van Volksgezondheid geïnterviewd.

1.5 Leeswijzer

In het nu eerst volgende hoofdstuk (*hoofdstuk 2*) worden de resultaten van deelonderzoek 1 en 2 beschreven, gericht op het nader typeren van de aard en de omvang van alcohol- en drugsgerelateerde geweldsdelicten en op het typeren van de aangehouden verdachten.

In *hoofdstuk 3* worden vervolgens de mogelijke juridische knelpunten besproken die zich voordoen bij het vaststellen en registreren van alcohol- en/of drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten. *Hoofdstuk 4* gaat in op de juridische grenzen van het verstrekken van deze persoonsgegevens aan andere instanties in het kader van het op te starten vervoltraject. *Hoofdstuk 5* omvat een verkenning van de mogelijkheden voor verplichte afname van de tests en een beschouwing van middelengebruik als mogelijk strafverzwarende factor. *Hoofdstuk 6* beschrijft de ervaringen met

het gebruik van de tests om alcohol- en drugsgebruik vast te stellen, zowel op de pilotlocaties als daarbuiten: zijn de tests bruikbaar, kan er adequaat mee worden gewerkt, wat wordt ervaren als voordeel en wat als nadeel, zijn de tests betrouwbaar, hebben veel verdachten bezwaar tegen afname van de tests en worden de tests op eenduidige wijze toegepast? In het afsluitende hoofdstuk (*hoofdstuk 7*) worden de onderzoeksvragen, zoals die in het eerste hoofdstuk beschreven staan, nagelopen en zal per vraag een beknopt antwoord geformuleerd worden, samengesteld uit wat daarover in de eerdere hoofdstukken is geschreven.

2 Aard en omvang van alcohol- en drugsgerelateerd geweld

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de deelonderzoeken 1 en 2 beschreven. Deelonderzoek 1 omvat een analyse van het aandeel alcohol- en drugsgerelateerde geweldsdelicten op het totaal aantal geregistreerde geweldsincidenten in de pilotlokaties. Deelonderzoek 2 bestaat uit een nadere analyse van de gepleegde geweldsincidenten in de pilotperiode: in welke context vonden de incidenten plaats, en hoe kunnen de aangehouden verdachten getypeerd worden.

Zoals in het vorige hoofdstuk is aangegeven, heeft de pilot betrekking op de volgende lokaties: de gemeente Schouwen-Duiveland (politieregio Zeeland), de gemeente Wageningen (politieregio Gelderland-Midden) en de gehele politieregio IJsselland. Gedurende de periode 1 april 2007 tot 1 oktober 2007 zou op deze locaties volgens afgesproken werkwijze het gebruik van alcohol en/of drugs onder aangehouden verdachten getest en geregistreerd worden, althans daar waar het een 'geweldsincident' betrof. Dit is gedefinieerd aan de hand van de incidentcodes die de politie hanteert. Een overzicht van de codes die onder deze noemer geschaard zijn, wordt gegeven in Bijlage A.

Er zijn twee informatiebronnen waarover in dit hoofdstuk gerapporteerd wordt: de registratie die specifiek voor deze pilot opgezet was (pilotregistratie), en de gebruikelijke BPS-registraties die bij incidenten gemaakt worden en waarop de secundaire analyse is uitgevoerd. In de volgende paragraaf worden de resultaten gepresenteerd van het registratiesysteem zoals dat gedurende de pilots is bijgehouden, waaruit de *omvang* van de problematiek duidelijk wordt. Paragraaf 2.4 beantwoordt de onderzoeksvragen naar de *aard* van de problematiek. De conclusies van deze bevindingen worden beschreven in paragraaf 2.5. Vooraf moet worden opgemerkt dat de drie politieregio's niet exact dezelfde gegevens opgeleverd hebben, waardoor niet overal dezelfde informatie gepresenteerd kan worden.

2.1.1 *Omvang van de databestanden*

Per regio zijn de volgende aantallen geweldsincidenten (met aangehouden verdachte) geregistreerd. In de gemeente Schouwen-Duiveland zijn in de projectperiode 166 verdachten aangehouden, en hier zijn 145 incidenten geregistreerd. In de gemeente Wageningen ging het om 90 aangehouden verdachten en 73 geweldsincidenten, en in IJsselland 1986 verdachten en 1481 incidenten.

2.2 Omvang van geweldsdelicten en proportie van middelengebruik

Door de politieregio's IJsselland en Zeeland zijn de bestanden die voor de pilot zijn bijgehouden op dusdanige wijze aangeleverd dat het mogelijk is het aantal incidenten uit te splitsen naar drie typen middelengebruik door de betrokken verdachten: alcoholgebruik, drugsgebruik en alcohol- en drugsgebruik (door 1 persoon). Deze indeling is gebaseerd op de tests *en* de waarneming van de behandelend verbalisant⁸. Door de regio Gelderland-Midden is de pilotregistratie op andere wijze aangeleverd, waardoor deze gegevens niet berekend kunnen worden. Tabel 2.1 toont de beschikbare gegevens. Uit de gegevens blijkt dat het aandeel middelengerelateerde geweldsincidenten ten opzichte van het totaal aantal geweldsincidenten (met aangehouden verdachte!), in IJsselland 30% bedraagt, en in Zeeland 49%. Wanneer we de gegevens van beide bestanden samennemen, bedraagt dit percentage 31%.

De proportie alcoholgerelateerde incidenten verschilt tussen de beide politieregio's: in IJsselland is dit ruim een kwart en in Zeeland 43%. Een verklaring voor dit hoge percentage in Zeeland moet worden gezocht in het forse aandeel geweldsincidenten binnen de gemeente Schouwen-Duiveland, dat plaatsvindt in Renesse, in de zomermaanden (en dat getypeerd kan worden als uitgaansgerelateerd, zoals uit de secundaire analyse is gebleken). Om dit te controleren zijn dezelfde gegevens als onderstaande (Tabel 2.1), bekeken met uitsluiting van de maanden juli en augustus. Het totaal aantal geweldsincidenten (met aangehouden verdachte) daalt dan van 145 naar 63, hetgeen op zich al veelzeggend is: in 2 van de 6 pilotmaanden vindt meer dan de helft van de incidenten plaats (57%, 82 van de 145). Daarnaast dalen de percentages middelengerelateerde incidenten fors, het aandeel incidenten met alcoholgebruik door 1 of meer verdachten bedraagt dan 28% in plaats van 43%, het percentage drugsgerelateerde incidenten komt dan op 1% en combinatiegebruik op (afgerond) 0%.

Er is duidelijk sprake van een seizoenseffect in het alcoholgerelateerd geweldgebruik, althans, in het onderhavig jaar. Wanneer we de piekmaanden buiten beschouwing laten kan geconcludeerd worden dat ruim een kwart (26 tot 28%) van de geweldsincidenten alcoholgerelateerd is. Dit is echter een onderschatting van de totale omvang van het probleem, want de invloed van twee zomermaanden (in combinatie met een populair uitgaansgebied als Renesse) doet de proportie met 15 procentpunten stijgen (tot 43%).

⁸

Onderdeel van de pilot was een invoerveld waarin de behandelend verbalisant, op basis van observatie of navraag, aangaf of de verdachte onder invloed was van alcohol en/of drugs.

Tabel 2.1 Aantal incidenten en proportie middelengebruik, zoals geregistreerd in de pilotlocaties Politieregio IJsselland en gemeente Schouwen-Duiveland, gedurende de periode 1 april 2007 tot 1 oktober 2007

	IJsselland ¹		Gemeente Schouwen-Duiveland ²	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Incident met alcoholgebruik door 1 of meerdere verdachten	381	26%	63	43%
Incident met drugsgebruik door 1 of meerdere verdachten	36	2%	6	4%
Incident met alcohol- en drugsgebruik door 1 of meerdere verdachten	32	2%	3	2%
Geweldsincident zonder middelengebruik	1040	70%	73	50%
Totaal aantal incidenten met aangehouden verdachten	1481	100%	145	100%

¹ Bron: Politieregio IJsselland

² Bron: Politieregio Zeeland

2.2.1 Gegevens op landelijk niveau

De beperkingen die dit onderzoek kent ten aanzien van de representativiteit ervan, zijn reeds in Hoofdstuk 1 aan bod gekomen. Aangezien de dataverzameling heeft plaatsgevonden op drie pilotlocaties, die niet met het oog op landelijke representativiteit geselecteerd zijn, is een extrapolatie naar landelijk niveau niet betrouwbaar uit te voeren. Een grove rekensom kan echter wel gemaakt worden, onder de aanname dat de problematiek in de pilotregio's *indicatief* is voor de omvang van de totale problematiek in Nederland. Deze schatting wordt hier gemaakt.

De incidentcodes die in dit onderzoek zijn gehanteerd als definitie van 'geweldsincident' (Bijlage A), komen overeen met de CBS-indeling. Het CBS hanteert vier typen misdrijven die onder het Wetboek van Strafrecht vallen. Een optelling van twee van deze typen, te weten 'Geweldsmisdrijven' en 'Vernieling en openbare orde', omvat dezelfde incidentcodes als onderhavig onderzoek (de overige twee typen zijn: vermogensmisdrijven en overige misdrijven Wetboek van Strafrecht). Onderstaande tabel toont deze gegevens: het aantal geregistreerde 'geweldsincidenten' (volgens de uitgelegde definitie) en het aantal gehoorde verdachten in het jaar 2006 in Nederland.

Tabel 2.2 Geregistreerde geweldsincidenten en verdachten landelijk, 2006¹

	Geregistreerde misdrijven	Gehoorde verdachten
Totaal geweldsmisdrijven	109.154	80.529
Waarvan:		
Verkrachting	1.434	976
Feitelijke aanranding	2.432	1.364
Overige seksuele misdrijven	2.137	1.348
Misdrijven tegen leven en persoon	31.004	20.908
Mishandeling	57.651	48.748
Diefstal met geweld	13.715	6.640
Afpersing	780	545
Totaal vernieling en openbare orde	215.225	57.273
Waarvan:		
Openbare orde	12.494	18.473
Gemeengevaarlijke misdrijven	8.878	3.191
Openbaar gezag	4.893	5.258
Schennis der eerbaarheid	2.081	967
Vernieling	186.354	29.130
Totaal geweldsincidenten (volgens definitie van dit onderzoek)	324.379	137.802

¹ Bron: CBS

Op basis van deze cijfers kan een indicatie gegeven worden van de omvang van het middelengerelateerd geweld in Nederland. Gezien de beschikbare gegevens kan echter alleen een schatting gemaakt worden van het middelengerelateerd geweld als percentage van het aantal gehoorde verdachten, op jaarbasis, in Nederland (de rechterkolom in Tabel 2.2)⁹.

Onderstaande tabel toont het aandeel middelengerelateerd geweld als percentage van het aantal aangehouden verdachten in de twee pilotregio's¹⁰.

⁹ De gegevens die door de politieregio's zijn aangeleverd, omvatten het aantal incidenten met aangehouden verdachte. Hoeveel (gewelds)incidenten er in de pilotperiode in totaal geregistreerd zijn, is niet bekend.

¹⁰ Het verschil met de eerder gepresenteerde Tabel 2.1, is dat hier het aantal verdachten gepresenteerd wordt, er kunnen meerdere verdachten bij 1 incident betrokken zijn.

Tabel 2.3 Aantal incidenten en proportie middelengebruik

	IJsseland ¹		Gemeente Schouwen-Duiveland ²	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Aantal verdachten waarbij alcoholgebruik geconstateerd is	454	23%	68	42%
Aantal verdachten waarbij drugsgebruik geconstateerd is	36	2%	6	4%
Aantal verdachten waarbij alcohol- en drugsgebruik geconstateerd is	32	2%	3	2%
Aantal verdachten waarbij geen middelengebruik geconstateerd is	1464	74%	85	52%
Totaal aantal aangehouden verdachten	1986	100%	162	100%

¹ Bron: Politieregio IJsseland

² Bron: Politieregio Zeeland

Van de 100 aangehouden verdachten in de pilotperiode, in de regio IJsseland, blijken er dus 26 verdachten middelen te hebben gebruikt. In de gemeente Schouwen-Duiveland geldt dit voor 48 van de 100 verdachten van geweldsincidenten. Nemen we deze gegevens samen, dan blijkt sprake van middelengebruik bij 28 van de 100 verdachten. Het seizoenseffect van Schouwen-Duiveland valt hier enkel weg doordat de aantallen van IJsseland veel groter zijn. De werkelijke invloed van dit seizoenseffect op landelijk niveau, is onbekend. Daarnaast zal de grotestedenproblematiek een effect op het landelijk cijfer hebben, waarover op dit moment geen gegevens beschikbaar zijn. Dit alles in ogenschouw nemend, zou deze verhouding van 28% neerkomen op een aantal van zo'n 38.600 verdachten die middelen gebruikt hebben, op een totaal van 137.802 verdachten van geweldsincidenten die door de politie zijn aangehouden (in het jaar 2006). Dit betreft met nadruk een indicatie van de omvang van het probleem, om betrouwbare uitspraken op landelijk niveau te kunnen doen is nader onderzoek nodig. Het inzicht dat dit onderzoek oplevert, waaronder het seizoenseffect, kan hiervoor hypothesen leveren.

2.2.2 Aantal afgenomen alcohol- en drugstests

Onderstaande tabel toont het aantal tests dat in de drie pilotregio's is afgenomen. Ook hier verschilde de wijze waarop de informatie is aangeleverd; voor IJsseland en Schouwen-Duiveland geldt dat onderstaande cijfers gebaseerd zijn op de BPS-registratie die ten behoeve van de pilot is opgezet, voor Wageningen geldt dat de cijfers zijn gebaseerd op secundaire analyse van de 'reguliere' BPS-mutaties van de geweldsincidenten (dit, omdat het korps Gelderland Midden – waaronder de gemeente Wageningen valt - ten aanzien van dit onderdeel een andere pilotregistratie heeft gevoerd, zie ook paragraaf 1.4).

Uit de gegevens blijkt dat het aantal afgenomen alcohol –en drugstests laag is, veel lager dan op basis van de opzet van de pilot verwacht mag worden. Wat vervolgens

opvalt aan deze gegevens is het hoge aantal tests dat een positief resultaat had¹¹. Uitzondering hierop vormen de afgenomen drugstests in Wageningen, deze waren juist allemaal negatief. Toch blijkt het overgrote deel van de verdachten dat getest is, middelen te hebben gebruikt. Dit kan duiden op het selectief aanbieden van deze test, dus alleen daar waar de verbalisant reeds middelengebruik had waargenomen, of hiervan een sterk vermoeden had.

Het 'vrije veld' in BPS, de plaats waar de verbalisant (na navraag) moest noteren wat de verdachte aan middelen gebruikt zou hebben, levert niet altijd extra inzicht in het gebruik door de verdachte. Voor de regio Zeeland geldt bijvoorbeeld, dat van de 67 maal dat er omtrent alcoholgebruik door de aangehouden verdachte 'iets' is ingevuld door de behandelend verbalisant, dit in veel gevallen geen informatie bevat over de hoeveelheid alcohol die genuttigd zou zijn. Er blijkt hier namelijk vaak 'onbekend' (20 maal), 'nn' (16 maal) en '-' (9 maal) te zijn ingevuld. Het is dan niet duidelijk of de verbalisant het niet aan de verdachte gevraagd heeft, of dat de verdachte het zelf niet (meer) wist. De invulling van dit veld door de regio IJsselland vertoont hetzelfde patroon, 246 van de 440 van de opmerkingen in het 'vrije veld alcohol' gaven geen informatie over de mate van gebruik. Dit geldt ook voor 21 van de 60 opmerkingen over drugsgebruik in het 'vrije veld drugs' in IJsselland. Kortom, daar waar de verbalisant een vermoeden had van drank –en/of drugsgebruik door de verdachte, is dit vermoeden in grofweg de helft van de gevallen aangevuld met informatie over de hoeveelheid hiervan.

Tabel 2.4 Aantal afgenomen tests en observaties tav middelengebruik

	IJsselland ¹	Gemeente Schouwen-Duiveland ²	Gemeente Wageningen ³
Aantal aangehouden verdachten	1986	166	92
Totaal aantal afgenomen tests (drank en drugs)	54	8	16
Dranktest afgenomen	46	5	8
Uitslag dranktest positief	44	5 ⁴	6 ⁵
Drugstest afgenomen	8	3	8
Uitslag drugstest positief	8	3	0
Weigering medewerking test	n.b.	2 ⁶	0
'Vrije veld alcohol' ingevuld door verbalisant	440	67	n.b.
'Vrije veld drugs' ingevuld door verbalisant	60	6	n.b.

¹ Bron: Politieregio IJsselland

¹¹ Van de 5 afgenomen blaastests in Zeeland is er 1 maal de uitkomst P/A genoteerd. Dit houdt in dat er alcohol genuttigd kan zijn, echter niet meer dan de wettelijke limiet om als bestuurder aan het verkeer deel te nemen (A); het is ook mogelijk dat er geen alcoholgebruik gemeten is (P).

² Bron: Politieregio Zeeland

³ Bron: Politieregio Gelderland-Midden; deze gegevens zijn gebaseerd op secundaire bestandsanalyse aangezien de registratie tbv de pilot hier niet heeft plaatsgevonden.

⁴ In de pilotperiode is 4 maal 'F' geregistreerd als uitkomst van de blaastest, en 1 maal 'P/A'.

⁵ Dit cijfer is gebaseerd op gegevens uit de mutaties van de geweldsincidenten, waarin 4 maal 'A' en 2 maal 'F' als uitkomst van de blaastest is genoteerd.

⁶ Dit cijfer is gebaseerd op secundaire bestandsanalyse van de geweldsincidenten in politieregio Zeeland.

Een test op middelengebruik is uiteraard alleen zinvol bij verdachte(n) die op heterdaad, of kort na het incident worden aangehouden. Hoe vaak dit het geval is, is op basis van BPS gegevens niet direct vast te stellen. In de secundaire bestandsanalyse is deze informatie verzameld. Onderstaande tabel toont deze gegevens. Het aantal gevallen waarin wel getest had kunnen worden, maar waarin onduidelijk was waarom dit niet is gedaan, blijkt hoog: bij 107 (van de 166 aangehouden verdachten) in Zeeland en bij 25 (van de 92) in Wageningen.

Tabel 2.5 Reden voor het niet (kunnen) afnemen van een test op middelengebruik, in Schouwen-Duiveland en Wageningen

	Schouwen-Duiveland ¹	Wageningen ²
Verdachte niet op heterdaad aangehouden	45	46
Verdachte weigert medewerking	2	
Geen vervolging, enkel waarschuwing richting verdachte	4	5
Reden onduidelijk, mogelijkheid was er wel	107	25
Totaal aantal aangehouden verdachten	166	92

¹ Bron: Politieregio Zeeland

² Bron: Politieregio Gelderland-Midden

2.3 Aard van de geweldsdelicten

Ten einde uitspraken te kunnen doen over de 'aard van middelengerelateerde geweldsincidenten', moeten de geanalyseerde incidenten als zodanig aangemerkt worden. Hiertoe is een indeling gemaakt in het bestand van de pilotregistratie; alle verdachten zijn ingedeeld in één van de volgende vier groepen: niet-gebruikers, alcoholgebruikers, drugsgebruikers en combinatie-gebruikers. Een verdachte is tot een van de groepen gerekend wanneer *ofwel* de test dit uitwees, *ofwel* de waarneming van de verbalisant hierop wees¹².

Voor de secundaire bestandsanalyse is deze indeling als volgt gemaakt: wanneer uit één van de mutaties onder het betreffende mutatienummer bleek, dat er kort voorafgaand aan, of tijdens het incident, sprake was van alcoholgebruik door de verdachte, is dit incident aangemerkt als alcoholgerelateerd incident. Verschillende bronnen

¹²

Ook wanneer in het vrije veld niet stond *hoeveel* alcohol er gebruikt was, is bij het indelen van de groepen ervan uitgegaan dat er alcohol gebruikt was. Ofwel, wanneer hier 'onbekend' staat, is dit geïnterpreteerd als 'onbekend hoeveel, maar wel sprake van alcoholgebruik (volgens waarneming agent)'.

kunnen deze informatie hebben geleverd: het slachtoffer (in het proces-verbaal van aangifte), de verdachte zelf (in het proces-verbaal van verhoor), een betrokkene (in een proces-verbaal van verhoor), of de agent (in een vrije mutatie of proces-verbaal van bevindingen). Hierbij moet worden opgemerkt dat wanneer in de mutaties sprake is van zowel alcohol- als drugsgebruik van de verdachte (eventueel uit verschillende bronnen), het incident niet als alcoholgerelateerd incidenten geteld wordt, niet als drugsgerelateerd, maar uitsluitend als combinatiegerelateerd.

Vervolgens is ervoor gekozen om in geval van een incident met meerdere verdachten, het incident als alcoholgerelateerd aan te merken wanneer er is sprake van alcoholgebruik bij één van hen. Ook hier is een kanttekening van belang: de groep alcohol- en drugsgerelateerd geweld omvat verdachten die deze middelen beide genuttigd (lijken te/zeggen te) hebben; in geval van een incident met een alcoholgebruiker en een drugsgebruiker is er geen sprake van 'combinatiegebruik', een dergelijk incident wordt dan ook geschaard onder zowel alcoholgerelateerd geweld als drugsgerelateerd geweld (maar niet de laatste categorie).

2.3.1 Uitsplitsing naar type geweldsincident

Onderstaande Tabellen tonen een indeling in typen geweldsincidenten voor de regio's IJsselland en Zeeland (Tabel 2.6 en 2.7). Het aantal incidenten gedurende de pilotperiode is hier weergegeven per 'gebruikersgroep', wanneer uit de BPS-gegevens bleek dat er tenminste één verdachte drugs gebruikt had, kort voorafgaand aan het incident, is het incident aangemerkt als een 'drugsgerelateerd incident'. Uit de Tabel blijkt dat mishandeling verreweg het vaakst voorkomt, gevolgd door bedreiging en vernieling. Dit geldt zowel voor het totaal aan geweldsincidenten in de pilotperiode (te zien in de linkerkolom), als voor de incidenten gepleegd door verdachten die middelen gebruikt hadden (overige kolommen). Toch vallen enkele zaken op. Uit de gegevens van IJsselland blijkt dat vernielingen verhoudingsgewijs vrij vaak alcoholgerelateerd zijn, en bedreiging juist minder vaak. Ook valt op dat aantasting van de openbare orde naar verhouding vaak alcoholgerelateerd is. Hoewel de aantallen klein zijn, geven de gegevens van de regio Zeeland een vergelijkbaar beeld.

Tabel 2.6 Aantallen geweldsincidenten per type middelengebruik in de regio IJsselland¹

Type incident	Geweldsincidenten met aangehouden verdachte(n)	Alcohol-gerelateerde incidenten	Drugs-gerelateerde incidenten	Combinatie-gerelateerde incidenten
Mishandeling	679	187	16	16
Vernieling, zaaksbeschadiging	325	100	6	5
Bedreiging	307	39	10	7
Zedenmisdriven	74	12	1	1
Aantasting openbare orde	59	37	2	3
Openlijk geweld tegen persoon	21	5	1	0
Straatroof	10	1	0	0
Overval, gewapend	4	0	0	0
Moord en doodslag	2	0	0	0
Totaal	1481	381	36	32

¹ Bron: Politieregio Gelderland-Midden

Tabel 2.7 Aantallen geweldsincidenten per type middelengebruik in de regio Zeeland¹

Type incident	Incidenten met aangehouden verdachte(n)	Alcohol-gerelateerde incidenten	Drugs-gerelateerde incidenten	Combinatie-gerelateerde incidenten
Mishandeling	39	10	2	0
Vernieling, zaaksbeschadiging	70	40	1	2
Bedreiging	17	2	3	0
Aantasting openbare orde	12	8	0	0
Openlijk geweld tegen persoon	3	2	0	1
Zedenmisdriven	4	1	0	0
Totaal	145	63	6	3

¹ Bron: Politieregio Zeeland

2.3.2 Nadere analyse van de aard van geweldsdelicten

De gegevens die door de politieregio's Zeeland en Wageningen zijn bijgehouden in het kader van deze pilot, zijn zoals vermeld aangevuld met een bestandsanalyse door het IVA. Dit levert aanvullend inzicht in de aard van de geweldsincidenten waarbij middelen gebruikt zijn, en de (eventuele) verschillen tussen geweldsincidenten waarbij alcohol, drugs, of beiden is gebruikt (deze laatste groep wordt hier aangeduid als 'combinatie'). Niet in alle mutaties was evenwel aanvullende informatie te vinden. Voor de regio Zeeland, waarvan zowel de pilotregistratie heeft plaatsgevonden als de 'reguliere' mutaties, is geconstateerd dat in een aantal gevallen waar vol-

gens de pilotregistratie *wel* sprake was van middelengebruik, dit in de mutaties niet terug te vinden was. Onderstaande tabel toont een overzicht van het aantal geweldsincidenten waarbij informatie is gevonden over middelengebruik.

Tabel 2.8 Omvang van de bestanden, pilotregistratie en BPS

	Wageningen ¹	Schouwen-Duiveland ²
Aantal geweldsincidenten	73	145
Aantal aangehouden verdachten	90	166
<i>Gegevens uit de pilotregistratie in BPS:</i>		
Aantal maal alcoholgebruik geregistreerd	<i>Niet geregistreerd</i>	63
Aantal maal druggebruik geregistreerd	<i>Niet geregistreerd</i>	6
Aantal maal combinatiegebruik geregistreerd	<i>Niet geregistreerd</i>	3
<i>Gegevens uit 'reguliere' BPS-registraties:</i>		
Aantal maal melding over alcoholgebruik in BPS mutaties	33	28
Aantal maal melding over druggebruik in BPS mutaties	1	4
Aantal maal melding van combinatiegebruik in BPS mutaties	3	4 ³

¹ Bron: Politieregio Gelderland-Midden

² Bron: Politieregio Zeeland

³ Op basis van de secundaire analyse kon aan de combinatiegerelateerde incidenten 1 incident worden toegevoegd. Het betreft een incident dat in de pilotregistratie als alcoholgerelateerd incident was aangemerkt, maar uit de mutaties bleek dat de verdachte eveneens drugs gebruikt had.

Tabel 2.9 Omvang van de bestanden

	Wageningen ¹	Schouwen-Duiveland ²	Totaal (incidentniveau)	Totaal (verdachtenniveau)
Aantal geweldsincidenten	73	145	218	
Aantal aangehouden verdachten	90	166		256
Aantal alcoholgerelateerde geweldsincidenten	33	28	61	78
Aantal drugsgerelateerde geweldsincidenten	1	4	5	5
Aantal combinatiegerelateerde geweldsincidenten	3	4	7	8

¹ Bron: Politieregio Gelderland-Midden

² Bron: Politieregio Zeeland

In het vervolg van deze paragraaf zal dus over die groepen middelengerelateerde geweldsincidenten gerapporteerd worden, waarover uit de mutaties meer bekend werd. Het aantal alcoholgebruikers op basis van de pilotregistratie is evenwel groter. Onderstaande tabel toont een overzicht van de omvang van de drie groepen en de bron van informatie (aangifte, verdachtenverhoor, vrije mutatie, e.d.) waarop de indeling gebaseerd is.¹³ In totaal zijn voor de beide regio's 256 mutatienummers handmatig nagelopen. Van deze mutatienummers bleek 200 maal een proces verbaal van verhoor van de verdachte beschikbaar. Aangezien de pilot gericht is op geweldsincidenten waarbij een verdachte is aangehouden, is dit lagere aantal verhoren opvallend. Dit lagere aantal kan echter grotendeels verklaard worden door het uitgaansgerelateerd geweld in de plaats Renesse: 47 geweldsincidenten in de regio Zeeland blijken te zijn afgedaan zonder de verdachte te horen, dit betroffen vrijwel zonder uitzondering incidenten die 's avonds of 's nachts hadden plaatsgevonden, in het uitgaanscentrum van Renesse. Over dergelijke incidenten was vaak weinig informatie beschikbaar in BPS. Onder de noemer 'Bron: agent' worden verschillende typen mutaties geschaard, zoals een vrije mutatie of een proces-verbaal van bevindingen. Vandaar dat het aantal beschikbare mutaties hoog is. Het aantal maal dat hierin ook informatie over gebruik van middelen werd aangetroffen is daarentegen laag. Het feit dat de verbalisant dit reeds in de pilot-omgeving van BPS moest registreren, kan hiermee te maken hebben. Het gaat hier om mutaties, naast de pilotregistratie, waaruit extra informatie verkregen kon worden omtrent de aard van het geweld en het middelengebruik van de verdachte.

¹³

Er wordt in deze paragraaf steeds gerapporteerd over de totaalresultaten van de gemeente Wageningen en de gemeente Schouwen-Duiveland, uitgesplitste tabellen zijn opgenomen in Bijlage B.

Tabel 2.10 Informatiebronnen waarop groepen gebaseerd zijn¹

	Aantal beschikbare mutaties ²	Aantal maal alcoholgebruik genoemd	Aantal maal drugsgebruik genoemd	Aantal maal combinatiegebruik genoemd
Bron: aangever	172	19	4	3
Bron: verdachte	200	70	1	4
Bron: andere betrokkenen	104	12	0	0
Bron: agent	256	18	0	5
Totale omvang van de incidenten met middelengebruik		61	5	7

¹ Bron: Politieregio's Gelderland-Midden en Zeeland

² Bijvoorbeeld: van de 256 mutaties bevatten er 172 een proces-verbaal van aangifte, in 104 gevallen is er een betrokkene gehoord. Uiteraard zijn er incidenten waarbij zowel verdachte als aangever, betrokkene en/of agent een uitspraak over middelengebruik doet, vandaar dat de onderste rij 'totaal' niet een optelling is van de aantallen erboven.

2.3.3 Conflictpartijen

Wanneer we kijken naar de partijen die bij het geweldsincident betrokken waren, ontstaat een eerste indruk van de aard van het geweld. Een aanzienlijk deel van het geweld blijkt zich af te spelen tussen onbekenden, dit geldt voor 30 van de 73 middelengerelateerde incidenten (totaal van de drie groepen in Tabel 2.10). Geweld van dit type wordt wel 'zinloos geweld' genoemd. Uit tabel 2.11 blijkt vervolgens, dat er veel vaker twee individuen bij het incident betrokken waren, dan dat het geweld zich tussen groepen afspeelde.

Tabel 2.11 Relatie dader-slachtoffer, naar middelengebruik¹

	Alcohol	Drugs	Combinatie
Onbekenden	24	1	5
Bekenden ²	16		
(ex-)partners	9	1	1
Ouder-kind		3	1
Onbekend/nvt	12		
Totaal	61	5	7

¹ Bron: Politieregio's Gelderland-Midden en Zeeland

² Onder 'Bekenden' vallen bijvoorbeeld vrienden, familie (niet zijnde partner, ouder of kind) maar ook vage bekenden ('van naam', 'van gezicht').

Tabel 2.12 Betrokken partijen, naar middelengebruik¹

	Alcohol	Drugs	Combinatie
Individen	43	5	6
Individu tegen groep			
Groepen	9		1
Groep tegen individu	5		
Onbekend	4		
Totaal	61	5	7

¹ Bron: Politie regio's Gelderland-Midden en Zeeland

2.3.4 Locaties en sociale context van de geweldsincidenten

Dit eerste beeld van de aard van het geweld kan worden aangescherpt door te kijken naar de sociale context van het incident, gepresenteerd in Tabel 2.13¹⁴. De positie van uitgaansgerelateerd geweld springt in het oog: 30 van de 73 middelengerelateerde geweldsincidenten vindt plaats in deze sociale context. Afgaand op deze (kleine) aantallen lijkt het erop dat wanneer er drugs gebruikt wordt in een context van uitgaan, er hierbij vaak ook alcohol genuttigd wordt. Meestal is echter sprake van "enkel" alcoholgebruik, zonder het gebruik van drugs daarbij.

De geweldsincidenten blijken vaker in de avond- en nachturen plaats te vinden dan overdag, voor de drugs- en combinatiegerelateerde incidenten is dit in vrijwel alle gevallen zo.

¹⁴

Een uitleg van de constructie van deze variabele wordt gegeven in Bijlage C.

Tabel 2.13 Sociale context en tijdstip incident, naar middelengebruik¹

Context	Alcohol	Drugs	Combinatie
Uitgaanscentra	26		4
Wijken	19	3	1
Huiselijk	7	1	1
Verkeer	3		
Anders	6	1	1
Tijdstip van de eerste melding van het incident			
tussen 22.00 en 08.00 uur ¹⁵	40	5	5
Totaal	61	5	7

¹ Bron: Politieregio's Gelderland-Midden en Zeeland

Ook de feitelijke pleegplaats geeft inzicht in de aard van het middelengerelateerd geweld¹⁶. Geweldsincidenten blijken veel vaker voor te komen in de plaatsen die binnen de regio het grootste uitgaansaanbod bieden. Het aantal geweldsincidenten dat plaatsvond in Wageningen is hoog: van de 73 incidenten in de gehele gemeente Wageningen, vonden er 42 in de stad Wageningen zelf plaats. Ten opzichte van de overige plaatsen (dorpen) in de gemeente is de proportie middelengerelateerd geweld binnen Wageningen hoger dan binnen de kleinere dorpen in die gemeente: alle drugs en combinatiegerelateerde incidenten vonden plaats in Wageningen, evenals 26 van de 38 alcoholgerelateerde incidenten.

Ook voor de gemeente Schouwen-Duiveland geldt dat de pleegplaats inzicht levert in de aard van het geweld: het totaal aantal geweldsincidenten dat plaatsvond in Renesse, 75, vormt bijna de helft van het totaal in de gemeente Schouwen-Duiveland (145). De incidenten in Renesse zijn vrijwel allemaal uitgaansgerelateerd. De proportie alcoholgerelateerde geweldsincidenten (12 uit 75) is in feite lager dan op basis van de context verwacht kan worden. Dit is te wijten aan het feit dat, zoals vermeld, veel mutaties in Renesse zeer weinig informatie bevatten. Het aantal maal dat wel een waarneming van alcohol geregistreerd is in de pilot-registratie, maar hierover verder niets in de mutaties te vinden was (noch andere informatie over de verdachte), is met name uit de plaats Renesse erg hoog. Het blijkt hier vrijwel altijd te gaan om incidenten die 's nachts, in uitgaansgebied plaatsvonden.

Een andere benadering van de sociale context van geweldsincidenten is het specificeren van incidenten waarbij een persoon vanuit de uitoefening van zijn beroep

¹⁵ Er is met het hanteren van de periode van 22.00 tot 8.00 aangehaakt bij de afbakening zoals die werd gehanteerd in het onderzoek naar uitgaansgeweld door de Algemene Rekenkamer (TK 29661, bijlage 2). In het kader van dat onderzoek werd nagegaan hoe het aangiftepatroon is bij geweldsdelicten tijdens uitgaansuren. Daarbij kwam naar voren dat 95% van de incidenten binnen enkele uren werd aangegeven.

¹⁶ Een overzicht van de pleegplaatsen wordt gegeven in Bijlage B.

slachtoffer wordt van geweld. Tabel 2.14 toont dit overzicht van 'beroepsgerelateerd geweld'. 11 van de 73 incidenten blijken beroepsgerelateerd, dit komt uit op 15%.

Tabel 2.14 Aandeel beroepsgerelateerd geweld, naar middelengebruik¹

	Alcohol	Drugs	Combinatie
Beroepsgerelateerde Geweldsincidenten ²	8	1	2
Niet-beroepsgerelateerde Geweldsincidenten	53	4	5
Totaal	61	5	7

¹ Bron: Politieregio's Gelderland-Midden en Zeeland

² Hieronder vallen: politie, openbaar vervoer, horeca- en winkelpersoneel en gezondheidszorg, zie ook Bijlage B.

2.3.5 Ernst van het geweld

Op basis van de informatie uit BPS is een inschatting gemaakt van de ernst van het geweld. Hierbij is de indeling gevolgd die ook gehanteerd is in Lünemann en Bruinsma (2005). Onder licht fysiek geweld wordt verstaan het 'duwen, trekken, vastpakken van een persoon tot hoogstens het uitdelen van enkele droge klappen'. Onder zwaar fysiek geweld wordt verstaan het 'fors toetakelen van een persoon: fors slaan en/of schoppen'. Uit Tabel 2.15 blijkt dat een groot deel van het middelengereleerd geweld, aangemerkt moet worden als 'zwaar fysiek'. De verhouding licht/zwaar fysiek geweld komt, wanneer we de drie groepen middelengebruikers samennemen, in dit onderzoek uit op 54:46 (25 maal licht fysiek geweld en 21 maal zwaar fysiek geweld). Er zijn geen gegevens beschikbaar die deze verhouding van "licht staat tot zwaar" verder kunnen inkaderen, in de zin dat iets gezegd kan worden over of geweldsincidenten met middelengebruik door de verdachte relatief vaak zwaarder zijn dan incidenten zonder. Definities gehanteerd in andere onderzoeken zijn niet vergelijkbaar¹⁷.

¹⁷ Ook het eerder genoemde onderzoek van Lünemann en Bruinsma (2005) hanteert een andere definitie van geweld, dan in de pilots is toegepast. Lünemann en Bruinsma richt zich op analyse van fysiek geweld tegen personen. Bedreiging wordt in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten (want is niet fysiek). En ook geweld gericht tegen goederen valt buiten dit onderzoek (want is niet gericht tegen personen). Daarnaast zijn ook de instrumenteel en seksueel gerichte delicten, zoals overvallen of aanrandingen, buiten dit onderzoek gehouden.

Tabel 2.15 Ernst van het geweld, naar middelengebruik¹

	Alcohol	Drugs	Combinatie
Tegen zaken	14	1	3
Verbaal	2	3	
Licht fysiek	22		3
Zwaar fysiek	19	1	1
Onbekend	4		
Totaal	61	5	7

¹ Bron: Politie regio's Gelderland-Midden en Zeeland

Nadere analyse van de aard van het zwaar fysiek geweld door alcoholgebruikers, wijst uit dat er bij 6 van de 19 incidenten van dit type sprake is van huiselijk geweld. Bij 5 van deze 6 verdachten in de huiselijk geweldzaken bleek uit de BPS-mutaties dat er sprake was van een alcoholverslaving. Dezelfde 5 personen bleken allen eerder in aanraking te zijn geweest met de politie, en ook toen was sprake van de combinatie van alcoholgebruik en geweld.

De (overige) zware fysieke incidenten komen in de gemeente Wageningen niet vaker voor in een context van uitgaan, noch op nachtelijke tijdstippen. Wel valt op dat bij 9 van de 12 zwaar fysieke alcoholgerelateerde geweldsincidenten de verdachte eerder met de politie in aanraking is geweest en dat er daarbij eveneens sprake was van een combinatie van alcoholgebruik en geweld. Op Schouwen-Duiveland speelden 4 van de 7 zware fysieke geweldsincidenten in de context van uitgaan en 5 van de 7 vonden 's avonds of 's nachts plaats. Het aantal verdachten met antecedenten hierbinnen is niet opvallend.

Ook het letsel van het slachtoffer geeft een indicatie van de ernst van het geweld. Tabel 2.16 geeft hiervan een overzicht. Het aandeel 'zwaar letsel' (binnen de categorieën 'geen', 'licht', 'zwaar', 'zeer ernstig' en 'dood') is 31%¹⁸. Uit nadere analyse is verder gebleken dat vernielingen vrijwel altijd in de context van uitgaan plaatsvonden en op nachtelijke tijdstippen.

¹⁸

Bij de berekening werden de categorieën 'tegen zaken' en 'onbekend' niet meegenomen.

Tabel 2.16 Letsel van het slachtoffer, naar middelengebruik¹

	Alcohol	Drugs	Combinatie
Geen	8	3	
Licht-redelijk	13	1	2
Zwaar	11		1
Tegen zaken	12	1	3
Onbekend	12		1
Totaal	61	5	7

¹ Bron: Politie regio's Gelderland-Midden en Zeeland

2.3.6 Achtergrondkenmerken van de verdachten

De leeftijdsverdeling van de aangehouden verdachten laat zien dat jongeren oververtegenwoordigd zijn, en dat met name de alcoholgerelateerde incidenten vaak gepleegd zijn door verdachten jonger dan 23 jaar. Er zijn in de pilotperiode geen vrouwen aangehouden die drugs of alcohol en drugs gebruikt hadden, en slechts drie die onder invloed van alcohol waren (afgaand op de mutaties). Onder de niet-Nederlandse, westerse verdachten bevinden zich vier Duitsers en een Brit, allen toerist.

Tabel 2.17 Achtergrondkenmerken van de verdachten, naar middelengebruik^{1,2}

Leeftijd	Alcohol	Drugs	Combinatie
t/m 17 jaar	5		
18 t/m 23 jaar	27		3
24 t/m 30 jaar	19	4	
31 t/m 40 jaar	11	1	
41 t/m 50 jaar	10		
51 jaar of ouder	6		
Geslacht			
Man	75	5	8
Vrouw	3		
Nationaliteit			
Nederlands	70	5	8
Niet-Nederlands (Westers)	5		
Niet-Nederlands (niet-Westers)	3		
Totaal	78	5	8

¹ Bron: Politie regio's Gelderland-Midden en Zeeland

² In deze tabel wordt op verdachtenniveau gerapporteerd ipv incidenten, vandaar dat de totalen hoger zijn; 1 incident kan meerdere verdachten hebben.

2.3.7 Eerdere politiecontacten van de verdachten

Voor alle middelengebruikende verdachten van geweldsincidenten is per persoon de historie van eerdere politiecontacten nagegaan. Er is hierbij geïnventariseerd of de persoon eerder als verdachte is aangemerkt in BPS (in dit geval spreken we hier van antecedenten), en zo ja, of dit een geweldsincident¹⁹ betrof. Was dit het geval, dan is ook nagegaan of er uit één of meerdere mutaties van deze eerdere incidenten blijkt of er drank, drugs, of beiden gebruikt is.

Wanneer we de verschillende groepen middelengebruikers samennemen, blijken er 45 van de 91 verdachten antecedenten te hebben. Het aandeel personen met een historie van geweldsincidenten binnen deze groep van (45) personen met antecedenten is hoog: 39 van de 45 personen hebben geweldsantecedenten.

Verder is van belang om te melden dat bij een historie van geweldsantecedenten ook vaak sprake blijkt van eerder geconstateerd middelengebruik (zie Tabel 2.18). Van de 39 personen met geweldsantecedenten, speelde bij 29 personen ook eerder, ten aanzien van die eerdere incidenten, middelengebruik een rol.

Tabel 2.4 Eerder politiecontact van verdachten, naar middelengebruik^{1,2}

	Alcohol	Drugs	Combinatie
Totaal aantal aangehouden verdachten	78	5	8
Aantal verdachten met antecedenten ³	35	5	5
<i>Waarvan:</i>			
Antecedenten met geweld	30	5	4
<i>Waarvan:</i>			
Sprake van alcoholgebruik bij eerdere geweldsincidenten	21	1	1
Sprake van drugsgebruik bij eerdere geweldsincidenten	1	4	1

¹ Bron: Politieregio's Gelderland-Midden en Zeeland

² In deze tabel wordt op verdachtenniveau gerapporteerd ipv incidenten, vandaar dat de totalen hoger zijn; 1 incident kan meerdere verdachten hebben.

³ Antecedent is hier gedefinieerd als: het eerder in BPS geregistreerd staan, als verdachte. Aangezien deze gegevens van een verdachte in BPS alleen voor de betreffende regio zichtbaar zijn, kan het aantal antecedenten hoger zijn.

2.3.8 Historie van gebruik van de verdachten

In de bestandsanalyse is eveneens gekeken naar de historie van gebruik van middelen van de verdachte. Hierbij is gezocht naar vermeldingen van eerder gebruik, die duiden op een verslaving. Met name in het verhoor met de verdachte wordt regelmatig melding gedaan van eerder gebruik van drank en/of drugs, en de regelmaat hiervan. En wanneer het slachtoffer een bekende is kan ook in de aangifte de historie van middelengebruik van de verdachte ter sprake komen. Onderstaande tabel toont de beschikbare informatie over de historie van gebruik bij alle middelengebruikende verdachten in dit onderzoek.

Tabel 2.19 Historie van gebruik, naar middelengebruik¹

	Alcohol	Drugs	Combinatie
Personen met historie van alcoholgebruik	17	1	2
Personen met historie van drugsgebruik	3	3	
Personen met historie van zowel alcohol- als drugsgebruik	8	1	
Historie onbekend (niets aangetroffen in mutaties)	50	0	6
Totaal aantal verdachten	78	5	8

¹ Bron: Politieregio's Gelderland-Midden en Zeeland

2.4 Conclusie

Puntsgewijs:

- Tijdens de pilotperiode zijn in de drie pilotgebieden gezamenlijk 2.244 verdachten van geweldsincidenten aangehouden. Het aantal afgenomen tests op dranken/of drugsgebruik bedroeg in totaal 78: er werden 59 dranktests afgenomen en 19 drugstests.
- Van de regio's Gelderland-Midden en Zeeland is bekend dat van de 258 aangehouden verdachten in de pilotlokaties, er 24 getest werden. Hiertegenover staan 132 verdachten die *niet* werden getest, terwijl dit -gezien de tijd tussen incident en aanhouding- wel mogelijk was. Van de regio IJsselland zijn geen vergelijkbare gegevens beschikbaar.
- Het aantal tests dat gedurende de pilot is uitgevoerd, is hiermee lager dan op basis van de opzet van de pilot verwacht mocht worden. Het is onduidelijk waardoor dit veroorzaakt is. De implementatie van de pilot-werkwijze is niet geëvalueerd of gemonitord.
- Het aandeel geweldsincidenten dat op basis van observaties 'middelengerelateerd' was (dat wil zeggen dat er 1 of meerdere verdachten bij het incident betrokken waren die alcohol, drugs, of beiden gebruikt hadden), is 30% in de regio IJsselland en 49% in gemeente Schouwen-Duiveland (politieregio Zeeland).

- Het grote verschil tussen deze regio's kan verklaard worden door een seizoens-effect dat in de gemeente Schouwen-Duivelland uit nadere analyse bleek: de maanden juli en augustus buiten beschouwing latend, zou 29% van de geweldsincidenten waarbij een verdachte wordt aangehouden middelengerelateerd zijn.
- Aangezien de dataverzameling heeft plaatsgevonden op drie pilotlocaties, die niet met het oog op landelijke representativiteit geselecteerd zijn, is een extrapolatie naar landelijk niveau niet betrouwbaar uit te voeren. Een grove rekensom kan echter wel gemaakt worden, onder de aanname dat de problematiek in de pilotregio's *indicatief is* voor de omvang van de totale problematiek in Nederland. Deze schatting levert voor het jaar 2006 een cijfer op van zo'n 38.600 middelen-gebruikende geweldverdachten op een totaal van 137.802 verdachten van geweldsincidenten die door de politie zijn aangehouden.
- De fysieke geweldsincidenten tegen personen die in combinatie met middelen-gebruik gepleegd zijn, zijn in bijna de helft van de gevallen als 'zwaar geweld' te typeren. En bij een derde van deze geweldsincidenten leidde het geweld tot zwaar letsel bij het slachtoffer.
- Ongeveer 50% van de geweldsverdachten in dit onderzoek blijkt antecedenten te hebben bij de politie: 45 van de 91 verdachten. Deze antecedenten blijken zeer vaak eveneens geweldsincidenten te zijn geweest (bij 39 verdachten was dit het geval), en hierbij bleek vaak dat deze persoon eveneens middelen had gebruikt (29 maal).
- Omdat definities van geweld gehanteerd in andere onderzoeken niet vergelijkbaar zijn met de gehanteerde definitie in de pilot zijn geen gegevens beschikbaar die geconstateerde verhoudingen naar typen geweld en naar kenmerken van plegers kunnen inkaderen.

3 Juridische knelpunten bij het vaststellen en registreren van alcohol- en/of drugsgebruik in relatie tot geweldsdelicten

3.1 Inleiding

In de experimenten die zijn opgezet, wordt gebruik van alcohol en drugs bij (heterdaad)verdachten van geweldsdelicten vastgesteld en geregistreerd. Dit gebeurt door de verdachte over het gebruik te bevragen, tests af te nemen en de gegevens in politiebesteden te registreren. Het is de bedoeling dat de politie in de toekomst gegevens zal gaan verstrekken aan de gemeenten, de afdeling preventie van lokale verslavingsinstellingen, bureaus HALT, de (verslavings)reclassering en het Openbaar Ministerie om op die manier zowel justitiële als preventieve vervolgttrajecten te kunnen starten.

Omdat gegevens over alcohol- en drugsgebruik te kwalificeren zijn als persoonsgegevens worden het gebruik en de verstrekking hiervan gereguleerd door diverse wettelijke regelingen. Het ligt dan ook voor de hand dat er enkele juridische knelpunten en grenzen bestaan bij het vaststellen en registreren van het middelengebruik dan wel het verstrekken van de gegevens aan andere instanties.

De doelstelling van dit hoofdstuk is de mogelijke juridische knelpunten inzichtelijk maken bij het vaststellen en registreren van alcohol- en/of drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten. De knelpunten bij het verstrekken van de gegevens komen in het volgende hoofdstuk aan bod.

De methode van onderzoek is behandeld in hoofdstuk 1. In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens de volgende thema's aan bod:

- Wie hebben onder welke voorwaarden de bevoegdheid tot het meten en registreren van alcohol- en drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten? (paragraaf 3.2)
- Hoe en wat mag geregistreerd worden? (paragraaf 3.3)

Paragraaf 3.4 sluit af met een samenvatting met daarin een weergave van enkele aandachtspunten van de onderzoekers op grond van de verzamelde gegevens.

3.2 Bevoegdheid om alcohol- en drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten te meten en registreren

3.2.1 Dubbele doelstelling: inzicht versus justitiële en preventieve maatregelen

Bij het vaststellen van alcohol- en drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten is sprake van een dubbele doelstelling. De vaststelling en de registratie van middelengebruik bij geweldsdelicten is enerzijds gericht op het verkrijgen van een beter algemeen beeld van de aard en de omvang van problemen en van de kenmerken van probleemgebruikers en anderzijds wil men erdoor beter in staat zijn om op maat toegesneden justitiële en preventieve vervolgotrajecten op te kunnen starten. Het uiteindelijke doel is preventie van alcohol- en drugsgerelateerde geweldsdelicten. De vraag is wanneer – vanuit welke doelstelling – de politie persoonlijke gegevens mag registreren en tests mag afnemen.

Om deze vraag te beantwoorden moet eerst duidelijk zijn wat de taak van de politie precies is en of de vaststelling en de registratie onder haar bevoegdheid valt. In artikel 2 van de Politiewet staat de politietaken omschreven: *“de politie heeft tot taak in ondergeschiktheid aan het bevoegde gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven”*. Gegevens mogen slechts dan worden vastgelegd als dit noodzakelijk is voor een goede uitvoering van de politietaken. De politietaken moet in dezen breed worden geïnterpreteerd. Zo is er volgens de stukken omtrent huiselijk geweld²⁰ in vrijwel alle situaties rond huiselijk geweld sprake van de uitvoering van de politietaken hulpverlening én handhaving van de openbare orde. Het opstarten van op maat gesneden hulpverleningstrajecten, past binnen de hulpverleningstaak van de politie. Het inzetten van een justitiële maatregel past binnen de handhavende taak van de politie.

Of het verkrijgen van een beter algemeen beeld van de aard en de omvang van problemen en van de kenmerken van probleemgebruikers onder de politietaken valt, is twijfelachtig. Indien de aard en de omvang van de problemen en kenmerken van de geweldplegers goed in beeld zijn gebracht, kan de politie de rechtsorde beter handhaven, omdat zij adequater kan ingrijpen om geweldsdelicten te voorkomen, maar het is geen voorwaarde voor handhaving. Duidelijk zal zijn dat het overkoepelende doel van de pilot, namelijk het terugdringen van alcohol- en drugsgerelateerde geweld, binnen de politietaken valt.

De vraag is nu of het *noodzakelijk* is voor de uitvoering van de omschreven taken dat de gegevens over middelengebruik door de politie worden vastgelegd en dat de tests worden afgenomen. Het vaststellen en registreren van middelengebruik valt primair niet onder de hulpverlenende of handhavende politietaken. Middelengebruik an sich is niet strafbaar en vaststelling en registratie van gebruik heeft in die zin geen meerwaarde. Echter zoals al eerder opgemerkt houdt het Openbaar Ministerie in zijn strafeis rekening met middelengebruik en wordt de sanctie daarop afgestemd zodat

²⁰ Jansen, C., Mensink, C. en Wolf, J. (2006), Quickscan. Registratie Huiselijk Geweld. Trimbos Instituut Utrecht / UMC St. Radboud Nijmegen januari 2006 en Regeling Huiselijk Geweld en Privacy. Politie Groningen 22 juni 2004

de dader naast gestraft ook geholpen wordt en de recidive afneemt. De rol van de politie in de keten is in dat opzicht van belang, omdat zij een belangrijke signaleerder is van problematisch middelengebruik. Het vaststellen en registreren van middelengebruik valt om deze reden secundair wel degelijk onder de politietoets.

Of de tests vervolgens ook noodzakelijk zijn voor een goede uitvoering van de hulpverleningstaak is twijfelachtig. De hulpverlening heeft niet veel baat bij gegevens over de exacte hoeveelheid alcohol en/of drugs op een bepaald tijdstip in het bloed. Het is een momentopname en hoeft niets te zeggen over een eventueel probleem; het kan wel een indicatie zijn en is in die zin wel waardevol. Een verdachte over zijn middelengebruik bevragen geeft meer informatie over de aard van de eventuele problematiek dan een test, maar een verdachte is niet verplicht daar iets over te verklaren. Daarnaast kan de bevinding van de politieagent over de mate van middelengebruik op het moment zelf in sommige gevallen voldoende zijn om te constateren wat iemands toestand is.

Ook is de vraag of het afnemen van de tests noodzakelijk is voor de rechtshandhaving. De momentopname geeft geen inzicht in het probleem en de bevraging van de verdachte en de constatering van de agent geven evengoed een beeld van de problematiek. Dit verandert wanneer iemand vaker wordt opgepakt voor gewelddelicten en middelengebruik een rol speelt. Ook dan blijft echter de vraag of de bevindingen van een agent en de verklaringen van een verdachte niet voldoende zijn.

3.2.2 *Afname tests*

Een ander mogelijk juridisch probleem dat op het terrein van de bevoegdheden kan spelen, is de vraag of agenten bevoegd zijn om de tests af te nemen. In 2007 is commotie ontstaan rond de intrekking van een strafreis ten aanzien van een persoon die met een te hoog promillage alcohol in het bloed auto heeft gereden²¹. Agenten zijn volledig bevoegd om in het verkeer een blaastest langs te weg af te nemen. Op grond van de uitslag van de blaastest, zal besloten worden of er nader onderzoek nodig is. Indien dit het geval is, wordt op het politiebureau met speciale apparatuur precies gemeten hoeveel procent alcohol er in het bloed zit. Voor de uitvoering van een alcoholonderzoek dient een opsporingsambtenaar succesvol een cursus te hebben afgesloten en dient hij door de korpschef te zijn 'aangewezen' (art. 7 Besluit alcoholonderzoeken). Recentelijk is gebleken dat de aanwijzing door de korpschef vaak ontbreekt. Over de vraag welke gevolgen aan dit verzuim moeten worden verbonden, is de rechtspraak verdeeld geweest.²² De Hoge Raad heeft zeer recentelijk echter bepaald dat alleen het gegeven dat een agent formeel niet is "aangewezen" om de test af te nemen, geen reden is om de verdachte vrij te spreken. Indien alle papieren verder in orde zijn, is het ontbreken van zo'n "aanwijzing" een te klein verzuim van de politie om een rechtszaak te laten stranden²³. De verwarring hierover leert echter dat het zeer belangrijk is om de *bevoegdheden* van agenten die alcoholen/of drugstests uitvoeren goed vast te leggen. De vraag is of er in het kader van de pilot is vastgelegd onder welke voorwaarden de politie zelf tests mag afnemen. In-

²¹ <http://www.boetes.nl/nieuws.php?ID=2935>

²² Zie Hof Leeuwarden 6 maart 2007, VR 2007, 48, m.nt. Si; Hof Arnhem 15 maart 2007, VR 2007, 49.

²³ www.bndestem.nl/binnenland/article1960080.ece uitgegeven op 3 oktober 2007

dien er niets is vastgelegd, is het de vraag of agenten bevoegd zijn om de tests af te nemen.

Zoals gesteld kunnen de tests nu slechts op vrijwillige basis worden afgenomen. De verdachte moet toestemming geven voor het afnemen van de tests en het verwerken van de gegevens daarvan. De vraag is nu waaraan deze toestemming moet voldoen. In de Memorie van Toelichting van de Wet Bescherming Persoonsgegevens is ingegaan op de voorwaarden waaraan toestemming van een betrokkene voor de verwerking van persoonsgegevens moet voldoen. Er worden drie voorwaarden gesteld:

- betrokkene moet in vrijheid zijn wil kunnen uiten en die wil is ook geuit;
- de toestemming moet betrekking hebben op een bepaalde gegevensverwerking of een beperkte categorie van gegevensverwerkingen. Duidelijk moet zijn welke verwerking, van welke gegevens, voor welk doel zal plaatsvinden, en als het daarbij gaat om verstrekking aan derden, ook aan welke derden;
- betrokkene moet voldoende en begrijpelijk door de verantwoordelijke geïnformeerd worden over de verschillende aspecten van de gegevensverwerking die voor hem van belang zijn.

De vraag is of in de pilot aan deze voorwaarden wordt voldaan (dit is niet geëvalueerd) en hoe dit in de toekomst gewaarborgd kan worden.

3.2.3 *Probleemdiagnose door de politie*

Om in het kader van de pilots vast te stellen of er sprake is van alcohol- en/of drugsgebruik ten tijde van het delict bevestigt de agent de verdachte in het verhoor. Daarnaast wordt, indien de agent een test aanbiedt en de verdachte toestemming verleent, een alcohol- en/of drugstest afgenomen. De vraag die hier speelt is tweeledig. Mag een agent tijdens het verhoor doorvragen over iemands *historie* in het nuttigen van middelen om te kunnen duiden of sprake is van een incidenteel of structureel alcohol/drugsprobleem of mag de agent alleen extra gegevens verzamelen over achtergrondgegevens direct gekoppeld aan het incident waar iemand van wordt verdacht (dus over genuttigde alcohol en/of drugs direct voorafgaand aan het incident)? Daarnaast speelt de vraag of de agent de waarden van de tests kan interpreteren. Cruciaal hierbij is dat interpretatie van de gemeten waarden lastig is, aangezien de relatie tussen geweld c.q. agressiviteit en de waarden van alcohol en drugs in het bloed geen eenduidige feitenconstatering is, maar interpretatie behoeft. Waar bij de sanctiëring van alcoholgebruik in het verkeer wordt gewerkt met maximaal toegestane promillages: (overschrijden is overtreden) is dit bij geweld gepleegd 'onder invloed' niet mogelijk. Wat is – juridisch bezien - dan de waarde van het meten van alcohol en drugs in het bloed? Ook is het de vraag of de politie een probleemdiagnose mag uitvoeren of dat de politie enkel feiten mag verzamelen die een aanzet kunnen geven tot een vervoltraject van probleemdiagnose (bijvoorbeeld door diagnose van de hulpvraag en goede beschrijving en meting van staat van de verdachte ten tijde van het incident).

Een verdachte bevragen over alcohol- en/of drugsgebruik kan plaatsvinden tijdens het persoonsgerichte verhoor, dat in lengte kan variëren van vijf minuten tot enkele

dagen. Het persoonsgerichte verhoor gaat niet zo zeer over het strafbare feit op zich, maar meer over de leefomstandigheden van een verdachte. Het heeft als doel het aanvullen en toetsen van informatie over de persoon, het bevorderen van het contact en het achterhalen van de verklaaringsbereidheid. Men wil erachter komen wie de verdachte is, wat zijn achtergrond is, hoe hij denkt en reageert. Dit kan deels de verklaring zijn voor het strafbare feit. De onderwerpen zijn afhankelijk van het strafbare feit, maar denk aan: personalia, antecedenten, achtergrond, woonsituatie, cultuur, religie, familie, relaties, gezondheid, middelengebruik, opleiding, werkervaring, financiën, vrije tijd. Voordat wordt overgegaan tot het persoonsgerichte verhoor, wordt de cautie gegeven en iemand is dus niet verplicht om te antwoorden. Aangezien iemand niet verplicht is te antwoorden kan in principe overal naar gevraagd worden, indien er enigszins een relatie is met het strafbare feit. Als het delict onder invloed is begaan, is er een relatie met het strafbare feit ondanks dat niet vaststaat of en in welke mate het gebruik heeft bijgedragen aan het delict. In het kader van de vaststelling en registratie van alcohol- en/of drugsgebruik is de relatie met het geweldsdelict duidelijk. Men dient echter voor ogen te houden dat de politie niet de aangewezen instantie is om een diagnose te stellen. Zij kan enkel feiten verzamelen over het incident en daarover verklaringen afnemen. Tevens mag zij vragen naar de historie van de verdachte, aangezien dit een rol kan spelen bij het begaan van het delict. De politie kan echter niet stellen *dat* er sprake is van een verslaving.

Het meten van middelengebruik zelf heeft weinig juridische waarde omdat “het onder invloed zijn” *an sich* geen strafbaar feit is. Wel kan iemand strafbaar worden gesteld als hij zich dronken op de openbare weg of een andere openbare plaats bevindt, maar in de praktijk wordt iemand niet snel aangehouden voor dronkenschap als hij daarmee geen overlast veroorzaakt. Het enige doel dat het meten van middelengebruik in de pilot (en daarna bij een eventuele landelijke invoering) dient, is de vaststelling van alcohol- en/of drugsgebruik ten tijde van het delict, zodat het Openbaar Ministerie daarmee rekening kan houden in zijn strafeis en zodat gegevens bekend worden over het aantal en soort geweldszaken waar alcohol- en/of drugsgebruik een rol spelen. Om te weten of iemand bijvoorbeeld gebaat is bij een leerstraf gericht op middelengebruik, dien je meer te weten dan enkel de uitslag van de test, maar kan deze uitslag wel gehanteerd worden als indicatie van een probleem.

Indien een verdachte ontkent gedronken of gebruikt te hebben, zijn de tests ook in te zetten als middel om hem of haar daarmee te confronteren, al is het de vraag is of iemand dan ook toestemming verleent voor afname. Ook indien het vaak gebeurt dat eenzelfde persoon wordt aangehouden voor een geweldsfeit en hij telkens onder invloed blijkt te zijn, zijn de testresultaten een indicatie van een probleem. De juridische waarde is dan dat de rechter het mee kan laten wegen bij het opleggen van de straf of maatregel, al is het daarvoor niet noodzakelijk dat de exacte hoeveelheid alcohol of drugs bekend is. Zoals hierboven al besproken, weegt de rechter immers ook nu al mee of iemand een probleem heeft met middelengebruik. De verslavingsreclassering brengt in sommige gevallen op verzoek van de rechtbank of het Openbaar Ministerie een voorlichtingsrapportage uit, waar een advies voor een sanctie wordt gegeven zoals een cursus ‘Middelen en delict’ of een training ‘Alcohol delinquentie’. Een voordeel van een meer structurele aandacht van de politie voor het vastleggen van gegevens over middelengebruik is dan mogelijk dat er ten aanzien

van meer geweldplegers een dergelijk advies kan worden meegegeven aan de rechter.

3.3 De manier van gegevensregistratie in de pilot

Ook voor wat betreft de gegevensregistratie is het van belang mogelijke juridische knelpunten te verkennen. Maakt het – voor de juridische status van informatie – bijvoorbeeld uit in welk document de door de politie verzamelde informatie wordt geregistreerd? Het gaat hierbij zowel om harde data zoals uitkomsten van alcohol- en drugstests als om zachte data zoals gegevens over alcohol en drugsgebruik in het verleden en ten tijde van het incident.

Zoals zojuist besproken, wordt de verklaring van een verdachte omtrent zijn middelengebruik normaliter opgenomen in het persoonsgerichte verhoor. De gegevens komen dan terecht in het proces-verbaal van het verhoor, dat opgestuurd wordt naar het Openbaar Ministerie. Omdat de verdachte mede wordt gedeeld dat hij geen antwoord hoeft te geven en hij slechts op vrijwillige basis een alcohol- en/of drugstest ondergaat, staat er bij landelijke invoering niets in de weg om de gegevens op te nemen in het proces-verbaal. In het proces-verbaal van aanhouding kan dan vervolgens worden vermeld wat agenten zelf waarnemen over de toestand van de verdachte met betrekking tot alcohol- en/of drugsgebruik, of er tests zijn afgenomen, of er sprake was van gebruik, wat de gemeten waarden waren en wat de wijze van vaststelling was. Wanneer er geen sprake is van een aanhouding op heterdaad, maar er aangifte wordt gedaan, wordt tijdens het opnemen van de aangifte gevraagd naar wat er bekend is over het middelengebruik van de verdachte. Later wordt dit nagevraagd in het verhoor met de verdachte. De registratie van deze gegevens op deze manier zal geen juridische problemen opleveren en betreft de reguliere werkwijze van de politie.

3.4 Samenvatting en aandachtspunten

3.4.1 *Samenvatting*

Er zijn meerdere doelen gediend met de vaststelling en registratie van gegevens over alcohol- en/of drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten. Het overkoepelende doel terugdringen van recidive valt onder de politietaak evenals het opstarten van hulpverleningstrajecten en het inzetten van justitiële trajecten. Minder duidelijk is of het inzicht verkrijgen in het aantal en soort geweldszaken en probleemgebruikers ook onder de politietaak valt. De politie kan haar taak wellicht beter uitvoeren als deze gegevens bekend zijn, maar of het ook haar taak is, is twijfelachtig.

Primair vallen de vaststelling en de registratie van gegevens over alcohol- en drugsgebruik niet onder de taak van de politie, omdat middelengebruik an sich niet strafbaar is. Secundair gezien, valt het er echter wel degelijk onder, omdat de politie een ketenpartner is die een rol aanneemt vooraan in de keten en zij een belangrijke signaleringstaak heeft.

Of het afnemen van de tests en het vastleggen van die gegevens in het bijzonder ook *noodzakelijk* is, vanuit de gestelde doelstelling, valt te betwijfelen. Hier speelt mogelijk een juridisch probleem. Het bevragen van een verdachte kan voldoende informatie geven, hetgeen een test overbodig maakt.

Een ander mogelijk probleem is de vraag of de agenten wel bevoegd zijn om de tests af te nemen. Als er in de pilot niets over is vastgelegd, is de vraag of de vrijwillige medewerking door de betrokkene de uitvoering van de alcohol- of drugstest en het gebruik van het resultaat rechtmatig doen zijn.

Het vragen naar de historie in het nuttigen van middelen om te kunnen duiden of er sprake is van een probleem, levert geen juridisch knelpunt op. Het bevragen zal plaatsvinden tijdens het persoonsgerichte verhoor waaraan voorafgaand de cautie is verleend. De verdachte is niet verplicht te antwoorden, maar de agent mag in beginsel overal naar vragen zolang er enige relatie is met het strafbare feit. Aangezien de verdachte mede wordt gedeeld dat hij geen antwoord hoeft te geven en hij slechts op vrijwillige basis een alcohol- en/of drugstest ondergaat, staat er bij landelijke invoering niets in de weg om de gegevens op te nemen in het proces-verbaal.

3.4.2 Aandachtspunten

Indien het komt tot een landelijke invoering van vaststelling en registratie van alcohol- en/of drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten, zijn de volgende aandachtspunten van belang.

Transparantie voor de verdachte over de wijze waarop testgegevens en andere informatie wordt gebruikt, verdient de aandacht en dient geborgd te worden in de werkwijze van de politie. Een belangrijk onderdeel van de experimenten is dat geprobeerd wordt frequente gebruikers te motiveren om vrijwillig aan hulpverleningstrajecten deel te nemen en daarom is het van belang dat de verdachte positief staat tegenover het aangeboden traject en zich eerlijk bejegend voelt.

De vaststelling en de registratie van middelengebruik (en ook bijvoorbeeld het gegeven dat iemand een aantal keer achter elkaar weigert een test te doen) kunnen mogelijk een negatief effect hebben voor de verdachte, in die zin dat de gegevens strafverzwarend zouden kunnen gaan werken, omdat de rechter het meeweegt in zijn oordeel over de sanctieoplegging terwijl dit vooralsnog niet de bedoeling is. Men dient zich hier in het strafproces bewust van te zijn.

Het zou goed zijn nader te specificeren welke informatie exact nodig is voor het bereiken van gestelde doelen in de aanpak, zodat de registratie verder gestroomlijnd kan worden en er geen ruimte is voor registratie van onnodige gegevens. Het is belangrijk om nog eens goed te kijken naar de meerwaarde van de exacte meetgegevens en de ketenpartners te bevragen op de wijze waarop zij gebruik willen gaan maken van deze gegevens.

Ten slotte zou men in overweging kunnen nemen om te waarborgen dat bij landelijke invoering van een nieuwe wijze van testen en registreren wordt voldaan aan de drie

voorwaarden waaraan toestemming van een betrokkene voor de verwerking van persoonsgegevens moet voldoen, zoals weergegeven in de Memorie van Toelichting van de Wet Bescherming Persoonsgegevens.

4 Juridische grenzen van informatieoverdracht in geval van geweldplegers ‘onder invloed’

4.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk zijn de mogelijke juridische knelpunten besproken die zich voordoen bij het vaststellen en registreren van alcohol- en/of druggebruik bij verdachten van geweldsdelicten. In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de juridische grenzen bij het verstrekken van deze persoonsgegevens aan andere instanties in het kader van het op te starten vervoltraject. Deze juridische grenzen worden verkend aan de hand van zeven vragen:

- Wat zijn de eisen of voorwaarden voor wat betreft de grondslag en het doel van de gegevensuitwisseling? (paragraaf 4.2)
- Aan wie mogen gegevens verstrekt worden? (paragraaf 4.3)
- Wat kunnen wij leren van de praktijken van de bemoeizorg en de aanpak van huiselijk geweld over de verstrekking van gegevens met toestemming van de verdachte? (paragraaf 4.4)
- Welk soort gegevens mag de politie verstrekken? (paragraaf 4.5)
- Wat dient geregeld te worden ten aanzien van de manier van gegevensoverdracht? (paragraaf 4.6)
- Wat kunnen wij leren van de veelplegersaanpak waarbij met convenanten wordt gewerkt om de gegevensverstrekking binnen netwerken van ketenpartners te regelen? (paragraaf 4.7)
- Welke rechten hebben betrokkenen? (paragraaf 4.8)

Na inventarisatie van deze grenzen worden mogelijke oplossingen aangedragen zodat er een juiste balans gevonden kan worden tussen enerzijds het belang van uitwisseling van dergelijke gegevens tussen diverse partners en anderzijds de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen. Deze balans kan meegenomen worden in de overwegingen rondom de landelijke invoering van de experimenten.

Op het moment waarop deze inventarisatie werd gestart was de Wet Politieregisters nog van toepassing voor wat betreft de gegevens die de politie vastlegt en verstrekt. Inmiddels heeft de Tweede Kamer een nieuwe wet aangenomen die deze wet vervangt, namelijk de Wet Politiegegevens. De belangrijkste wijzigingen zijn: dat de nieuwe wet uitgaat van verwerking van gegevens in plaats van het begrip register, dat “doelbinding²⁴” voortaan een erg grote rol speelt, dat voor vergaande verwerkingen toestemming nodig is van bevoegd gezag en dat er meer ruimte is voor het uitwisselen van gegevens tussen politie en haar partners. Aangezien deze wet officieel

²⁴

Doelbinding houdt in dat politiegegevens alleen verwerkt dienen te worden voor het doel waarvoor ze zijn verkregen

nog niet in werking is getreden, worden beide regelingen in beschouwing genomen met betrekking tot de juridische grenzen.

4.2 De grondslag en het doel van de gegevensverstrekking

4.2.1 *Grondslag voor gegevensverstrekking*

Het uiteindelijke doel van de gegevensverstrekking in het kader van het project is het verminderen van alcohol- en drugsgerelateerde geweldsdelicten. Dit wil men zoals inmiddels bekend enerzijds bereiken door een beter algemeen beeld te krijgen van de problematiek rondom alcohol- en drugsgebruikers en anderzijds door “geweldplegers onder invloed” een justitiële maatregel op maat op te leggen waar hulpverlening een deel vanuit kan maken, bijvoorbeeld in de vorm van een leerstraf of begeleiding door de verslavingsreclassering. Naast een grote rol voor delictpreventie is er veel oog voor het welzijn van de dader om zo deze delictpreventie te realiseren. De gegevensverstrekking in het kader van het project heeft dus als primair doel het voorkomen van recidive van alcohol- en drugsgerelateerde geweld en als secundair doel het verbeteren van het welzijn van een persoon. Deze doeleinden vallen binnen de taak van de politie om de rechtsorde te handhaven en hulp te bieden aan zij die deze behoeven. Om deze taak goed te kunnen vervullen, is de politie tevens aangewezen op andere – op bepaalde gebieden meer deskundige – instanties.

Men zou op grond van bovenstaande kunnen beargumenteren dat het in het belang van de politie is om de betreffende gegevens te verstrekken zodat ze haar taak optimaal kan uitvoeren. De vraag is of dit ook opgaat voor verdachten die slechts incidenteel alcohol of drugs tot zich nemen. Indien iemand één keer slaags is geraakt en een paar glazen alcohol heeft gedronken, lijkt het overbodig om de sanctie toe te spitsen op het gebruik. Begeleiding door de hulpverlening lijkt al helemaal buiten proportie. Uit de beschrijving van het experiment blijkt niet duidelijk of gegevens over een incidentele gebruiker ook worden doorgegeven aan andere instanties. In het projectplan ‘De aanpak van alcohol- en drugsgebruik bij geweldsdelicten’ staat dat men toe wil werken naar een werkwijze waarbij de gemeente en afdelingen van lokale verslavingsinstellingen maandelijks worden geïnformeerd over frequente dadergroepen, bureaus Halt worden geïnformeerd over middelengebruik bij first offenders en de (verslavings)reclassering en het Openbaar Ministerie worden ingelicht over het middelengebruik van alle daders. Vooral bij de laatst genoemde gegevensverstrekking is niet duidelijk of elk alcohol- en/of drugsgebruik bij een verdachte wordt doorgegeven. Ook is niet duidelijk welke gegevens over frequente dadergroepen aan lokale verslavingsinstellingen worden verstrekt.

4.2.2 *Doel van de gegevensverstrekking*

Uit de Wet Politierregisters volgt dat een politieregister wordt aangelegd voor een bepaald doel en voor zover dit noodzakelijk is voor een goede uitvoering van de politietaken. Het doel waarvoor de gegevens verzameld en geregistreerd worden dient duidelijk te worden omschreven. In de nieuwe wet speelt “doelbinding” een belangrijke rol: politiegegevens mogen alleen verwerkt te worden voor het doel waarvoor ze zijn verkregen. De vereisten van kenbaarheid en voorzienbaarheid verlangen voorts dat

het hierbij gaat om welomschreven en gerechtvaardigde doelen. Het doel waarvoor de gegevens worden verzameld, dient vóór de start van de verzameling omschreven te zijn. Het doel mag namelijk niet zonder meer tijdens het verzamelproces veranderd of uitgebreid worden.

Bij landelijke invoering moet worden nagegaan of het omschreven doel van het project overeenkomt met het beschreven doel van het bestaande register (BPS), omdat de gegevens uiteindelijk daarin geregistreerd gaan worden. De vraag die hier speelt is of het onder de doelstelling van de gegevensverstrekking valt om gegevens over incidenteel alcohol- en drugsgebruik te verstrekken aan andere organisaties zoals verslavingsinstellingen of reclassering. In dit kader kan men zich afvragen of het noodzakelijk is voor het opstarten van een hulpverleningstraject dat de hoeveelheid alcohol en/of drugs in het bloed gemeten wordt: een *indicatie* van gebruik is voor de verslavingsreclassering wellicht evengoed voldoende om vrijwillige hulpverlening op te kunnen starten, zo werd ook in hoofdstuk 3 al aangegeven.

4.2.3 *Bruikbaarheid van de registratie en de gegevensverstrekking voor de verslavingszorg*

De verslavingsreclassering zou baat kunnen hebben bij een verbeterde registratie en gegevensuitwisseling over middelengebruik door de politie. Daardoor kunnen zaken waarin middelengebruik een rol heeft gespeeld mogelijk eerder bij hen terecht komen in plaats van bij de gewone reclassering. In algemene zin (buiten de kaders van de pilots) is het nu zo dat de verslavingsreclassering bij een inverzekeringsstelling een melding krijgt als de agenten bij een verdachte vermoeden dat sprake is van een verslaving. De agent heeft echter niet altijd de juiste informatie voorhanden om tot een juiste diagnose te komen van verslaving of van de noodzaak van aandacht voor alcohol- en/of drugsgebruik. Medewerkers van de verslavingsreclassering in Zeeland geven aan dat het regelmatig voorkomt dat agenten een in hun ogen verkeerde 'diagnose' stellen door verdachten door te sturen naar de gewone reclassering in plaats van naar hen. Eén van de respondenten stelt: "Het kan soms erg nuttig zijn een alcoholgerelateerde sanctie op te leggen al is er geen sprake van een verslaving. Iemand kan bijvoorbeeld na twee biertjes al erg agressief raken, dan kan het effectief zijn om zo iemand een training agressieregulatie te laten volgen, maar ook om hem of haar bijvoorbeeld een inzichtvergroterend programma gericht op alcohol te laten volgen. De verslavingszorg zal hier eerder een advies in geven dan de gewone reclassering, omdat zij meer kennis hebben op dit terrein." In dit opzicht is het dus soms ook wenselijk als personen zonder een verslaving wel door worden gestuurd naar de verslavingsreclassering. In de pilot wordt dit probleem ondervangen, omdat de politie niet meer aangeeft of er sprake is van een verslaving, maar van middelengebruik. Op deze manier worden de juiste personen doorgeleid naar de verslavingsreclassering en kan zij bepalen of mensen bij hen thuishoren. Voor de verslavingsreclassering is het gegeven of iemand onder invloed was en zo ja, hoeveel iemand had gedronken of wat iemand had gebruikt van belang om een goede schifting te kunnen maken tussen gebruikers en niet gebruikers en voor de indicatie van de problema-

tiek. Daarom is het van groot belang dat in het verhoor wordt doorgevraagd op middelengebruik²⁵.

In de gevallen dat iemand niet in verzekering wordt gesteld, maar er wel sprake was van middelengebruik, wordt de verslavingsreclassering alleen bij de zaak betrokken als het Openbaar Ministerie of de rechtbank om een voorlichtingsrapportage verzoekt. Dit is het algemene beleid in de pilotlocaties en is niet gekoppeld aan de uitvoering van de pilot zelf. Mishandelingen tijdens het uitgaan worden vaak afgedaan met een transactie waarvoor een zogenaamde TOM-zitting plaatsvindt. De lijst van TOM-zittingen komt ook op de reclasseringsbalie binnen waarbij de verslavingsreclassering kijkt of zij een rol moeten hebben in de zaak. Ook voor de beoordeling van deze zaken kan de verslavingsreclassering goed gebruik maken van extra notities over waargenomen middelengebruik.

Bij de verstrekking van gegevens over middelengebruik aan de afdeling preventie van de verslavingszorg gaat het om algemene gegevens over (probleem)gebruikers, namelijk in welke wijken of straten ze zich ophouden, wat de leeftijd is, wat ze gebruiken en welke problemen er spelen²⁶. Deze gegevens die de politie door de registratie van middelengebruik kan verstrekken, kunnen het beeld dat de verslavingszorg zelf heeft, ondersteunen, aanvullen en objectiveren. Naar aanleiding van dit beeld kan de afdeling preventie hun aanbod – zoals voorlichting geven, preventiewerkers de straat op sturen – gericht insteken, ook kunnen ze hun aanbod aanpassen of nieuw aanbod opzetten. Wat ook gebeurt, is dat de verslavingszorg op basis van het beeld dat zij hebben van (probleem)gebruikers en probleemgebieden andere professionals in het veld, zoals de gemeente, de politie, bureau Halt en het OM, benadert. Samen kijken zij hoe de problematiek opgelost kan worden en welke interventies daarbij kunnen helpen. De afdeling preventie van de verslavingszorg denkt op deze wijze veel baat te kunnen hebben bij de opgezette pilot.

4.3 Ontvangstgerechtigden

Ervan uitgaande dat er voldoende juridische grondslag is om de gegevens aan instellingen buiten de politie te verstrekken, is het de vraag aan wie de gegevens verstrekt mogen worden en wie er belang bij hebben. De oude Wet Politieregisters kende een eigen regime met betrekking tot gegevensverwerking in het kader van de politietaak en hanteerde een gesloten verstrekkingregime. Dit houdt in dat alleen gegevens mogen worden verstrekt aan personen en instanties belast met het uitvoeren van de politietaak. Buiten de politie om mochten er in principe slechts registergegevens worden overdragen aan personen of instanties die als ontvangstgerechtigden vermeld staan in de Wet Politieregisters of in het Besluit Politieregisters. In het kader van dit project zijn relevant: de burgemeester, het Openbaar Ministerie, reclasseringsmedewerkers

²⁵ Hierbij dient te worden opgemerkt dat in de toekomst bij een OM-afdoening wellicht leerstraffen kunnen worden opgelegd hetgeen mogelijkheden biedt om gericht in te springen op middelengebruik.

²⁶ Specifieke informatie over een bepaalde persoon mag de politie niet doorgeven aan de verslavingszorg zonder toestemming van de persoon zelf. De verslavingszorg biedt namelijk vrijwillige hulpverlening en toestemming van betrokkene is daarin uitermate belangrijk.

voor zover zij de gegevens nodig hebben voor de uitvoering van hun taak (aan hen mogen alleen antecedenten worden verstrekt) en bureaus Halt (op hun verzoek indien dit nodig is voor een Halt-afdoening).

In de nieuwe Wet Politiegegevens worden niet meer zo veel instanties genoemd waaraan gegevens mogen worden verstrekt. Uitgangspunt voor verstrekking door de politie blijft het gesloten verstrekkingenregime. Er zijn in die wet meer algemene bepalingen van toepassing waaronder de gegevens kunnen worden doorgespeeld. Er zijn drie mogelijkheden opgenomen om gegevens aan andere instanties te verstrekken. Eén ervan komt overeen met het artikel 18 lid 3 uit de "oude" Wet Politieregisters. Hierin wordt bepaald dat bij algemene maatregel van bestuur indien het openbaar belang dit vordert, personen of instanties die belast zijn met een publieke taak kunnen worden aangewezen aan wie in aan te geven gevallen gegevens uit een politieregister kunnen mogen of dienen te worden verstrekt. Daarbij kunnen nadere regels betreffende de verstrekking worden vastgesteld. Tevens kan de minister van justitie of van binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties in bijzondere gevallen toestemming of opdracht geven tot het verstrekken van informatie uit de registers. De vraag of de gegevensverstrekking onder de reikwijdte van dit artikel kan vallen, is voorgelegd aan het College Bescherming Persoonsgegevens.

Naast dit artikel worden in de nieuwe Wet Politiegegevens nog twee verstrekkingmogelijkheden geïntroduceerd. In artikel 19 wordt voor de politie de mogelijkheid geschapen om in incidentele gevallen gegevens te verstrekken aan derden als zij dat noodzakelijk vindt. In artikel 20 wordt aan de politie de mogelijkheid gegeven om in een samenwerkingsverband op een meer structurele manier gegevens te verstrekken aan organisaties binnen dat verband. In dat geval moet worden vastgelegd wat het doel is van het samenwerkingsverband, wat het doel is van het verstrekken van de gegevens en welke gegevens precies aan wie worden verstrekt. Het criterium dat voor deze artikelen moet worden gebruikt voor de afweging of het mogelijk is gegevens te verstrekken is het zogenaamde 'zwaarwegend algemeen belang'-criterium: het belang van de gegevensverstrekking moet elke keer worden afgewogen tegen het belang van degene wiens gegevens worden verstrekt. Hierbij spelen uiteraard ook de proportionaliteit en de subsidiariteit een rol. Proportionaliteit betekent in essentie dat een afweging wordt gemaakt over de gekozen aanpak, in dit geval verstrekking van de gegevens, ten opzichte van het gewenste resultaat. Het subsidiariteitsbeginsel houdt in dat er geen andere mogelijkheden zijn om de gewenste informatie in handen te krijgen die minder inbreuk maken op de privacy van betrokkene.

De politie is de instantie die bovenstaande voorwaarden toetst. De vraag die hier wederom speelt en gekoppeld is aan de voorgaande vraag in het kader van de vastlegging en registratie van de gegevens, is de vraag in welke gevallen het noodzakelijk is dat gegevens over middelengebruik worden verstrekt.

4.4 Verstrekking van gegevens met toestemming

4.4.1 Inleiding

In deze paragraaf behandelen wij twee situaties waarin de politie een vergelijkbare rol speelt als bij de verstrekking van gegevens over middelengebruik. Het gaat over de bemoeizorg en over de aanpak van huiselijk geweld. Beide situaties zijn niet één op één vergelijkbaar met de situatie in de pilots. Wel komt de rol van de politie in de ketensamenwerking overeen in de verschillende situaties. In alle gevallen is de politie de organisatie die aan het begin van de keten staat en een belangrijke signaleringsfunctie vervult. De politie is degene die gegevens verzameld en doorsluist naar ketenpartners die hulp op kunnen starten.

4.4.2 Bemoeizorg

In een aantal situaties wordt op mensen met ernstige psychische en / of psychosociale problemen die hulp afwijzen, maar deze hulp wel dringend behoeven, bemoeizorg toegepast: actieve en outreachende hulpverlening. Aan de orde is niet alleen het bevorderen van gezondheids- en welzijnsbelang (door middel van hulpverlening en andere maatregelen) maar ook de bescherming van de belangen van anderen (voorkomen of tegengaan van overlast). Samenwerking is van wezenlijk belang om de cliënt met de hulpverlening in contact te brengen. De hulpverlening heeft verschillende gegevens nodig: personaliagegevens, gezondheidsgegevens, het veiligheidsrisico en de lopende straffen indien relevant. Gegevensverstrekking is dus een vereiste. Het doel van de gegevensverstrekking is zowel preventie als curatie: het zo vroeg mogelijk signaleren of, en eventueel ingrijpen om te voorkomen dat de problemen van een (zorgwekkende) zorgvermijder en / of overlast voor anderen toenemen. Om betrokkene adequaat te kunnen helpen, moeten de activiteiten van de betrokken instanties zo goed mogelijk op elkaar worden afgestemd en moeten afspraken worden gemaakt over de aanpak in een bepaald geval. Uitwisseling van (bepaalde) persoonsgegevens is daarbij onvermijdelijk. In beginsel zal de grondslag voor de verstrekking gelegen zijn in de toestemming van de cliënt. Slechts in uitzonderingsgevallen, kunnen gegevens worden verstrekt zonder toestemming. Er moet in dat geval sprake zijn van gevaarzetting. De cliënt moet dan een gevaar vormen voor zichzelf, zijn omgeving of materiaal.

De vraag is welke lessen getrokken kunnen worden uit de praktijk van de bemoeizorg, die bruikbaar zijn voor de praktijk van het registreren en doorgeven van informatie over middelengebruik bij geweldsdelicten. De situatie is uiteraard niet geheel vergelijkbaar. Cliënten uit de bemoeizorg hebben meestal (nog) geen strafbare feiten gepleegd en zijn in de meeste gevallen evenmin verdacht van een delict. Anderzijds is bij geweldplegers onder invloed lang niet altijd sprake van ernstige psychische en / of psychosociale problemen. Tevens hoeft er geen sprake te zijn van een verslaving. Het kan namelijk ook gaan om incidenteel gebruik. Indien er sprake is van bemoeizorg gaat het vaak om mensen met ernstige en veelal langdurige psychiatrische problemen die niet zelf om hulp vragen. Gegevens doorsturen over geweldplegers "onder invloed" van de politie naar de hulpverlening lijkt dan ook niet onder de reikwijdte van de bemoeizorg te vallen. Er kan echter sprake zijn van psychische of psychosociale problemen indien er sprake is van een alcohol- of drugsverslaving. Ondanks dat

de problematiek in casu waarschijnlijk veelal niet ernstig genoeg is om in aanmerking te komen voor bemoeizorg, zijn er wel degelijk overlappingen.

Voorop staat dat er getracht wordt zo vroeg mogelijk te signaleren dat er sprake is van zorgwekkend drank- of drugsgebruik en indien nodig in te grijpen om ervoor te zorgen dat de problemen evenals de overlast voor anderen (in dit geval de geweldsdelicten) niet toenemen. Om dit te kunnen bereiken heeft de verslavingszorg informatie nodig, evenals de andere instanties.

Zelfs in het kader van de bemoeizorg (waarbij het accepteren van hulp afgedwongen kan worden) is de toestemming van de cliënt de grondslag voor gegevensverstrekking en wordt slechts in uitzonderingssituaties overgegaan tot verstrekking zonder toestemming van de cliënt. Inzake de gegevensverstrekking van middelengebruik zou dit eveneens het uitgangspunt moeten zijn wanneer de gegevens worden verstrekt aan hulpverlenende instanties, zoals de afdeling preventie van lokale verslavingsinstellingen. Deze instanties geven, daarnaar gevraagd, zelf ook aan dat de politie gezien kan worden als verwijzer, maar dat er dan wel toestemming van de betreffende persoon moet zijn om de gegevens door te geven. Zonder toestemming doet de verslavingszorg niets, zo geven respondenten aan. Er wordt alleen actie ondernomen als de persoon dat zelf wil. Zonder aanwezige motivatie van een cliënt heeft een hulpverleningstraject geen zin. De toestemming van de verdachte zou bij het onderhavige project het beste kunnen worden opgenomen in het proces-verbaal, zo menen zij, evenals de eventuele bereidheid om hulp te accepteren.

4.4.3 Huiselijk geweld

In de aanpak van huiselijk geweld heeft men ook te maken met juridische knelpunten in de informatie-uitwisseling tussen verschillende instanties die betrokken zijn bij de aanpak. Er zijn verschillende overeenkomsten met het alcohol- en drugsgerelateerde geweld. Ook hier speelt de samenwerking tussen verschillende instanties een grote rol. Wanneer de politie op de hoogte is van het probleem, is het haar taak om naar hulpverlening door te verwijzen. Daarnaast is hulpverlening van groot belang in het kader van de preventie. Indien iemand niet geholpen wordt, is de kans groot dat de geschiedenis zich herhaalt. Zo ook indien het geweld verband houdt met alcohol- en/of drugsgebruik. Ondanks het feit dat er verschillen zijn (waarvan de grootste is dat alcohol- en drugsgebruik op zich geen strafbare feiten zijn en dat het gebruik geen probleem hoeft te zijn) kunnen we veel leren van het huiselijk geweldsterrein. Een interessant voorbeeld is de onderstaande pilot in Groningen, gericht op de aanpak van huiselijk geweld.

In het protocol "1^e hulp bij huiselijk geweld" van de gemeente Groningen staat beschreven dat de politie de toeleider is tot de hulpverlening. Na een melding van huiselijk geweld en het eerste onderzoek roept de politie de verdachte en het slachtoffer op voor een intakegesprek. De politie legt het hulpverleningstraject uit. Beiden moeten schriftelijk akkoord gaan met de uitwisseling van gegevens tussen de verschillende organisaties. De politie stuurt de gegevens door naar Thuisfront (een koepelorganisatie waarin Groningse, Friese en Drentse zorg- en welzijnsinstellingen samenwerken om geweld tussen (ex)partners te stoppen en te voorkomen, die op haar beurt de gegevens weer doorstuurt naar de betrokken instellingen. De gegevens die

door worden gegeven zijn naam, adres, leeftijd, aanmelding/aangifte, alcohol/drugsverslaving, strafblad, eerdere rapportage, nakomen van bepaalde afspraken. Niet alle instanties krijgen dezelfde informatie. De instantie die de pleger gaat helpen, krijgt de meeste informatie zoals het instemmingformulier en het verhoor en de aangifte. Er is geregeld op welke wijze (via wie) en welke gegevens worden doorgegeven aan welke instanties. De hulpverlening kan geschieden binnen het vrijwillige traject of binnen het juridisch traject. Als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk sepot kan worden opgelegd dat iemand deelneemt aan een juridisch traject. Bij overtreding van de voorwaarde wordt alsnog overgegaan tot vervolging. Door druk uit te oefenen vanuit een justitieel kader, zullen veel daders bereid zijn hulp te aanvaarden. Zo niet, dan moet er worden overgegaan tot vervolging.

Tevens is in Groningen en in Drenthe een beoordelingskader opgesteld ten aanzien van de gegevensverstrekking. Het aantoonbare belang van de uitoefening van de politietaken is het criterium om informatie te verstrekken op grond van artikel 30 Wet Politieregisters. In vrijwel alle situaties rond huiselijk geweld is sprake van de uitvoering van de politietaken hulpverlening of openbare orde. Deze regeling voorziet erin dat de korpsbeheerder in zijn hoedanigheid van beheerder van de gegevensregisters van de regiopolitie, akkoord gaat met het verstrekken van gegevens aan derden, die zich in (keten)samenwerking met de politie bezig houden met de aanpak van huiselijk geweld volgens het protocol eerste hulp bij huiselijk geweld. Er is wel een beoordelingskader opgesteld ten aanzien van de gegevensverstrekking:

- Huiselijk-geweldzaken moeten worden beschouwd als individuele gevallen waarbij het belang van de cliënt (slachtoffer en dader) zwaar weegt ten opzichte van de geheimhoudingsplicht. Daarmee wordt vooruitgelopen op de komst van de Wet Politiegegevens, die verstrekking van gegevens mogelijk maakt als er sprake is van een 'zwaarwegend algemeen belang'.
- De politie verstrekt bij huiselijk-geweldzaken alleen die gegevens die noodzakelijk zijn voor en bijdragen tot betere hulpverlening. De informatie die verstrekt wordt, moet direct in (keten)relatie kunnen worden gebracht met de politietaken, waarbij in dit verband het zwaartepunt ligt op de hulpverlenende taak.
- De gegevensverstrekking geschiedt aan Thuisfront respectievelijk de GGD, dat zorg draagt voor een wettelijk verantwoorde en betrouwbare afhandeling van deze gegevens.

Bij de aanpak van huiselijk geweld moeten de betrokkenen toestemming verlenen voor de gegevensverstrekking aan hulpverlenende instanties. Toestemming is dus een belangrijke grondslag voor de verstrekking. In het kader van geweldsdelicten hoeft de politie de verdachte niet te melden wat er met zijn gegevens gebeurt in het kader van het justitiële traject en er al helemaal geen toestemming voor te vragen. Wil zij de gegevens echter aan een verslavingsinstelling doorgeven, dan zal de politie wel degelijk toestemming moeten hebben van de verdachte. Zoals al eerder aan de orde is geweest, onderneemt een verslavingszorginstelling geen actie indien er geen toestemming is van de verdachte. Wat we verder kunnen leren van het terrein

van huiselijk geweld, is dat veel zaken geregeld worden door het maken van afspraken die worden neergelegd in protocollen. Het verdient aanbeveling om in het kader van het alcohol- en drugsproject ook duidelijke afspraken te maken over welke gegevens op welke wijze worden verstrekt.

4.5 Het soort gegevens

Het reglement van het politieregister waar de gegevens over alcohol- en drugsgebruik bij geweldsdelicten in op worden geslagen, regelt ook de soorten van de op te nemen gegevens. Persoonsgegevens mogen slechts in zoverre verwerkt worden dat zij, gelet op de doeleinden waarvoor zij verzameld of bewerkt worden, toereikend, ter zake dienend en niet bovenmatig zijn. In de Wet Politieregisters staat dat informatieverstrekkingen doorgaans gebeuren op verzoek van bevoegde personen en instanties buiten de politie. Dit houdt in dat het gaat om concrete gevallen. Het is niet de bedoeling dat de politie automatisch informatie gaat doorspelen aan andere instanties. Ook het nieuwe wetsvoorstel regelt dat politiegegevens slechts verwerkt worden voor zover dit noodzakelijk is voor de bij of krachtens deze wet geformuleerde doeleinden. Gelet op de doeleinden dienen de gegevens toereikend te zijn, terzake dienend en niet bovenmatig. In beginsel worden gegevens uitsluitend verwerkt voor het doel waarvoor ze verkregen zijn. De Wet Politiegegevens is echter ruimer in de ongevraagde verstrekkingen. Nu is het nog zo dat verstrekkingen doorgaans gebeuren op verzoek van bevoegde personen of instanties buiten de politie. In de nieuwe wet moet de politie soms gebruik maken van de eigen informatiepost en uit eigen beweging verstrekking doen. De politie doet deze incidentele verstrekkingen aan veldpartners dan ook meestal op basis van (gegroeid) vertrouwen dat met de informatie zorgvuldig wordt omgegaan. Juridische knelpunten worden op dit gebied verwacht indien de politie onnodige gegevens verstrekt. Denk hierbij aan delictsachtergronden die verstrekt worden aan lokale verslavingsinstanties of uitgebreide alcohol- en drugsgegevens die Halt-bureaus worden doorgegeven.

Uit de beschrijving van de pilot is niet op te maken welke gegevens de politie nu precies aan andere instanties zal gaan verstrekken. Er staat omschreven dat het gaat om gegevens over het alcohol- en drugsgebruik van verdachten. Als het daarbij gaat om informatie of er sprake was van alcohol en/of drugs en zo ja welke drugs en wat ongeveer de frequentie van gebruik is, zijn geen juridische belemmeringen te verwachten op dit vlak.

4.6 De manier van overdracht

De verstrekking van gegevens uit het politieregister wordt ook geregeld door het reglement. Het is van belang dat bepaald wordt in welke vorm de overdracht plaatsvindt. Mondelinge en schriftelijke verstrekkingen behoren doorgaans tot dezelfde categorie. De vraag die hier speelt is in welke vorm de informatieoverdracht zal gaan plaatsvinden. Gebeurt dit in een overleg of schriftelijk? De wijze van verstrekken is op zichzelf niet van betekenis, maar het is wel van belang dat wordt vastgelegd hoe

dit moet gebeuren. Tevens is van belang wie de verstrekking van gegevens verzorgt en aan wie binnen de andere instantie. De privacyfunctionaris van Politie Midden en West Brabant meldt dat normaliter iedere agent informatie mag verstrekken, maar dat hij wel voorzichtig moet zijn. Er is niet één persoon die verantwoordelijk is voor de overdracht. In elk korps is het anders geregeld, ook bijvoorbeeld of er altijd aan dezelfde persoon van een ontvangstgerechtigde instantie informatie wordt verstrekt of aan verschillende mensen. Er geldt dus geen verplichting om ervoor te zorgen dat één iemand verantwoordelijk wordt gemaakt voor de gegevensverstrekking. Ook hoeft niet specifiek geregeld te worden aan wie in de ontvangende instantie de informatie gegeven wordt.

4.7 Vastlegging van gegevensoverdracht: het convenant

Evenals de aanpak van huiselijk geweld, toont ook de aanpak van veelplegers het belang van het goed vastleggen van samenwerkingsafspraken om de gegevensuitwisseling beter te waarborgen. Wat een grote rol speelt is het gezamenlijke doel van gegevensverstrekking. In het kader van het alcohol- en drugsproject gaat het niet zo zeer om gegevensuitwisseling, maar om gegevensverstrekking van de politie aan andere instanties. Echter ook hier is het van belang dat de verstrekking een gezamenlijk doel dient. Dit doel moet duidelijk omschreven worden.

Gegevensuitwisseling tussen verschillende organisaties, die het gevolg is van de samenwerking, is ingevolge de privacyregelgeving toegestaan wanneer deze noodzakelijk is om een gezamenlijk doel te bereiken. Alleen die gegevens mogen worden verstrekt die noodzakelijk zijn om het doel te bereiken. Als handreiking voor samenwerkingsverbanden die zich richten op de aanpak van veelplegers is inmiddels een modelconvenant opgesteld. In het convenant wordt geregeld welke partijen er betrokken zijn bij de aanpak en welke taken zij hebben. Ook wordt het gezamenlijke doel in het convenant neergelegd. Tevens wordt bepaald welke gegevens van iedere partij noodzakelijk zijn om uit te wisselen. Andere onderwerpen die in het convenant geregeld worden, zijn zaken als beveiliging en rechtstreekse toegang, bewaren en verwijderen van opgenomen persoonsgegevens, de informatieplicht, de rechten van betrokkene. Al deze onderwerpen zijn ook van belang in het kader van de door de politie verstrekte gegevens over alcohol- en drugsgebruik aan andere instanties.

4.8 Rechten van de betrokkene

De wijze waarop geregistreerde personen of hun wettelijke vertegenwoordigers kennis kunnen nemen en verbetering kunnen verkrijgen van de over hen opgenomen gegevens, dient geregeld te worden in het reglement. Transparantie is één van de belangrijkste uitgangspunten van de privacyregelgeving. De persoon over wie gegevens worden verzameld, zou dus moeten weten dat dit gebeurt, met welk doel en op welke manier hij daar inzage in kan krijgen. In dit kader is het daarom van belang dat de politie de betrokkene meteen op de hoogte stelt van het feit dat hij zijn gegevens kan inzien en laten corrigeren en dat zijn gegevens worden doorgespeeld en wat er-

mee gebeurt. Het is echter geen plicht van de politie om de betrokkene op de hoogte te stellen. De politie is slechts verplicht tot mededeling indien de betrokken daarom verzoekt. In de nieuwe wet zijn niet veel wijzigingen aangebracht op het gebied van de rechten van betrokkene. Het is nog steeds zo dat slechts dan informatie wordt verschaft aan betrokkene als deze daarom schriftelijke verzoekt. Indien de betrokkene niet op de hoogte is van zijn rechten, blijft een dergelijk verzoek achterwege.

4.9 Samenvatting en aandachtspunten

4.9.1 Samenvatting

Bij het verstrekken van de gegevens speelt delictpreventie een grote rol, maar aan de andere kant is er ook oog voor het welzijn van de dader. Aangezien aandacht voor beide aspecten past binnen het takenpakket van de politie en zij daarin deels afhankelijk is van andere instanties, zou men kunnen beargumenteren dat het in het belang van de politie is om de betreffende gegevens te verstrekken zodat hun taak optimaal uitgevoerd wordt. De vraag die ook hier speelt, is of het onder de doelstelling van de gegevensverstrekking valt om gegevens over incidenteel alcohol- en drugsgebruik te verstrekken aan andere organisaties zoals verslavingsinstellingen of reclassering.

Zowel de afdeling reclassering als de afdeling preventie van de verslavingszorg zegt baat te hebben bij de registratie en gegevensverstrekking van middelengebruik. Op deze manier komen de gegevens tijdig bij hen terecht zodat zij de gepaste hulp kunnen gaan inzetten.

Het is op basis van de huidige documentatie niet duidelijk of er juridische knelpunten te verwachten zijn gekoppeld aan het soort gegevens dat de politie aan derden verstrekt. Dit kan het geval zijn, maar is afhankelijk van de aard van de informatie die feitelijk wordt verstrekt. Indien het gaat om *onnodige* informatie ontstaat er een probleem. Deze informatie mag niet verstrekt worden.

Op het gebied van de bemoeizorg en huiselijk geweld spelen ook privacykwesties met betrekking tot de verstrekking van gegevens. Van deze praktijk kunnen we leren dat het verkrijgen van de toestemming van de betrokkene van groot belang is, wil men zijn of haar gegevens verstrekken aan hulpverlenende instanties. De gegevensverstrekking in het kader van het alcohol- en drugsproject aan verslavingsinstellingen dient dan ook gestoeld te worden op de toestemming van betrokkene. De toestemming van de verdachte zou bij het onderhavige project het beste kunnen worden opgenomen in het proces-verbaal evenals de eventuele bereidheid om hulp te accepteren.

Aan de manier van *overdracht* van gegevens worden geen verplichtingen gesteld; op dit terrein zijn feitelijk dus geen juridische knelpunten te verwachten. Ook bestaat er geen plicht voor de politie om de betrokkene op de hoogte te stellen van de inhoud van zijn rechten. Wat we wel kunnen leren van het terrein van huiselijk geweld, is dat veel zaken geregeld worden door het maken van afspraken die worden neergelegd

in protocollen. Het verdient aanbeveling om in het kader van het alcohol- en drugsproject ook duidelijke afspraken te maken over welke gegevens op welke wijze worden verstrekt. Uit de recente intensieve ketenaanpak van veelplegers kan geleerd worden dat een gezamenlijk doel van belang is voor een samenwerkingsverband. Ook hier is het belang van een convenant duidelijk. Voor een adequate aanpak van veelplegers is samenwerking en gegevensuitwisseling geboden. Gegevensuitwisseling is ingevolge de privacyregelgeving toegestaan wanneer deze noodzakelijk is om een gezamenlijk doel te bereiken. Als handreiking is een modelconvenant opgesteld, waarin allerlei zaken geregeld worden. Het gezamenlijke doel wordt hierin neergelegd. Een organisatie mag namelijk alleen maar gegevens verwerken voor een gezamenlijk doel.

4.9.2 *Aandachtspunten*

Hoewel niet vaststaat dat er juridische belemmeringen bestaan indien alcohol- en/of drugsgegevens bij incidenteel gebruik worden doorgegeven aan andere instanties, zou men ervoor kunnen kiezen om de betreffende gegevens bij vermoedelijk incidenteel gebruik niet door te geven aan andere instanties. De inbreuken die gemaakt worden op iemands grondrechten (lichamelijke integriteit en bescherming van de persoonlijke levenssfeer) zijn in deze geen noodzakelijk kwaad.

Indien de politie ervoor kiest om de pilot landelijk te gaan invoeren, zou een convenant opgesteld kunnen worden met alle andere betrokken lokale partijen. In dat geval wordt voldaan aan artikel 20 van de nieuwe wet. Er moet dan worden vastgelegd wat het doel is van het samenwerkingsverband, wat het doel is van het verstrekken van gegevens en welke gegevens aan wie worden verstrekt.

De wijze waarop informatie verstrekt wordt, is op zichzelf niet van betekenis. Het gaat hier echter wel om persoonsgegevens. Hoe duidelijker de manier van overdracht is geregeld, hoe beter dit is. Op die manier wordt gewaarborgd dat zorgvuldig met de informatie wordt omgesprongen.

Vanuit het oogpunt van transparantie hetgeen een grote rol speelt in de privacywetgeving is het van belang te dat de politie aan betrokkene meldt *dat bepaalde* gegevens worden doorgegeven aan andere instanties (het gaat hier dus niet alleen om het feit dat de betrokkene te horen krijgt dat zijn gegevens worden verstrekt aan een andere instantie, maar ook om welke gegevens het gaat). Ook is van belang dat aan betrokkene duidelijk wordt gemaakt hoe hij zijn gegevens kan inzien en hoe en wanneer hij om correctie, aanvulling, afscherming en verwijdering van de gegevens kan vragen. Ondanks dat het hier niet gaat om wettelijke verplichtingen van de politie zou het de juridische waarborg van transparantie zeer ten goede komen.

5 Vooruitblik

5.1 Inleiding

Na afloop van de pilots zal het ministerie van Justitie afwegen of de registratiepraktijk landelijk zal worden ingevoerd en onder welke voorwaarden. Bij de experimenten worden de alcohol- en drugstest op vrijwillige basis afgenomen. Men streeft er echter naar om, als tot landelijke invoering wordt besloten, de tests af te nemen in een gedwongen kader. Ook zal overwogen worden of middelengebruik als strafverzwarende factor zal gaan gelden. In dit hoofdstuk wordt aan deze onderwerpen aandacht besteed.

De volgende thema's komen aan bod:

- Wat zijn de mogelijkheden voor het verplicht afnemen van de gebruikte tests? (paragraaf 5.2)
- Wat zijn de lessen die we moeten trekken uit de Amerikaanse en Nederlandse ADAM programma's? (paragraaf 5.3)
- Strafverzwaring (paragraaf 5.4)

Afgesloten wordt met paragraaf 5.5 waarin een korte samenvatting wordt gegeven.

5.2 Verplicht versus vrijwillig

Het verplicht afnemen van een alcohol- en drugstest maakt een inbreuk op het recht op onaantastbaarheid van het lichaam, oftewel het recht op lichamelijke integriteit, zoals verwoord in artikel 11 van de Grondwet. Er zijn situaties denkbaar die een dergelijke inbreuk rechtvaardigen, zoals een sterk vermoeden van een misdrijf, bijvoorbeeld rijden onder invloed, waarbij het voor de bewijslast noodzakelijk is dat een inbreuk op het recht wordt gemaakt om vast te stellen hoeveel promillage alcohol in het bloed zit. Alcohol- en/of drugsgebruik *an sich* zijn echter geen strafbare feiten. De reden dat het ministerie van Justitie in het kader van de pilot tests wil laten afnemen, is om beter in beeld te krijgen wat de aard en de omvang van middelengebruik bij geweldsdelicten is en om een op maat gesneden justitieel vervoltraject op te starten eventueel met een hulpverleningsaspect. Deze redenen houden geen verband met de bewijsvoering.

Tevens zijn er geen rechten van betrokkenen of benadeelden in het spel die tot een afname van de test noodzaken. In geval van een bewezen geweldsdelict zal de veroordeelde een straf krijgen opgelegd onafhankelijk van het feit of er sprake was van middelengebruik. In ieder geval is op grond van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet een bijzondere wettelijke grondslag vereist voor een afname van een drugs- of alcoholtest waaraan de betrokkene verplicht is zijn medewerking te verlenen. Of het

doel van de test – inzicht in aard en omvang van de problematiek en een op maat gesneden sanctievorm – de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer of de lichamelijke integriteit kan rechtvaardigen, is primair een vraag ter afweging aan de wetgever.

De verplichte afname van een alcohol- of drugstest is slechts mogelijk op basis van een wettelijke grondslag. Bij het creëren hiervan moeten het proportionaliteits- en subsidiariteitsbeginsel in acht worden genomen. Het testen dient dus redelijkerwijs noodzakelijk te zijn voor het bereiken van het doel en daarnaast dient er geen minder ingrijpend middel te bestaan waarmee het doel ook bereikt kan worden. Wanneer het bijvoorbeeld zo is dat de voor het doel noodzakelijke gegevens ook met behulp van een minder ingrijpend middel – namelijk het verhoor – te achterhalen zou zijn, maakt dit tests overbodig. De vraag is of dit zo is, maar ook dit is een vraag ter afweging aan de wetgever.

Dan speelt ook nog het nemo tenetur-beginsel dat inhoudt dat niemand mag worden gedwongen aan zijn eigen veroordeling mee te werken. Dat strafprocesrechtelijk beginsel ligt ten grondslag aan Nederlandse strafvorderlijke bepalingen (zoals bijvoorbeeld het zwijgrecht van art. 29 Sv). Ook is het beginsel verankerd in art. 6 EVRM (het recht op een eerlijk proces). Aangezien de afname van tests geen verband houdt met de bewijsvoering, zou men kunnen beargumenteren dat het verplicht laten afnemen niet in strijd is met het nemo tenetur-beginsel. Indien ervoor wordt gekozen om middelengebruik een strafverzwarende factor te laten zijn bij geweldsdelicten houdt de afname wel verband met de bewijsvoering. Belangrijk is echter dat het bij de alcohol- en drugstest gaat om, zoals het EHRM in het Saunders-arrest heeft overwogen over de betekenis van het nemo tenetur-beginsel, de vaststelling van gegevens die bestaan onafhankelijk van de wil van de betrokkene.²⁷ De afname van een alcohol- en drugstest lijkt om deze reden niet in strijd met het beginsel.

Als een persoon bij een alcoholcontrole in het verkeer weigert de test te ondergaan, pleegt hij een strafbaar feit. Dit zou ook moeten gelden als het testen op alcohol en/of drugs bij geweldsdelicten in een gedwongen kader wordt geplaatst. De vraag is wat hiervan de meerwaarde is. De straf op dit nieuwe strafbare feit (i.c. de weigering alcohol- en/of drugstest) zal in ieder geval hoger moeten liggen dan de strafverzwaring die het bij het gronddelict (geweldsfeit) oplevert. Zo niet, dan is het weigeren van de test voordeliger dan vrijwillige deelname. Als het zwaartepunt steeds meer komt te liggen bij het feit dat een verdachte een test weigert, is het de vraag wat de toegevoegde waarde ervan nog is, gezien vanuit de doelen van de registratie zoals die nu gesteld zijn.

²⁷

EHRM 17 december 1996, NJ 1997, 699, m.nt. Kn.

5.3 Medewerking verdachten

In de VS worden sinds 1987 systematisch gegevens verzameld over drugsgebruik onder aangehouden verdachten in het kader van het ADAM-programma (Arrestee Drug Abuse Monitoring). In dit project werken arrestanten op vrijwillige basis mee aan een interview over hun drugsgebruik en staan zij een urinemonster af dat op drugs wordt getest. Om na te gaan of deze procedure ook in Nederland uitvoerbaar is, is er in 1998 een pilot uitgevoerd bij politie Haaglanden in Den Haag²⁸. Hoewel de procedure uitvoerbaar bleek, was er een aantal problemen. Urinetests bleken wel betrouwbaar te zijn voor het aantonen van drugssporen, maar niet voor alcohol. Het onderzoek nam meer tijd in beslag dan werd verwacht. De resultaten waren niet volledig, zodat zij niet vergelijkbaar waren met buitenlandse resultaten. De respons was tamelijk laag, wat tot gevolg had dat de pilot geen nieuwe en interessante resultaten opleverde voor de Nederlandse situatie aangezien er geen harde conclusies konden worden getrokken.

Het is in het kader van de huidige pilot echter interessant om te kijken naar de bereidheid van verdachten om mee te werken aan urinetests en de redenen voor weigering. In de betreffende pilot weigerde 49% van de 246 respondenten - die aan alle criteria voor deelname voldeden en die beschikbaar waren voor onderzoek - hun medewerking te verlenen aan het interview en de urinetests. Zeventig procent van deze groep gaf als reden voor weigering dat zij geen nut zagen in het verlenen van medewerking. Twintig procent van de weigeraars gaf aan geen schriftelijke toestemming te willen verlenen die in het kader van de pilot vereist was en in 10% van de gevallen wist de bewaker die de arrestanten om medewerking vroeg, hen niet voldoende te motiveren om mee te doen. Van de 125 arrestanten die wel hun medewerking verleenden, waren 80 arrestanten bereid om naast het interview ook een urinemonster af te staan. 43 arrestanten weigerden dit. Met zo'n grote non-respons zijn de resultaten onvermijdelijk vertekend en dus niet bruikbaar om te generaliseren.

Op basis van dit experiment is de verwachting dat ongeveer de helft van de respondenten weigert medewerking te verlenen aan een interview en een test inzake drugsgebruik. Mensen dienen gemotiveerd te worden om mee te werken. Men moet duidelijk gemaakt worden waarom dergelijke tests worden afgenomen, wat er met de resultaten gebeurt en dat het voor het welzijn van de persoon van belang is om mee te werken.

Medewerking van verdachten / daders aan een programma is vaak een vereiste voor gedragsverandering. Bij de pilot in IJsselland, Zeeland en Gelderland Midden, waarbij deelname aan de aangeboden tests vrijwillig was, bleken maar weinig personen deelname daaraan te weigeren. Hierbij kan een rol spelen, dat er geen consequentie vastzit aan het resultaat van de test. Het is namelijk niet verboden om alcohol en/of (soft)drugs te gebruiken en verdachten kunnen geen zwaardere straf krijgen als de test uitwijst dat ze gebruikt hebben. Indien bij landelijke invoering middelengebruik

²⁸

Taylor e.a. (2002), p.75-97

een strafverzwarend karakter zou krijgen, dan kan dit van invloed zijn op de bereidheid van verdachten om mee te werken.

5.4 Strafverzwaring

Momenteel is het onder invloed zijn geen strafverzwarende factor bij het plegen van een geweldsdelict. In de toekomst komt hier wellicht verandering in. De juridische waarde van het testen zou dan stijgen. Daartoe zal evenwel eerst moeten worden uitgewerkt welke relatie men veronderstelt tussen het middelengebruik en het strafbare feit: wat zegt de mate van onder invloed zijn over de ernst van het delict? De enkele vaststelling dat iemand gedronken of gebruikt heeft, laat de mogelijkheid open dat het niet of slechts van minimale invloed is geweest op het delinquent gedrag waardoor het geen invloed zal hebben op de strafmaat. Aan de hand van een alcoholtest kan worden vastgesteld hoeveel iemand gedronken heeft. De drugstest is nog niet voldoende ontwikkeld om aan te tonen hoeveel iemand gebruikt heeft, slechts *dat* iemand gebruik heeft. Ook bij bepaling van de exacte hoeveelheid, blijft echter de vraag die van belang zou moeten zijn voor de strafverzwarende factor, of de relatie tussen de mate van alcohol- of drugsgebruik en geweldpleging te objectiveren is.

Er zitten nog meer haken en ogen aan de mogelijke strafverzwaring. Er kan rechtsongelijkheid optreden. Bij aanhouding op heterdaad kan de alcohol- en/of drugstest meteen worden afgenomen en speelt het middelengebruik een rol bij de strafoplegging. Bij aanhouding buiten heterdaad heeft het afnemen van een alcohol- en/of drugstest geen zin meer. Daders die op heterdaad gepakt worden, krijgen dus een zwaardere straf bij middelengebruik, omdat het gebruik via het testen kan worden vastgesteld in tegenstelling tot daders die ook onder invloed waren, maar die buiten heterdaad worden opgepakt. Deze rechtsongelijkheid speelt vooral een rol bij openlijke geweldplegingen waarbij meerdere (onder invloed zijnde) daders betrokken zijn, waarvan enkelen op heterdaad worden opgepakt en enkelen niet.

5.5 Samenvatting

De afname van de alcohol- en drugstest in een gedwongen kader vereist een bijzondere wettelijke grondslag. Bij het in het leven roepen hiervan, moet de wetgever een afweging maken tussen enerzijds het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en van de lichamelijke integriteit en anderzijds het doel van de afname van de test. Het nemo tenetur-beginsel lijkt hier geen rol te spelen, aangezien op de eerste plaats de testuitslagen in het strafproces niet in bezwarende zin tegen de betrokkene worden gebruikt, en op de tweede plaats het bij de alcohol- en drugstest gaat om het verkrijgen van onderzoeksresultaten die bestaan onafhankelijk van de wil van de betrokkene.

In de VS worden sinds 1987 gegevens verzameld over drugsgebruik bij aangehouden verdachten in het kader van het ADAM-programma. In een onderzoek naar de invoering hiervan in Nederland, kwam naar voren dat er veel mensen weigerden mee

te werken, hetgeen de resultaten ernstig kan beïnvloeden. In het kader van het alcohol- en drugsproject speelt dit ook een rol, maar bleek dat de meeste verdachten die een test kregen aangeboden wel meewerkten aan de tests.

In de toekomst wordt middelengebruik wellicht een strafverzwarende factor bij het plegen van een geweldsdelict. De waarde van het testen neemt dan toe, omdat dan relevant wordt hoeveel iemand precies gedronken of gebruikt heeft. De strafverzwaring kan echter rechtsongelijkheid in de hand werken, omdat daders aangehouden op heterdaad een grotere kans maken op strafverzwaring. De tests kunnen namelijk bij heterdaad worden afgenomen, maar buiten heterdaad heeft dit geen zin meer.

6 De bruikbaarheid van gehanteerde tests op alcohol- en drugsgebruik

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komt onderzoeksvraag 7 aan bod, die luidt: *Voldoen de gebruikte tests om alcohol- en drugsgebruik bij geweld vast te stellen?* Het gaat om het verzamelen van ervaringen met de tests binnen de pilotregio en daarbuiten. Vragen waarop in wordt gegaan, zijn: zijn de tests bruikbaar, kan er adequaat mee worden gewerkt, wat wordt ervaren als voordeel en wat als nadeel, zijn de tests betrouwbaar, hebben veel verdachten bezwaar tegen afname van de tests en worden de tests op eenduidige wijze toegepast? Deze vragen zijn van groot belang, omdat de vaststelling van alcohol- en/of drugsgebruik staat of valt met betrouwbare tests waar adequaat mee gewerkt kan worden. Indien dit niet het geval is, zal het draagvlak om met de tests te werken al snel ontbreken wat funest is voor de pilot en eventuele landelijke invoering ervan.

In dit hoofdstuk zullen eerst in paragraaf 6.2 de ervaringen van politieagenten worden besproken die met één of beide tests hebben gewerkt. Het gaat daarbij om hun mening over de bruikbaarheid en betrouwbaarheid. Daarna zal in paragraaf 6.3 de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van de tests worden besproken op basis van de literatuur en enkele interviews met test-experts. Afgesloten wordt met een samenvatting in paragraaf 6.5.

6.2 Ervaringen met de afname van de tests

In alle regio's wordt gebruik gemaakt van de Drugwipe® 5. Met betrekking tot de alcoholtests werken de regio's ook allemaal met dezelfde types, namelijk de Alcosensor IV. Hierbij moet worden opgemerkt dat de alcoholtests in het kader van de pilot anders zijn dan degenen die in het verkeer worden gebruikt. In de pilot is het zaak om alcoholgebruik vast te stellen en te kijken hoeveel iemand gedronken heeft. Het preselektiemiddel dat in het verkeer wordt gebruikt, geeft niet aan hoeveel iemand heeft gebruikt. In de pilot wordt alcohol alleen vastgesteld bij aangehouden verdachten. De verdachte wordt meegenomen naar het bureau en daar wordt een blaasest afgenomen. Hierbij dient opgemerkt te worden dat deze test ook niet dezelfde is als de ademanalyse die bij rijden onder invloed op het bureau wordt gedaan nadat het preselektiemiddel aangeeft dat er sprake is van alcoholgebruik.

6.2.1 Zeeland

In Zeeland is één agent geïnterviewd die meerdere keren de alcoholtest en de drugstest heeft afgenomen in het kader van de pilot en één agent die de alcoholtest twee keer heeft afgenomen.

De agent die beide tests heeft afgenomen, geeft aan dat zowel de alcohol- als de drugstest heel gemakkelijk te bedienen zijn. Hij zelf heeft een training gevolgd over de Drugwipe® 5 en bij beide tests zit een handleiding die goed te begrijpen is. Wel merkt hij dat er bij collega's een zekere terughoudendheid is om de Drugwipe® 5 te gebruiken. "De cursus is al enige tijd geleden en als je het dan lange tijd niet hebt hoeven toepassen, is het de eerste keer even wennen aan hoe het ook al weer ging." De agent benadrukt dat de uitvoering echter heel makkelijk is. "Als je de test niet goed uitvoert, bijvoorbeeld door het strijksponsje niet nat te maken of je niet aan de tijd te houden, kan dit de uitslag beïnvloeden. Maar als je de handleiding goed leest, wijst de uitvoering zich vanzelf." Een betrouwbaarheidspercentage durft de agent niet te geven. In twee van de vier drugstests die hij heeft afgenomen was er sprake van cannabisgebruik, maar gaf de test niets aan. Ook de blaastest geeft niet altijd goed aan of er gedronken is. "Het komt weleens voor dat iemand, naar eigen zeggen 20 glazen bier op zou hebben en de blaastest niets aangeeft", zo geeft de respondent aan.

De agent die alleen ervaring heeft met de alcoholtest, merkt op dat de test heel eenvoudig te bedienen is. Juist omdat de test zo gemakkelijk is af te nemen, denkt hij dat veel collega's dit inmiddels wel doen. Bij de drugstest vermoedt hij dat dit anders is. Hij denkt dat veel agenten er niet aan denken om de test af te nemen. "Ze zien er misschien ook niet het nut van in, omdat er nu nog geen consequenties aan de uitslagen zitten. Over de dranktest kunnen agenten ook zo denken, maar juist omdat het zo simpel is uit te voeren, nemen mensen de moeite om de test af te nemen." De betrouwbaarheid schat de agent hoog in. Zeker omdat de test altijd op het bureau wordt afgenomen bij aangehouden verdachten en er dan een dusdanige tijd is verstreken dat er geen sprake meer is van mondalcohol hetgeen de uitslag beïnvloedt.

6.2.2 IJsselland

In IJsselland zijn drie agenten geïnterviewd. Eén agent heeft één keer met de alcoholtest gewerkt, een andere agent heeft één keer met de drugstest gewerkt en weer een andere agent heeft verschillende malen met beide tests gewerkt.

Met betrekking tot de drugstest moet worden opgemerkt dat de afname daarvan in IJsselland is overgelaten aan de arrestantenzorg. Zij zijn al gewend om bijvoorbeeld DNA af te nemen en hebben in dat opzicht al meer ervaring.

De medewerker van de arrestantenzorg die slechts één keer met de drugstest heeft gewerkt geeft aan dat er goed met de test te werken valt. Je moet het even doorhebben, maar dan is het geen probleem. De handleiding is duidelijk, maar het is handiger als iemand het een keer voordoet en je er een training in krijgt. Wel merkt hij op dat je zo ook wel ziet of iemand onder invloed van drugs is.

De agent die in het kader van de pilot slechts één keer met de alcoholtest heeft gewerkt geeft ook aan dat de test erg makkelijk te bedienen is en de uitleg die erbij zit voor zich spreekt. Hij vindt het een handig instrument dat snel resultaat geeft. "Iedereen kan de test uitvoeren. Het enige dat mis kan gaan, is dat de verdachte de test saboteert door bijvoorbeeld te vroeg te stoppen met blazen." De agent schat de be-

trouwbaarheid van de test hoog in. In zijn zaak gaf de verdachte aan geen alcohol of drugs tot zich te hebben genomen en beide tests (de arrestantenzorg verzorgde de drugstest) gaven aan dat er wel gebruikt was. In het latere verhoor werd de man met de uitslagen geconfronteerd en bekende. De test bleek in dit geval dus betrouwbaarder dan de informatie uit eerste hand van de verdachte. De agent heeft van collega's niets gehoord over valse negatieven of - positieven.

Een andere medewerker van de arrestantenzorg heeft verschillende keren met de drugstest en de alcoholtest gewerkt. Hij heeft een training gehad in de Drugwipe® 5 en is nu één van de trainers van de test. Hij heeft al honderden tests zelf gedaan of erbij gestaan als iemand hem uitvoerde en vindt de tests heel gemakkelijk in de uitvoering. "De test werkt goed, maar je bent op dit moment afhankelijk van de medewerking van de verdachten. Overigens is dit over het algemeen geen probleem." De medewerker denkt dat de betrouwbaarheid van de test goed is. Het is een keer voorgekomen dat iemand geen drugs had gebruikt terwijl de test aangaf dat hij wel gebruikt had. Andersom is niet voorgekomen. "Het meest betrouwbare resultaat krijg je als je test op speeksel, maar sommige agenten testen op zweet op het voorhoofd. In de training wordt gezegd dat testen op speeksel de voorkeur geniet. Het enige nadeel aan de Drugwipe® 5 is dat het duur is en dat je na het testen, de test weg moet gooien en niet kunt hergebruiken." In het kader van de pilot heeft de medewerker de alcoholtests al vaak uitgevoerd zien worden. Hij geeft aan dat deze test net zo makkelijk is in het gebruik als de Drugwipe® 5. "Het enige lastige is dat een dronkaard weleens verkeerd blaast, maar verder zitten er geen nadelen aan de test. Het is wel eens voorgekomen dat iemand gedronken had, terwijl de test niet uitsloeg, maar dat gebeurt niet vaak."

6.2.3 Gelderland-Midden

In Gelderland-Midden zijn twee agenten geïnterviewd. Beiden hebben zowel met de Drugwipe als met de Alcosensor gewerkt in het kader van de pilot. Eén van hen heeft zowel tien keer met de drugstest als met de alcoholtest gewerkt en de andere respondent heeft zes keer met de drugstest gewerkt en tien keer met de alcoholtest.

De agent die beide tests tien keer heeft afgenomen, geeft aan dat hij de drugstest erg makkelijk te bedienen vindt. Wel vindt hij het aflezen soms lastig. Hij heeft een training gevolgd, maar daarvan is niet veel blijven hangen. De handleiding had hij nodig om te kijken hoe het ook alweer werkte. De handleiding is volgens hem erg duidelijk. "Het voordeel van de test is dat je kunt zien wat voor soort drugs iemand gebruikt heeft. Het is een mooie aanvulling op dat wat je als agent waarneemt zoals de verwijding van pupillen en iemands gedrag. Door de test weet je of je vooronderstelling klopt of niet. Een nadeel van het gebruik is het geknoei met water. Het zou beter zijn als het water er al in zit. Nu moet je het er zelf in doen, maar je hebt de test ook al vast, dus dat is lastig." De mate van betrouwbaarheid schat de agent hoog in. Hij haalt de sensorstrips meestal langs iemands nek en na verloop van tijd verschijnt er een rode streep die de uitslag aangeeft en dat is erg duidelijk. De agent heeft geen van de keren meegemaakt dat iemand bekende drugs gebruikt te hebben terwijl de test niet uitsloeg. Wel kan het voorkomen dat iemand net drugs gebruikt heeft waardoor de test nog niet uitslaat omdat het te kort geleden is. Een paar keer is de

agent de test vergeten te gebruiken en hij vermoedt dat dit bij anderen ook het geval is. Hij denkt niet dat iedereen de tests op dezelfde manier afneemt. Zelf haalt hij zoals gezegd de sensorstrips langs de nek, maar de strips kunnen ook langs de tong gestreken worden. Zelf geeft hij de voorkeur aan de nek, omdat het voor de verdachte minder ingrijpend is en omdat je dan achter iemand staat. Dat laatste kan vooral van belang zijn als de tests verplicht worden. Nu werken mensen nog vrijwillig mee, maar als het verplicht wordt, is het veiliger om achter iemand te staan.

Ook de alcoholtest vindt de agent makkelijk in het gebruik. Hij heeft er een cursus voor gevolgd en er valt goed mee te werken. Het is hetzelfde systeem als in het verkeer en iedereen is eraan gewend en zal het ook op dezelfde manier gebruiken. De mate van betrouwbaarheid van deze test schat de agent op bijna 100%. Het enige dat van invloed is op de uitslag is de opbouw en afbraak van alcohol. Als iemand net gedronken heeft, is er sprake van mondalcohol. Het alcoholpercentage in het lichaam moet nog opbouwen, waardoor de uitslag kan afwijken van de realiteit. "Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat iemand de eerste keer heel hoog blaast, maar dat er op het bureau niets meer aan de hand is. Dit kan komen omdat iemand net 20 minuten geleden een biertje heeft gedronken. Ook kan het voorkomen dat iemand in één keer tien liter drinkt wat de test nog niet meet."

De andere agent is ook van mening dat makkelijk met de drugwipe te werken valt. Ook zij geeft aan dat het enige nadeel het geknoei met water is. "Soms gebruik je te veel water waardoor de streepjes doorlopen en de test opnieuw moet." Ook zij strijkt de sensorstrips langs de nek omdat dit gebruiksvriendelijker is dan over de tong. De test komt haar erg betrouwbaar over. Ze heeft geen valse positieven of negatieven meegemaakt. Als iemand aangaf bijvoorbeeld cannabis gebruikt te hebben, gaf de test dat ook aan. Volgens de agente zal de test niet door iedereen gebruikt worden en ook niet door iedereen op dezelfde manier. Er zat een Duitse handleiding bij en een Nederlandse zou beter zijn. Zelf heeft ze alleen de handleiding gelezen en geen uitleg gekregen, maar het zou kunnen dat er wel een uitleg is geweest en ze die gemist heeft. Alle verdachten werkten mee, maar ze waren zich ervan bewust dat er geen strafrechtelijk vervolg zou volgen. Dit zou wellicht anders zijn als er een bloed- of urinetest gedaan moest worden. Ook het gebruik van de alcoholtest is ze positief. Het is dezelfde soort test als in het verkeer en zeer makkelijk in het gebruik. Het enige nadeel is dat je de batterijen op tijd moet verwisselen. Aan de betrouwbaarheid van de test twijfelt de agente wel eens. De test slaat pas uit bij 0,5 promille. Dat is ingebouwd als veiligheidsmarge. Bij een controle kwam ze een keer haar vader als rijder tegen. Hij had tien glazen bier op, maar de test sloeg niet uit. Ze heeft het idee dat de marge ruim wordt genomen. Het is een paar keer voorgekomen dat ze het idee had dat iemand meer had gedronken dan de test aangaf. Wel heeft ze het idee dat de test door iedereen op dezelfde manier gebruikt wordt, omdat er maar één manier is. Voor de afname van deze test heeft de agente een cursus gevolgd en door dat ze de tests al zo lang in het verkeer gebruiken, zijn alle agenten er erg in geoefend. Ook bij deze test werkten alle verdachten vrijwillig mee.

6.3 Bruikbaarheid en betrouwbaarheid van de tests op basis van de literatuur

6.3.1 Drugtest

Er zijn verschillende manieren om drugsgebruik vast te stellen, namelijk door middel van testen op basis van bloed, urine, speeksel en zweet. De bloedtest wordt gezien als de meest betrouwbare manier om drugsgebruik vast te stellen. De test mag echter alleen worden uitgevoerd door een arts en is zeer ingrijpend voor de persoon die de test ondergaat. Daarnaast zijn er inmiddels de overige zojuist genoemde tests ontwikkeld. Deze geven echter geen uitsluitsel over de hoeveelheid gebruikte drugs²⁹. De urinetest is ook ingrijpend voor het subject. Daar komt bij dat de test vatbaar is voor manipulatie zoals het aanlengen van de urine met water. Een ander nadeel is dat de detectie van Ecstasy (hierna XTC) en andere amphetamines erg moeilijk is via deze manier. De zweettest is een stuk minder ingrijpend dan de twee voornoemde tests. Hier zijn echter ook nadelen aan verbonden. Sporen van drugs komen pas na zes uur na gebruik in het zweet terecht. Recent gebruik is daarom dus niet aan te tonen. Daarnaast is het zo dat drugs enkele weken in het zweet aanwezig blijven, zodat tevens niet aan te tonen is - in het kader van de pilot - dat iemand net voorafgaand aan het delict gebruikt heeft. Cannabis is zeer lastig te detecteren door middel van de zweettest. Dit laatste is ook het geval voor de speekseltest. Wel heeft de speekseltest verder veel voordelen. Het is niet erg ingrijpend, het is niet tijdrovend zoals de bloedtest en het kan recent gebruik aantonen. Amfetamine kan binnen een half uur na gebruik in het speeksel worden gedetecteerd en de andere drugssoorten binnen een uur. Tot 24 uur na gebruik kan drugs aangetoond worden op basis van een speekselmonster. Wel kan het zo zijn dat door gebruik van XTC of cannabis iemand een dusdanig droge mond heeft, dat geen speekselmonster kan worden afgenomen.³⁰

Bruikbaarheid

In de pilot wordt voor de vaststelling van drugsgebruik gebruik gemaakt van *Drugwipe*® 5. Dit is een drugtest die gefabriceerd wordt door het Duitse bedrijf Securetec. Het apparaat kan de aanwezigheid van drugs meten in afgenomen zweet- of speekselmonsters. Beide vloeistoffen worden opgenomen door er met een soort staafje overheen te strijken. De test kan het gebruik van een aantal soorten drugs aantonen: opiaten, cocaïne, cannabis, amphetamines / methamphetamines en XTC. Het duurt ongeveer drie tot tien minuten voordat onzichtbare restanten van drugs gedetecteerd worden. Het nadeel aan het testen van een zweetmonster is zojuist al genoemd. Recent gebruik kan niet worden aangetoond en als er drugs gevonden wordt, kan het zijn dat het restanten zijn van gebruik weken geleden. De speekseltest is bruikbaarder voor de pilot, omdat recent gebruik kan worden aangetoond. Het kan echter voorkomen dat door het gebruik van XTC of cannabis iemand een dusdanig droge mond heeft, dat geen speekselmonster kan worden afgenomen. Dan dient men dus toch terug te vallen op de zweettest.

²⁹ Van Vlierden, K. en Lammar, P. (2007). Drugs en medicijnen in het verkeer. Literatuurstudie. Diepenbeek: Steunpunt Verkeersveiligheid

³⁰ Idem

Betrouwbaarheid

De test is met uiteenlopende resultaten geëvalueerd, waarbij zij in 1999 na aanleiding van Tilburgs onderzoek door Mathijssen als onbetrouwbaar werd bestempeld. In het najaar van 1997 en 1998 heeft de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOZ een veldonderzoek gedaan naar drug-, medicijn- en alcoholgebruik van automobilisten in Nederland. Een bijkomende doelstelling van het onderzoek was het vaststellen van de betrouwbaarheid en praktische bruikbaarheid van onder andere de Drugwipe®. In dit onderzoek werd de aanwezigheid van amfetamines en cannabis in zweetmonsters getest door middel van Drugwipe®. De resultaten werden later vergeleken met resultaten van urinetests. De Drugwipe® voor de detectie van cannabis in zweet bleek zeer ongevoelig te zijn. Mathijssen wijst erop dat dit niet wil zeggen dat de Drugwipe® per definitie ongeschikt is om cannabisgebruik in het verkeer op te sporen. Men zou kunnen denken aan het testen van de toppen van wijsvingers en / of duimen op sporen van de gebruikte stof. De acceptatie van de Drugwipe® door verkeersdeelnemers was hoog. Geen van de proefpersonen die zich bereid verklaarden aan het onderzoek mee te doen, had bezwaar tegen het afnemen van een zweetmonster uit de oksel³¹.

Het Rosita-2 project³²

Een Europees project genaamd Rosita-2 is uitgevoerd van 2003 tot en met 2005 om de bruikbaarheid en de analytische betrouwbaarheid van een aantal drugtests te evalueren die drugs detecteren op basis van speekselmonsters. Het ging hierbij om negen instrumenten, waaronder de Drugwipe® 5 van Securetec, die de politie in verschillende landen gebruikten om drugs in het verkeer te ontdekken. De speekseltests werden gecontroleerd door middel van bloedtests. Voor sommige instrumenten werd een zeer hoog percentage mislukkingen geconstateerd waarbij de tests dus niet werkte. Dit werd toegeschreven aan te weinig of juist te veel speeksel. Bij de Drugwipe® 5 was dit percentage 4%. De onderzoekers waren van mening dat een percentage van 5-10% acceptabel was.

Gedetailleerde analyse van de data over cannabis laat zien dat enkele instrumenten een negatief resultaat laten zien zelfs als er hoge concentraties THC in het monster aanwezig zijn. Drugwipe® 5 is één van die instrumenten. De reden ervan is onbekend. In 17 van de 445 gevallen is er sprake van valse negatieven en in 8 van de 445 gevallen is er sprake van valse positieven als men de uitkomsten vergelijkt met de bloedtest³³. Volgens de heer Engler van Securetec kunnen vals negatieve uitslagen worden veroorzaakt door het kauwen van kauwgom of het nuttigen van bepaalde zuurtjes met toegevoegde vitamine C. Vals positieve uitslagen kunnen worden veroorzaakt door het gebruik van mondspray, het eten van maanzaad en door het nuttigen van bepaalde pepdranken zoals Red Bull. De Drugwipe® 5 heeft een betrouwbaarheidsgraad van 95%, terwijl de bloedtest 100% betrouwbaar is. In 5% van de

³¹ Mathijssen, M.P.M. (1999). Drug-, medicijnen-, en alcoholgebruik van automobilisten in Nederland, 1997/1998. Verslag van een veldonderzoek, uitgevoerd in weekendnachten van het najaar. Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOZ.

³² Verstraete, A.G. en Raes, E. (editors) (2006). Rosita-2 project. Final report. Ghent University.

³³ Valse negatieven houdt in dat de test geen drugs detecteert terwijl er wel drugs gebruikt is en valse positieven betekent dat er wel drugs wordt gedetecteerd terwijl er geen drugs gebruikt is.

gevallen kan er dus sprake zijn van vals positieven of negatieven. Per jaar verkopen Securetec tussen de 300.000 tot 500.000 drugstests en jaarlijks zijn er tussen de tien en twintig problemen met vals positieven of negatieven. In bijna alle gevallen heeft dat te maken met uitvoeringsfouten. Ook de heer Best geeft aan dat de Drugwipe® 5 goed scoort op betrouwbaarheid. “Geen enkele test is 100% betrouwbaar, maar als agenten met voldoende ervaring en goede aanwijzingen de tests uitvoeren en de test geïkt zijn, mag je ervan uitgaan dat de uitslag een betrouwbaar beeld geeft. De test is in het project vergeleken met andere tests en scoort goed.”

De evaluatie van de Drugwipe® 5 in het Rosita-2 project laat zien dat de bemonster-techniek goed geaccepteerd werd door de politie en de verdachten. Aan het einde van de studie werd evenwel geconcludeerd dat geen van de onderzochte instrumenten betrouwbaar genoeg werden geacht om ze aan te bevelen voor de screening van automobilisten langs de weg op drugsgebruik³⁴.

6.3.2 *Dranktest*

Naast de meting van drugsgebruik, wordt in de pilot ook het drankgebruik van verdachten van geweldsdelicten getest. In Nederland is het testen van alcoholgebruik reeds gangbare praktijk doordat rijden onder invloed van alcohol sinds lange tijd strafbaar is. De allereerste strafbaarstelling ervan dateert uit het 1927. Doordat rijden onder invloed van alcohol strafbaar is en bewezen moet worden, is het testen op alcoholgebruik een opsporingsbevoegdheid van de Nederlandse politie. Reeds sinds 1974 bestaat de bloedtest als wettelijk meetmiddel en in 1987 werd ook de adem-analyse ingevoerd. Er wordt niet vaak meer overgegaan tot een bloedtest. Dit is zoals hierboven uitgelegd erg ingrijpend en tijdrovend. Tussen 1987 en 1989 is de bloedanalyse als eerste bewijsmiddel van het rijden onder invloed van alcohol vervangen door de ademanalyse. Alvorens over te gaan tot het vaststellen van het alcoholgehalte, dient eerst een voorlopig onderzoek te worden uitgevoerd. Dit houdt in dat de bestuurder een blaastest moet doen. De politie maakt hierbij gebruik van draagbare elektronische ademtesters³⁵. De blaastest is een voorselectiemiddel ter controle en toezicht en mag aan iedereen worden opgelegd. Het lichaam heeft 1 tot 1,5 uur nodig om de alcohol die na het drinken van één alcoholisch drankje in het lichaam zit, af te breken. Het is dus afhankelijk van het aantal glazen dat iemand gedronken heeft of het nog in het bloed aanwezig is. De verhouding van het alcoholgehalte in het bloed staat in vaste verhouding tot het alcoholgehalte in de adem, waardoor door middel van de blaastest het alcoholgehalte in het bloed gemeten kan worden. Door middel van de blaastest kan worden vastgesteld of er gedronken is en indien dit zo is, levert dit een verdenking op die noodzakelijk is om over te gaan op het gebruik van analysemiddelen die kunnen aangeven hoeveel iemand precies gedronken heeft en of hij of zij de toegestane alcohollimiet heeft overschreden. Er zijn drie soorten analysemiddelen waarmee alcoholgebruik kan worden bepaald, namelijk een

³⁴ Een betrouwbaarheid van 95% werd bij deze evaluatie dus als onvoldoende beoordeeld; kennelijk wordt 95% nog als te weinig betrouwbaar beoordeeld. Hierbij speelt uiteraard mee dat het vaststellen van alcohol of drugs in het bloed in het verkeer bepalend is voor strafbaarstelling van een persoon.

³⁵ SWOZ-factsheet. Rijden onder invloed van alcohol en drugs. Leidschendam: SWOZ november 2006

bloedtest, de urinetest en de ademanalyse³⁶. In Nederland wordt in principe de ademanalyse gedaan. Slechts wanneer dit niet kan – bijvoorbeeld omdat iemand te dronken is om te blazen of omdat er geneeskundige redenen bestaan – wordt overgegaan tot het uitvoeren van een bloedtest en pas als dat ook niet kan, wordt een urinetest uitgevoerd. Dit is geregeld in artikel 163 van de Wegenverkeerswet.³⁷

Bruikbaarheid Alcosensor IV³⁸

De Alcosensor IV is een door het Nederlands Forensisch Instituut van het ministerie van Justitie aangewezen voorselectietest die alcohol detecteert op basis van ademanalyse. Volgens de maker is de test momenteel het snelste apparaat op de Nederlandse markt en erg eenvoudig te gebruiken. De test kenmerkt zich volgens de maker door zijn hoge aantal tests per uur en lage verbruikskosten. De test is zodanig ontworpen dat er elke minuut een ademtest kan worden uitgevoerd. Daarnaast is een zeer lage blaasprestatie vereist om een betrouwbaar resultaat te behalen en voor uiterste betrouwbaarheid is de test voorzien van een kalibratietimer die aangeeft wanneer het apparaat moet worden gecontroleerd. De test voldoet aan de eisen die gesteld worden in de Wegenverkeerswet, Luchtvaartverkeerswet en Scheepsvaartwet.

Betrouwbaarheid³⁹

De politie maakt al lange tijd gebruik van de alcoholtests, maar dan in het verkeer. De testuitslag is niet altijd betrouwbaar. De fabrikant van bijvoorbeeld de Dräger-test (die veelal in het verkeer gebruik wordt) heeft in zijn handleiding enkele factoren opgenomen waar dit aan kan liggen. De bewijstest (ademanalyse die de politie op het bureau doet) geeft dan zelf ook een foutmelding aan. Zo kan de test bijvoorbeeld de foutmelding ‘alcohol in de omgevingslucht geven’, dan is er een ontoelaatbare concentratie alcohol in de omgevingslucht gemeten en daardoor is de uitslag niet betrouwbaar. De oplossing geeft de fabrikant ook aan, namelijk dat de ruimte moet worden geventileerd en de verdachte tijdens de meetprocedure zo ver mogelijk verwijderd moet worden van de spoelopening. Een ander voorbeeld is als de test mondalcohol heeft gemeten of dat de verdachte minder dan 1,7 liter heeft geblazen. De test geeft dit echter zelf al aan, waardoor een nieuwe poging kan worden gedaan en er alsnog een hopelijk betrouwbaar resultaat uitkomt.

De betrouwbaarheid van zowel het voorselectiemiddel, de blaastest, als de analysemiddelen lijkt in Nederland niet erg in het geding te zijn. In de gerechtelijke uitspraken die er zijn op het gebied van rijden onder invloed staan de tests zelf niet ter discussie. Het gaat meestal over het ontbreken van de zogenaamde “aanwijzing”. Zoals

³⁶ Vermeulen, F. (2007). Rijden onder invloed van drugs. Artikel 8 lid 1 van de Wegenverkeerswet 1994. Arrondissementsparket Breda.

³⁷ Vermeulen, F. (2007). Rijden onder invloed van drugs. Artikel 8 lid 1 van de Wegenverkeerswet 1994. Arrondissementsparket Breda.en <http://www.jellinek.nl/vraagenantwoord/full-story.php?q=480&id=1>

³⁸ Onderstaand stuk blijkt zowel uit de website van de fabrikant (www.honac.nl) als uit de stukken die het ministerie van Justitie over de Alcosensor IV aan het IVA heeft overlegd.

³⁹ Onderstaand stuk over de betrouwbaarheid gaat over de Drägertests die in het verkeer gebruikt worden. Er is namelijk geen objectieve literatuur beschikbaar over de betrouwbaarheid van de Alcosensor. De literatuur over de Drägertests geeft een indicatie van de betrouwbaarheidsproblemen die zich in het algemeen voor kunnen doen bij alcoholtests.

in hoofdstuk 4 al naar voren kwam, dient een opsporingsambtenaar voor het uitvoeren van een alcoholonderzoek succesvol een cursus te hebben afgesloten en dient hij door de korpschef te zijn aangewezen. Dit laatste gebeurt niet altijd. De rechtspraak was verdeeld over de consequenties die dit verzuim zou moeten hebben. Zeer recentelijk is echter door de Hoge Raad bepaald dat alleen het gegeven dat een agent formeel niet is "aangewezen" om de test af te nemen, geen reden is om de verdachte vrij te spreken. Indien alle papieren verder in orde zijn, is het ontbreken van zo'n "aanwijzing" een te klein verzuim van de politie om een rechtszaak te laten stranden⁴⁰.

In het jaar 2000 is wel enige commotie ontstaan over alcoholtests doordat in het televisieprogramma "Blik op de Weg" een proefpersoon pas na het drinken van negen biertjes te hoog scoorde op de selectieapparatuur. De daaropvolgende bewijstest leverde als onderzoeksresultaat een ademalcoholgehalte (AAG) op van 170 microgram per liter ($\mu\text{g/l}$). Dit is ruim onder de grens voor strafrechtelijke vervolging van 235 $\mu\text{g/l}$ en ook nog ruim onder de wettelijke limiet van 220 $\mu\text{g/l}$. De resultaten van het 'experiment' wekten in brede kring twijfel aan de betrouwbaarheid van de testapparatuur van de politie⁴¹. De Minister van Verkeer en Waterstaat antwoordt vervolgens op de ontstane zorg dat de betrouwbaarheid van de alcoholtestapparatuur geen reden tot zorg geeft. De minister stelt in haar antwoord dat zowel de selectie- als de bewijsapparatuur aan zeer strenge eisen moet voldoen om voor justitiële doeleinden op de Nederlandse markt toegelaten te worden. De bewijsapparatuur voert vóór en na elke meetcyclus een zelftest uit met een standaard gasmengsel van ethanol en stikstof. Wijkt deze testuitslag af van het opgegevene, dan kan het apparaat de eigenlijke meting niet uitvoeren respectievelijk geen onderzoeksresultaat presenteren. Ook de selectieapparaten worden regelmatig geijkt teneinde afwijkingen te voorkomen. Door deze toetsing is er volgens de minister sprake van een maximale betrouwbaarheid⁴².

Naar aanleiding van deze commotie is in opdracht van het ministerie van Justitie een onderzoek uitgevoerd naar de betrouwbaarheid van de tests die de politie gebruikt: 'Opname en afbraak van alcohol in het menselijke lichaam'. De SWOZ heeft met achttien proefpersonen van verschillend geslacht en gewicht een demonstratie gegeven van de opname en afbraak van alcohol in het menselijk lichaam. De proefpersonen dronken 72 g pure alcohol, hetgeen te vergelijken is met de hoeveelheid die de proefpersoon in "Blik op de weg" dronk en ook het drinktempo was vergelijkbaar. Aan de hand van de resultaten is gedemonstreerd, dat het resultaat van het experiment in "Blik op de weg" niet representatief is voor de gemiddelde Nederlandse bestuurder. Een uur nadat de proefpersonen gestopt waren met drinken, varieerden hun AAG-waarden sterk. Deze variatie bleek vooral samen te hangen met hun geslacht en gewicht. De resultaten van de SWOV-demonstratie zijn gerelateerd aan de verdeling van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder naar geslacht en gewicht. Hieruit

⁴⁰ www.bndestem.nl/binnenland/article1960080.ece uitgegeven op 3 oktober 2007

⁴¹ Mathijssen, M.P.M en Twisk, D.A.M. (2001). Opname en afbraak van alcohol in het menselijk lichaam. Verslag van een demonstratie naar aanleiding van een 'experiment' in het tv-programma "Blik op de Weg". Leidschendam: SWOZ

⁴² <http://www.nieuwsbank.nl/inp/2000/04/0428G021.htm>

blijkt dat 80-85% van de volwassen bevolking, bij verkeersdeelname kort na het drinken van 72 g pure alcohol, in aanmerking zou komen voor strafrechtelijke vervolging⁴³.

In de demonstratie was het niet mogelijk om de betrouwbaarheid van de ademtest-apparatuur van de politie in absolute zin vast te stellen⁴⁴. Wel kon een indicatie worden gegeven van de mate waarin de selectietesters in staat zijn bestuurders terecht voor de bewijstest te selecteren. Alle personen die op een bepaald moment bij de bewijstest een onderzoeksresultaat scoorde dat boven de vervolgingsgrens lag, hadden een half uur eerder bij de selectietest een resultaat gescoord dat boven de selectiegrens lag. De kans dat vervolgbare bestuurders dus ten onrechte niet voor de bewijstest zouden worden geselecteerd, is gering. De kans op onterechte selectie is niet onaanzienlijk, vooral als het resultaat van de selectietest net boven de grens ligt. Bij bijna 40% van de selectietestresultaten tussen 300 en 350 µg/l kwam het onderzoeksresultaat van de bewijstest een half uur later onder de vervolgingsgrens van 235 µg/l uit⁴⁵.

6.4 Samenvatting

Er zijn per pilotkorps twee agenten telefonisch geïnterviewd over de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van de alcohol- en drugstest die in hun regio wordt gebruikt in het kader van de pilot. Voor alle drie de regio's geldt dat de test die gebruikt wordt om drugs te testen de Drugwipe® 5 is.

Alle agenten die met de tests gewerkt hebben, geven aan dat beide test heel makkelijk zijn in het gebruik. Met betrekking tot de Drugwipe® 5 wordt wel opgemerkt dat het even wennen is en dat er enige terughoudendheid heerst om de test te gebruiken. Als men de handleiding echter doorneemt, wijst het zichzelf. Over de betrouwbaarheid van de alcoholtest merken de meeste agenten op dat zij deze als hoog inschatten. Het komt wel eens voor dat iemand flink gedronken heeft en de test niet uitslaat, maar dat gebeurt niet vaak. Ook is een keer voorgekomen dat iemand niet gedronken had en de test toch uitsloeg. Over de drugstest zijn de meesten terughoudender in het doen van betrouwbaarheidsinschattingen. Eén agent geeft aan dat in twee van de vier gevallen waarin verdachte toegaf cannabis gebruikt te hebben, de test niet uitsloeg. Een andere agent die al vele malen de test heeft uitgevoerd of erbij aanwezig was, geeft aan dat de test een keer uitsloeg terwijl de verdachte niet gebruikt had.

⁴³ Mathijssen, M.P.M en Twisk, D.A.M. (2001). Opname en afbraak van alcohol in het menselijk lichaam. Verslag van een demonstratie naar aanleiding van een 'experiment' in het tv-programma "Blik op de Weg". Leidschendam: SWOZ

⁴⁴ Daartoe hadden de resultaten van zowel de selectie- als de bewijstests gerelateerd moeten worden aan de analyseresultaten van gelijktijdig afgenomen bloedmonsters en dit was om organisatorische en financiële redenen niet mogelijk.

⁴⁵ Mathijssen, M.P.M en Twisk, D.A.M. (2001). Opname en afbraak van alcohol in het menselijk lichaam. Verslag van een demonstratie naar aanleiding van een 'experiment' in het tv-programma "Blik op de Weg". Leidschendam: SWOZ

De Drugwipe® 5 kan zes drugssoorten aantonen in zweet- of speekselmonsters. Het afnemen van een speekselmonster heeft de voorkeur omdat hiermee in tegenstelling tot een zweetmonster recent drugsgebruik kan worden aangetoond. Het afnemen van een speekselmonster is niet altijd mogelijk. Cannabis- of XTC-gebruik kan bijvoorbeeld voor een droge mond zorgen, waardoor niet voldoende speeksel kan worden afgenomen. Dan zal moeten worden overgegaan op het afnemen van een zweetmonster. De Drugwipe® 5 is met uiteenlopende resultaten geëvalueerd. Uit het onderzoek van Mathijssen (1999) kwam naar voren dat cannabisgebruik op basis van zweetmonsters lastig te detecteren is. In het Rosita-2 project zijn verschillende tests geëvalueerd en met elkaar vergeleken die drugs detecteren op basis van speekselmonsters, waaronder de Drugwipe® 5. Bij dit onderzoek scoorde de drugstest "95 procent" op mate van betrouwbaarheid; voor toepassing bij controles in het verkeer werd dit als onvoldoende betrouwbaar geclassificeerd.

In 2000 is er commotie ontstaan over de betrouwbaarheid van de preselectie- en analysemiddelen die de politie gebruikt bij het testen van rijden onder invloed. Bij het televisieprogramma "Blik op de Weg" bleek een proefpersoon pas na negen bier te hoog te scoren op de selectie-apparatuur en daarna zelf te laag te scoren op de bewijstest. Naar aanleiding van deze commotie is een onderzoek uitgevoerd, waarbij werd aangetoond dat het resultaat van het experiment in "Blik op de weg" niet representatief is voor de gemiddelde Nederlandse bestuurder. 80-85% Van de volwassen bevolking zou in aanmerking komen voor strafrechtelijke vervolging bij verkeersdeelname kort na het drinken van negen bier. In de demonstratie was het niet mogelijk om de betrouwbaarheid van de ademtestapparatuur van de politie in absolute zin vast te stellen, maar kon wel een indicatie gegeven worden van de mate waarin de selectietesters in staat zijn bestuurders terecht voor de bewijstest te selecteren. De kans dat vervolgbare bestuurders ten onrechte niet voor de bewijstest zouden worden geselecteerd, bleek gering. De kans op onterechte selectie bleek niet onaanzienlijk, vooral als het resultaat van de selectietest net boven de selectiegrens ligt.

7 Conclusies

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvragen, zoals die in het eerste hoofdstuk beschreven staan, nagelopen en zal per vraag een beknopt antwoord geformuleerd worden, samengesteld uit wat daarover in de eerdere hoofdstukken is geschreven. In een slotparagraaf wordt vervolgens teruggegrepen op de twee doelen die men met de nieuwe werkwijze in de pilot voor ogen had. Nagegaan wordt welke stappen reeds gezet zijn in de richting van het bereiken van deze doelen en wat nog openstaat voor nader onderzoek of in ieder geval aandacht vraagt bij het overwegen van een landelijke uitrol van de werkwijze.

7.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

Onderzoeksvragen I, II en III: Hoe groot is de proportie geweldsdelicten waarin het gebruik van alcohol en/of (hard)drugs een rol speelt, zowel in de experimentele gemeentes/regio als geëxtrapoleerd naar landelijk niveau?

Van de drie politielokaties zijn gegevens verkregen over het aantal geweldsincidenten dat zich gedurende de pilotperiode voordeed. Inzicht in het gebruik van middelen, voorafgaand aan het incident, kan uiteraard alleen verkregen worden wanneer er een verdachte kon worden aangehouden. De *proportie* waarover de onderzoeksvraag gaat, betreft zodoende het aandeel middelengerelateerd gebruik binnen het totaal aan geweldsincidenten *met een aangehouden verdachte*.

Om bovendien *feitelijke* informatie, in de vorm van een test, te verkrijgen over middelengebruik van deze verdachte, moest de verdachte op heterdaad, of kort na het incident aangehouden kunnen worden. Hoewel dit vaak het geval is, blijkt de test niet vaak te zijn uitgevoerd. Tijdens de pilotperiode werden in de drie pilotgebieden gezamenlijk 2.244 verdachten van geweldsincidenten aangehouden. Het aantal afgenomen tests op drank- en/of drugsgebruik bedroeg in totaal 78: er werden 59 dranktests afgenomen en 19 drugstests. Het aantal tests dat gedurende de pilot is uitgevoerd, is hiermee lager dan op basis van de opzet van de pilot verwacht mocht worden. Het 'tellen' van de proportie middelengebruik heeft derhalve niet alleen plaatsgevonden op basis van informatie uit de tests, maar daarnaast ook op basis van de registraties (waarnemingen) van politiemedewerkers.

Met deze werkwijze komt de proportie geweldsincidenten, waarbij één of meerdere verdachten alcohol gebruikt hadden, op ruim een kwart, 27% (N=1626). Het verschil tussen de pilotlokaties is evenwel groot, in de politieregio IJsselland (N=1481) is de proportie 26%, in de gemeente Schouwen-Duiveland (N=145) 43%. Ten aanzien van de pilotlokatie gemeente Wageningen werden van het politiekorps geen totaalcijfers

verkregen (van het aantal gewelddelicten in de pilotperiode), waardoor voor dat gebied geen vergelijkbare rekensom kon worden uitgevoerd.

Er blijkt in de gemeente Schouwen-Duiveland sprake van een sterk seizoenseffect: in de maanden april t/m juni en september en oktober is de proportie alcoholgerelateerde geweldsmisdrijven 28%, hetgeen overeenkomt met IJsselland waar de zomermaanden juli en augustus het gemiddelde op 43% brengen.

Zowel de proportie drugsgelateerde incidenten, als incidenten waarbij zowel alcohol als drugs (door 1 persoon) gebruikt was, is beduidend kleiner dan de proportie alcoholgerelateerde incidenten, en bedraagt 3%.

Aangezien de dataverzameling heeft plaatsgevonden op drie pilotlocaties, die niet met het oog op landelijke representativiteit geselecteerd zijn, is een extrapolatie naar landelijk niveau niet betrouwbaar uit te voeren. Een grove rekensom kan echter wel gemaakt worden, onder de aanname dat de problematiek in de pilotregio's *indicatief* is voor de omvang van de totale problematiek in Nederland. Deze schatting levert voor het jaar 2006 een cijfer op van zo'n 38.600 middelengebruikende geweldverdachten op een totaal van 137.802 verdachten van geweldsincidenten die door de politie zijn aangehouden.

Onderzoeksvraag IV:

Bij welke delicten, bij welke daders en in welke situaties komen alcohol- en drugsgelateerde geweldsdelicten het meest frequent voor?

Een groot deel van de gepleegde geweldsincidenten betreffen mishandeling, vernieling en bedreiging. Onder de alcoholgerelateerde incidenten blijken verhoudingsgewijs vaker aantasting van de openbare orde, vernieling en bedreiging voor te komen. De alcoholgerelateerde incidenten vinden vaak plaats in een context van uitgaan, en aangever(s) en verdachte(n) blijken vaak onbekenden van elkaar te zijn, hetgeen wel wordt aangeduid als 'zinloos geweld'. Met name vernieling in combinatie met alcoholgebruik blijkt vrijwel altijd in nachtelijke uren plaats te vinden.

De fysieke geweldsincidenten tegen personen die in combinatie met middelengebruik gepleegd zijn, zijn in bijna de helft van de gevallen als 'zwaar geweld' te typeren. En bij een derde van deze geweldsincidenten leidde het geweld tot zwaar letsel bij het slachtoffer.

Onder de aangehouden verdachten die middelen gebruikt hebben, bevinden zich veel jongeren, vrijwel uitsluitend mannen. Van deze personen blijkt een groot aantal al eerder met de politie in aanraking te zijn geweest (gekeken is naar het eerder voorkomen in BPS *als verdachte*). Van de totale groep 'middelengebruikende verdachten' in de secundaire analyse (91), blijkt de helft (45) dergelijke antecedenten te hebben. Deze antecedenten blijken vervolgens zeer vaak een geweldsincident te zijn (39 van de 45), waarbij ook zeer vaak middelen gebruikt zijn (23 maal alcohol en 6 maal drugs). Er zijn geen gegevens beschikbaar die deze geconstateerde verhou-

dingen naar typen geweld en naar kenmerken van plegers verder kunnen inkaderen, ten eerste omdat definities van geweld gehanteerd in andere onderzoeken niet vergelijkbaar zijn met de gehanteerde definitie in de pilot, en ten tweede, omdat er ook geen analyse heeft plaatsgevonden op de kenmerken van verdachten die geen middelen gebruikt hadden in de pilotgebieden.

Onderzoeksvraag V:

Wat zijn de juridische knelpunten bij het vaststellen van alcohol- en drugsgebruik bij verdachten van geweldsdelicten en hoe zouden die opgelost kunnen worden?

Deze onderzoeksvraag ziet op de mogelijke juridische knelpunten die kunnen bestaan bij het afnemen van de tests en het vastleggen van gegevens over alcohol- en/of drugsgebruik. Aanname van de pilot is dat het vastleggen van bepaalde gegevens over middelengebruik noodzakelijk is voor een goede uitvoering van de handhavende dan wel de hulpverlenende politietaak. Dit vastleggen van gegevens over middelengebruik is geen probleem en gebeurt ook nu al door verdachten en andere betrokkenen daarover te bevragen in het verhoor. Wel kunnen er juridische problemen ontstaan als men nagaat of het afnemen van de tests en het vastleggen van testresultaten in het bijzonder ook *noodzakelijk* is. Het bevragen van een verdachte kan –vanuit gestelde doelen voortvloeiend uit de politietaak- wellicht voldoende informatie geven om te kunnen handelen, waardoor de informatie uit een test overbodig zou zijn.

Een ander mogelijk juridisch probleem speelt op het terrein van de bevoegdheid van agenten om tests af te nemen. Indien er in het kader van de pilot niets over is vastgelegd, is de vraag of de vrijwillige medewerking van de betrokkene de uitvoering van de alcohol- of drugstest en het gebruik van het resultaat rechtmatig doet zijn.

Tot slot kan zich een mogelijk juridisch probleem voordoen als wordt besloten de afname van de alcohol- en drugstest in een gedwongen kader te plaatsen, zodat de verdachte kan worden gedwongen de test te ondergaan. Dit vereist een bijzondere wettelijke grondslag. Bij het in het leven roepen hiervan, moet de wetgever een afweging maken tussen enerzijds het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en van de lichamelijke integriteit en anderzijds het doel van de afname van de test. Ook dient de wetgever de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit in acht te nemen.

Onderzoeksvraag VI:

Waar liggen de juridische grenzen ten aanzien van het doorspelen van informatie door de politie aan andere instanties (bijvoorbeeld verslavingsinstellingen) met het oog op preventieve activiteiten? Vormen die grenzen een probleem en hoe kan dat opgelost worden?

Er bestaat een rechtmatige grondslag voor de gegevensverstrekking. Bij het verstrekken van de gegevens speelt delictpreventie een grote rol, maar aan de andere

kant is er ook oog voor het welzijn van de dader. Aangezien aandacht voor beide aspecten past binnen het takenpakket van de politie en zij daarin deels afhankelijk is van andere instanties, zou men kunnen beargumenteren dat het in het belang van de politie is om de betreffende gegevens te verstrekken zodat hun taak optimaal uitgevoerd wordt. Een mogelijk juridisch knelpunt zou kunnen ontstaan als gegevens over incidenteel alcohol- en drugsgebruik worden verstrekt aan organisaties als verslavingsinstellingen of reclassering. De vraag is of dit onder de doelstelling van de gegevensverstrekking valt.

De mogelijke juridische knelpunten liggen op het terrein van gegevensverstrekking aan lokale verslavingsinstellingen, terwijl deze niet expliciet genoemd worden in de huidige politiewet als ontvangstgerechtigden. De vraag is of er van de uitzonderingsbepalingen gebruik kan worden gemaakt. Dit is afhankelijk van de aard van de informatie die feitelijk wordt verstrekt. Indien het gaat om *onnodige* informatie ontstaat er een probleem en had de informatie niet verstrekt mogen worden.

Onderzoeksvraag VII:

Voldoen de gebruikte tests om alcohol- en drugsgebruik bij geweld vast te stellen? Het 'voldoen van de tests' dient in het kader van onderhavig onderzoek opgevat te worden als de 'toepasbaarheid c.q. de bruikbaarheid van de tests', zoals te beoordelen door de gebruikers (politie) en – eventueel – (paramedische of medische) deskundigen op locatie.

Alle ondervraagde agenten die met de tests gewerkt hebben, geven aan dat beide test heel gemakkelijk zijn in het gebruik. Met betrekking tot de Drugwipe® 5 wordt wel opgemerkt dat het even wennen is en dat er enige terughoudendheid heerst om de test te gebruiken. Als men de handleiding echter doorneemt, wijst het zichzelf.

De Drugwipe® 5 kan zes drugssoorten aantonen in zweet- of speekselmonsters. Het afnemen van een speekselmonster heeft de voorkeur omdat hiermee in tegenstelling tot een zweetmonster recent drugsgebruik kan worden aangetoond. Het afnemen van een speekselmonster is niet altijd mogelijk. Cannabis- of Ecstasygebruik kan bijvoorbeeld voor een droge mond zorgen, waardoor niet voldoende speeksel kan worden afgenomen. Dan zal moeten worden overgegaan op het afnemen van een zweetmonster. De Drugwipe® 5 is met uiteenlopende resultaten geëvalueerd. Uit het onderzoek van Mathijssen (1999) kwam naar voren dat cannabisgebruik op basis van zweetmonsters lastig te detecteren is. In het Rosita-2 project zijn verschillende tests geëvalueerd en met elkaar vergeleken die drugs detecteren op basis van speekselmonsters, waaronder de Drugwipe® 5. Bij dit onderzoek scoorde de drugstest goed op mate van betrouwbaarheid. De ondervraagde agenten zijn wat terughoudend in het doen van betrouwbaarheidsinschattingen ten aanzien van de drugstest. Eén agent geeft aan dat in twee van de vier gevallen waarin de verdachte toegaf cannabis gebruikt te hebben, de test niet uitsloeg. Een andere agent die al vele malen de test heeft uitgevoerd of erbij aanwezig was, geeft aan dat de test een keer uitsloeg terwijl de verdachte niet gebruikt had.

In de pilots wordt gewerkt met de Alcosensor IV, dit is een andere test dan die de politie in het verkeer gebruikt. Over de betrouwbaarheid van deze laatste tests is in het jaar 2000 commotie ontstaan, omdat bij het televisieprogramma "Blik op de Weg" bleek dat een proefpersoon pas na negen bier te hoog scoorde op de selectie-apparatuur en daarna zelf te laag scoorde op de bewijstest. Uit een onderzoek dat naar aanleiding van de commotie is uitgevoerd, bleek dat 80-85% van de volwassen bevolking in aanmerking zou komen voor strafrechtelijke vervolging bij verkeersdeeldname kort na het drinken van negen bier. De kans dat vervolgbare bestuurders ten onrechte niet voor de bewijstest zouden worden geselecteerd, bleek gering. De kans op onterechte selectie bleek niet onaanzienlijk, vooral als het resultaat van de selectietest net boven de selectiegrens ligt. Over de Alcosensor IV is niet veel bekend. De ondervraagde agenten merken over de betrouwbaarheid op dat zij deze als hoog inschatten. Het komt wel eens voor dat iemand flink gedronken heeft en de test niet uitslaat, maar dat gebeurt niet vaak. Ook is een keer voorgekomen dat iemand niet gedronken had en de test toch uitsloeg.

7.3 Beschouwing van de betekenis van de pilots vanuit de doelen die werden gesteld

Wanneer we de voorgaande pilotresultaten en verkenningen beschouwen vanuit de twee hoofdoelen van de pilot, komen we tot enkele constatering die van belang zijn om mee te wegen bij het kiezen van een (eventueel landelijk) vervolg op deze pilot.

Een eerste punt is de constatering dat de pilot met het oog op de eerste doelstelling - het genereren van meer/betere informatie over de problematiek van alcohol- en drugsgebruik door geweldplegers - nauwelijks meerwaarde heeft gehad. Er is duidelijk nog geen sprake van een testdiscipline, getuige het gering aantal afgenomen tests. Ook is er nog geen sprake van een discipline van het bevragen van betrokkenen op alcohol- en drugsgebruik door verdachten, getuige het feit dat in verklaringen niet consequent wordt genoteerd of er naar middelengebruik werd gevraagd en er - als erop bevroegd werd - vaak weinig en steeds andere informatie werd vastgelegd. Om deze redenen zijn er nog teveel *missings* in de registratie van de politie op de pilotlokaties, waardoor de informatiepositie op de pilotlokaties geen andere is dan die van alle andere regiokorpsen, in die zin dat enkel op basis van aanvullend onderzoek uitspraken gedaan kunnen worden over wat de politie weet van de problematiek. De pilot-werkwijze heeft daarmee niet geleid tot een eenvoudiger wijze om - middels gehanteerde codes en standaardisering van registratie- overzichten te genereren over de aard en de omvang van alcohol- en drugsgerelateerd geweld. Ook heeft het gebruik van de tests niet geleid tot een verdieping van de informatiepositie, omdat de tests beperkt, maar ook selectief zijn ingezet. Omdat de implementatie van de werkwijze niet is gemonitord in de pilot, is daarbij nauwelijks informatie beschikbaar over de oorzaken van het niet c.q. het selectief testen van verdachten. Het verdient de aanbeveling bij verdere implementatie van de werkwijze (in de drie pilotlokaties of elders) nadrukkelijk te investeren in 1. een strak georganiseerd traject gericht op optimalisering van het aanbieden en uitvoeren van testen, 2. invoering van een vast pro-

toocol voor bevraging van verdachten en andere betrokkenen in verhoren (er zou gewerkt kunnen worden met enkele standaard vragen).

Ten aanzien van de tweede doelstelling van de pilot - het verkennen van de mogelijkheden om een verbeterde informatiepositie van de politie ook zo in te kunnen zetten, dat deze ondersteunend is bij het maken van keuzes over de best passende justitiële en preventieve maatregelen die gericht zijn op vermindering van recidive onder geweldplegers – is met de juridische verkenningen zoals uitgewerkt in dit rapport een start gemaakt, maar is de volgende zet nadrukkelijk voor de lokale partijen (daarin wellicht ondersteund door de rijksoverheid). Om zorgvuldig te werk te gaan, met aandacht voor privacybescherming van verdachten, moet de politie samen met haar ketenpartners kunnen verantwoorden welke informatie men precies waarvoor nodig heeft, gekoppeld aan het uitvoeren van ieders kerntaken. Dit heeft op de pilotlocaties nog geen verdere invulling gekregen; uitwerking ervan is daarmee een noodzakelijke “tussenfase”, voordat gesproken kan worden van een landelijk te implementeren werkwijze.

Summary

1. Reason, purpose and research questions

On the basis of the cabinet's ambition to reduce drug-related violence, work has been done in the past few years at three pilot locations on designing and testing a new method of collecting information on substance abuse by committers of violence. This concerns a new working method for the police, in which:

1. Arrested suspects caught in the act are asked during interrogation about the type and amount of alcohol and/or drugs used. In addition, these suspects are requested to cooperate in a breath test (alcohol) and a drug test. If the result is positive, a breath analysis follows.
2. When suspects are arrested who were not caught in the act, the person reporting them or witnesses are asked whether substance abuse was involved. The information is verified during the interrogation of the suspect.
3. The police records the results of the situations referred to in 1) and 2) above. If drugs are involved, the type of drugs and how it was determined is also recorded.

This new working method is intended to improve insight into the nature and extent of substance abuse by committers of violence, in order to clarify how important it is to make additional investments at this level.

In addition, the pilots are aimed at exploring the possibilities to improve the information situation of the police in such a way that information can be used to provide support in making choices of the most appropriate judicial and preventive measures aimed at reducing recidivism among committers of violence.

The locations taking part in the pilot were: the IJsselland police region (with Zwolle, Deventer and Kampen as the main cities), the Municipality of Schouwen-Duiveland (Zeeland police region, with Renesse and Zierikzee as its main residential centres) and the Municipality of Wageningen (Gelderland-Midden police region).

Depending on the results of the pilots, the authorities concerned will consider whether nationwide introduction of this working method is desirable and under what conditions it can be implemented. The data and analyses in this research report are intended to assist in making this consideration.

2. Design of the research

This research evaluates the aforementioned pilot on several points which are vital to the consideration of a desirable sequel. The focus is on the request of the commissioning authority, the Ministry of Justice, regarding two elements: 1. explanation of the knowledge compiled in the pilot on the nature and extent of the problems outlined; 2. identification of the technical and legal problems faced in nationwide introduction of the working method.

The research questions read as follows:

- I. What is the proportion of violent crimes in which alcohol abuse plays a part, in the experimental municipalities as well as extrapolated to national level?
- II. What is the proportion of violent crimes in which (hard) drugs play a part, in the experimental municipalities and extrapolated to national level?
- III. What is the proportion of violent crimes in which both alcohol and (hard) drugs play a part, in the experimental municipalities and extrapolated to national level?
- IV. In what crimes involving what perpetrators and in what situations do alcohol and drug-related crimes occur most frequently?
- V. What are the legal bottlenecks in determining the use of alcohol and drugs by suspects of violent crimes and how can they be resolved?
- VI. What are the legal limits on the forwarding of information by the police to other authorities (for example addiction treatment institutions) with a view to preventive activities? Are those limits a problem and if so, how can it be solved?
- VII. Are the tests used adequate to establish alcohol and drug use? The 'adequacy of the tests' should be understood in this study as 'the applicability or usability of the tests', as assessed by the users (police) and – possibly – (paramedical or medical) experts on site.

For clarity's sake, the seven research questions have been incorporated in five sub-studies. Sub-studies 1) and 2) answer the empirical questions about the nature and extent of violent crimes committed under the influence of narcotics (research questions 1 to 4). For the purposes of this study, the recording of acts of violence by the police was analysed in the three pilot locations over the period from April 2007 to October 2007.

Sub-studies 3) and 4) deal with the legal bottlenecks of the new policy (research questions 5 and 6). Legal bottlenecks can exist in relation to obligations to cooperate with a test and the sharing of information by the police with chain partners. In addition to studying the relevant literature, we interviewed experts.

Lastly, sub-study 5) is intended to determine the usability of the proposed alcohol and drugs tests (research question 7). Technical bottlenecks can occur in using the tests in practice, particularly concerning their ease of use and reliability. In this context as well, relevant literature was studied, after which the experiences gained with the tests in the three pilot locations were compiled.

3. Findings

Research questions I, II and III: What is the proportion of violent crimes in which the use of alcohol and/or (hard) drugs plays a part, in the experimental municipalities/region and extrapolated to national level?

Data were obtained from the three police locations on the number of incidents of violence that occurred during the pilot period. Insight into substance abuse prior to the incident could, of course, only be obtained if it was possible to arrest a suspect. The *proportion* with which the research question deals thus concerns the share of substance-related violence in the total of incidents of violence *with an arrested suspect*.

In order to obtain *factual* information as well, in the form of a test, about a particular suspect's substance abuse, the suspect has to be arrested while caught in the act or shortly after the incident. Although this is often the case, the test often proves not to have been carried out. During the pilot period, 2,244 suspects were arrested for incidents of violence in the three pilot areas together. The number of tests administered for alcohol and/or drug abuse was 78 in total: 59 alcohol tests and 19 drug tests were administered. The number of tests carried out during the pilot is therefore lower than might be expected based on the design of the test. Consequently, the proportion of substance abuse was not computed only on the basis of information from the tests, but also on the basis of the records (observations) of police staff.

With this working method, the proportion of incidents of violence in which one or more suspects had consumed alcohol comes to over one fourth, 27% (N=1626). The difference between the pilot locations is, however, large. In the IJsselland police region (N=1481) the proportion is 26%, in the Municipality of Schouwen-Duiveland (N=145) 43%. No total figures were obtained from the Municipality of Wageningen pilot location (of the number of incidents of violence in the pilot period), thus no comparable computation could be made.

In the Municipality of Schouwen-Duiveland, there appear to be strong seasonal effects: from April to June and in September and October, the proportion of alcohol-related violent crimes is 28%, which is the same as in IJsselland; the summer months July and August, however, bring the average in that Municipality up to 43%.

The proportion of drug-related incidents, as well as incidents in which both alcohol and drugs were used (by 1 person), at 3%, was significantly lower than the consumption of alcohol,

As data collection took place at three pilot locations which were not selected with a view to national representativeness, an extrapolation to national level cannot be made reliably. Nevertheless, a rough calculation can be made, assuming that the problems in the pilot regions are *indicative* of the extent of the total problems in the Netherlands. For 2006, this estimate produces a figure of about 38,600 substance abusing suspects of violence out of a total of 137,802 suspects of violent incidents

who were arrested by the police.

Research question IV: In what crimes involving what perpetrators and in what situations do alcohol and drug-related violent crimes occur most frequently?

Many of the violent incidents committed involve bodily harm, destruction of property and threats. Among the alcohol-related incidents, breach of public order, destruction of property and threats prove to occur proportionately more often. The alcohol related incidents often take place in the context going out, and the person(s) reporting and suspect(s) often prove to be unknown to each other, which is sometimes called 'senseless violence'. Particularly destruction of property combined with alcohol consumption almost always prove to take place at night.

The incidents of physical violence against persons which are committed in combination with substance abuse can be typified as 'serious violence' in almost half of the cases. And in one third of these violent incidents, the violence results in serious bodily injury to the victim.

The arrested suspects who used those substances include many young people, almost exclusively men. Many of these persons prove to have been in trouble with the police before (we examined whether they had previously appeared in BPS as *suspects*). Of the total group of 'substance abusing suspects' in the secondary analysis (91), half of them (45) proved to have such records. These are very often records of incidents of violence (39 out of 45), in which substances have very often been used (23 times alcohol and 6 times drugs). Because definitions of violence used in other investigations are not similar to the definition used in the pilot, no data are available to classify observed proportions according to type of violence and characteristics of the perpetrators.

Research question V: What are the legal bottlenecks in determining the use of alcohol and drugs by suspects of violent crimes, and how can they be resolved?

This research question pertains to possible legal bottlenecks that can exist in administering the tests and recording data on the use of alcohol and/or drugs. The assumption of the pilot is that the recording of certain data on substance abuse is necessary for the proper performance of the police duty to enforce the law or provide assistance. This recording of data on substance abuse is not a problem in itself and suspects and others involved are already being asked about this during interrogations. Legal problems may well arise if one checks whether the administration of the tests and recording of the test results is particularly *necessary*. The questioning of a suspect – on the basis of goals set which ensue from the duties of the police – may perhaps provide sufficient information to take action, which would make the information from a test superfluous.

Another possible legal problem concerns the authority of police officers to administer tests. If nothing has been determined about this in the context of the pilot, the question is whether voluntary cooperation by the person concerned with the administration of the alcohol or drugs test and the use of the results makes this lawful.

Finally, a possible legal problem can arise if it is decided to place the administration of the alcohol and drugs test in a mandatory framework, so that the suspect can be forced to undergo the test. This requires a special legal basis. In enacting that basis, the legislature must strike a balance between, on the one hand, the right to protection of privacy and physical integrity and, on the other, the purpose of administering the test. The legislature must also observe the principles of proportionality and subsidiarity.

Research question VI: What are the legal limits on the forwarding of information by the police to other authorities (for example addiction treatment institutions) with a view to preventive activities? Are those limits a problem and, if so, how can it be solved?

A legal ground exists for the provision of information. In providing the information, crime prevention plays a big part, but on the other hand, there is also an eye for the welfare of the perpetrator. Because these are tasks to be performed by the police and they are partially dependent on other authorities in doing so, one could argue that it is in the interest of the police to provide the relevant information so that their task can be performed optimally. A possible legal bottleneck could arise if information on occasional alcohol and drug use is provided to organisations such as addiction treatment institutions or the probation service. The question is whether this is among the objectives of providing information.

The possible legal bottlenecks relate to the provision of information to local addiction treatment institutions, while they are not explicitly mentioned in the current Police Act (*Politiewet*) as parties entitled to receive such information. The question is whether the exception provisions can be applied. This depends on the nature of the information actually provided. If this concerns *unnecessary* information, a problem will arise and the information should not have been provided.

Research question VII: Are the tests used adequate to establish alcohol and drug use in cases of violence? In the context of this study, the 'adequacy of the tests' should be taken to mean the 'applicability or usability of the tests', as assessed by the users (police) and – possibly – (paramedical or medical) experts on site.

All police officers questioned who had worked with the tests stated that both tests are very easy to use. With respect to Drugwipe® 5, they noted that it takes a bit of time to get accustomed to it and that they are somewhat reticent regarding the use of the test. Its use, however, is self-evident if one reads the manual.

Drugwipe® 5 can identify six types of drugs in sweat or saliva samples. Taking a saliva sample is preferred because, unlike a sweat sample, it can show recent drug use. It is not always possible to take a saliva sample. The use of cannabis or Ecstasy can, for example, cause a dry mouth, from which not enough saliva can be taken. A sweat sample will then have to be taken. Drugwipe® 5 has been evaluated with different results. It emerged from the study by Mathijssen (1999) that cannabis use is difficult to detect on the basis of sweat samples. In the Rosita-2 project, different tests were evaluated and compared which detect drugs on the basis of saliva samples, including Drugwipe® 5. In this study, the drugs test scored well on the degree of reliability. The police officers questioned exercise some restraint in making reliability estimates regarding the drugs test. One officer stated that in two of the four cases in which the suspect admitted using cannabis, the test did not show this. Another officer who had used the test or was present during its use many times stated that the test once turned out positive even though the suspect had not taken any drugs.

Alcosensor IV was used in the pilots. This is a different test from the one used by the police in traffic. Some commotion arose in 2000 about the reliability of the last-mentioned tests, because in the television programme “Blik op de Weg”, it emerged that a human subject scored too high on the selection equipment only after drinking nine beers and afterwards even scored too low on the proof test. A study conducted on the basis of this commotion showed that 80-85% of the adult population would be subject to criminal prosecution for driving in traffic shortly after drinking nine beers. There was little chance that the drivers subject to prosecution would mistakenly not be selected for the proof test. There was a good chance of wrong selection, especially if the result of the selection test was not above the selection limit. Not much is known about Alcosensor IV. The police officers questioned stated that they consider it highly reliable. It sometimes happens that a person has drunk a lot and the test does not turn out positive, but that does not happen often. It also happened once that a person had not drunk anything and the test turned out positive anyway.

4. Consideration of the significance of the pilots based on the targets set

When we consider the foregoing results and explorations of the pilot based on the two main targets of the pilot, we arrive at some observations which are important to take into consideration in choosing a (possibly national) sequel to this pilot.

The first observation is that, with a view to the first target – generating more/better information on the problems of alcohol and drug abuse by committers of violence – had hardly any added value. It is clear that no test discipline exists yet, as evidenced by the small number of tests administered, nor is there discipline for questioning the persons concerned about alcohol and drug abuse by suspects, as evidenced by the fact that it is not consistently noted down in statements *if* questions were asked about substance abuse and – if suspects are questioned about this – little and constantly changing information is recorded. For these reasons, there is too much ‘missing’ from the records of the police at the pilot locations. The information situation at these pilot locations therefore does not differ from that of all other regional forces, in the sense that statements regarding what the police know about the problems can be made

only on the basis of additional research. With that, the pilot working method did not result in a simpler way – by means of codes used and standardisation of recording – to generate surveys of the nature and extent of alcohol and drug-related violence. Nor has the use of the tests resulted in a deepening of the information situation, because the tests were used to a limited extent, but also selectively. Because the implementation of the working method was not monitored in the pilot, hardly any information is available on the causes of the failure to test or the selective testing of suspects. It is advisable in the further implementation of the working method (in the three pilot locations or elsewhere) to invest expressly in 1. a tightly organised process aimed at optimising the provision and administration of tests, 2. introduction of a fixed protocol for questioning suspects and others involved in interrogations (some standard questions could be used).

A start has been made with respect to the second target of the pilot – exploring the possibilities to use an improved information situation of the police in such a way that it provides support in making choices of the most appropriate judicial and preventive measures aimed at preventing recidivism among committers of violence – together with the legal exploration as worked out in this report, but the next move is expressly up to the local parties (perhaps supported in this regard by the national government). In order to work carefully, with correct attention for protecting the privacy of suspects, the police together with the chain partners could specify exactly which information they need for what purpose, linked to the performance of one another's core tasks. This has not yet been developed further at the pilot locations: its development is therefore a necessary 'transitional stage', before a working method can be implemented nationally.

Bijlage A

In de politieregistratie vallen de volgende incidentcodes onder geweld:

- 241: overval (gewapende)
- 242: beroving (w.o. tasjesroof)
- 261: vernieling auto
- 262: vernieling middelen openbaar vervoer
- 263: vernielingen aan openbare gebouwen
- 264: vandalisme/baldadigheid
- 265: dierenmishandeling
- 266: graffiti
- 269: overige vernielingen/beschadiging
- 301: geweld zonder letsel zonder wapen
- 302: geweld zonder letsel met wapen
- 303: geweld zonder letsel met vuurwapen
- 311: geweld met letsel zonder wapen
- 312: geweld met letsel met wapen
- 313: geweld met letsel met vuurwapen
- 321: geweld dodelijk zonder wapen
- 322: geweld dodelijk met wapen
- 323: geweld dodelijk met vuurwapen
- 325: openlijk geweld personen
- 331: (openb)schennis
- 332: aanranding
- 333: verkrachting
- 334: incest
- 336: ontucht minderjarige
- 339: overige zedenzaken
- 341: vrijheidsbeneming / gijzeling
- 342: bedreiging
- 343: man/vrouw mishandeling/geweld in relatiesfeer
- 345: homogeweld
- 346: kindermishandeling/geweld in relatiesfeer
- 347: stalking
- 362: bommelding
- 391: aantasting openbaar gezag
- 392: aantasting openbare orde
- 554: overlast van/door kladden/plakken

Tabel 0.1 Gehanteerde definities bij de bestandsanalyse

Incidentcode in BPS	Omschrijving
<i>Geweld tegen personen</i>	
331 t/m 334, 336, 339	Zedenmisdriven
321 t/m 323	Moord en doodslag
325	Openlijk geweld tegen personen
341, 342, 347	Bedreiging
301 t/m 303, 311 t/m 313, 343, 345, 346	Mishandeling
242	Straatroof
241	Overval, gewapend
<i>Geweld tegen goederen</i>	
261 t/m 266, 269, 362, 554	Vernieling, zaaksbeschadiging
391, 392	Aantasting openbare orde

Bijlage B

Gegevens over de alcohol- en/of drugsgerelateerde incidenten uitgesplitst naar gemeente Schouwen-Duiveland en Wageningen. Hierbij is dezelfde volgorde aangehouden als in hoofdstuk 2, waar de resultaten besproken worden.

Tabel 0.1 Informatiebronnen waarop groepen gebaseerd zijn

	Gemeente Schouwen-Duiveland (Politieregio Zeeland)				Gemeente Wageningen (Politieregio Gelderland-Midden)			
	Aantal beschikbare mutaties*	Aantal alcohol-gebruik genoemd	Aantal drugs-gebruik genoemd	Aantal combinatiegebruik genoemd	Aantal beschikbare mutaties	Aantal maal alcohol-gebruik genoemd	Aantal maal drugs-gebruik genoemd	Aantal combinatiegebruik genoemd
Bron: aangever	95	8	3	2	77	11	1	1
Bron: verdachte	113	33	1	3	87	37	-	1
Bron: andere betrokkenen	62	8	-	-	42	4	-	-
Bron: agent	166	8	-	3	90	10	-	2

* Bijvoorbeeld: van de 166 mutatienummers (waarvan soms dezelfde over 1 incident gaan, namelijk wanneer er meerdere verdachten zijn) bevatten er 95 een proces-verbaal van aangifte, in 60 gevallen is er een betrokkene gehoord.

Tabel 0.2 Relatie dader-slachtoffer, naar gemeente en middelengebruik

	Gemeente Schouwen-Duiveland (Politieregio Zeeland)			Gemeente Wageningen (Politieregio Gelderland-Midden)		
	Alcohol	Drugs	Combinatie	Alcohol	Drugs	Combinatie
Onbekenden	12		3	12	1	2
Bekenden*	9			7		
(ex-)partners	2	1		7		1
Ouder-kind		3				1
Onbekend/nvt	5			7		
Totaal	28	4		33	1	4

* Hieronder vallen ook 'bekende van gezicht' en 'buren'.

Tabel 0.3 Betrokken partijen, naar gemeente en middelengebruik

	Gemeente Schouwen-Duiveland (Politieregio Zeeland)			Gemeente Wageningen (Politieregio Gelderland-Midden)		
	Alcohol	Drugs	Combinatie	Alcohol	Drugs	Combinatie
Individen	19	4	3	24	1	3
Individu tegen groep						
Groepen	6			3		1
Groep tegen individu	1			4		
Onbekend	2			2		
Totaal	28	4	3	33	1	4

Tabel 0.4 Sociale context incident, naar gemeente en middelengebruik

<i>Context</i>	Gemeente Schouwen-Duiveland			Gemeente Wageningen		
	(Politieregio Zeeland)			(Politieregio Gelderland-Midden)		
	Alcohol	Drugs	Combinatie	Alcohol	Drugs	Combinatie
Uitgaanscentra	18		3	8		1
Wijken	5	3		14		1
Huiselijk	1			6	1	1
Verkeer	1			2		
Anders	3	1		3		1
<i>Tijdstip van de melding</i>						
tussen 22.00 en 08.00 uur	21	4	3	19	1	2
Totaal	28	4	3	33	1	4

Tabel 0.5 Pleegplaats incident, naar middelengebruik en totaal

	Gemeente Schouwen-Duiveland			
	(Politieregio Zeeland)			
	Totaal aantal incidenten	Alcohol-gerelateerde incidenten	Drugs-gerelateerde incidenten	Alcohol- en drugsgerelateerde incidenten
Renesse	75	12		2
Zierikzee	27	5	4	
Scharendijke	12	6		1
Burgh-Haamstede	7			
Bruinisse	6	3		
Overige plaatsen	18	2		
Totaal	145	28	4	3

Tabel 0.6 Pleegplaats incident, naar middelengebruik en totaal

Gemeente Wageningen				
(Politieregio Gelderland-Midden)				
	Totaal aantal incidenten	Alcohol-gerelateerde incidenten	Drugs-gerelateerde incidenten	Alcohol- en drugsgerelateerde incidenten
Wageningen	42	21	1	4
Oosterbeek	12	5		
Doorwerth	8	2		
Renkum	6	2		
Overige plaatsen	5	3		
Totaal	73	33	1	4

Tabel 0.7 Beroepsgerelateerde incidenten, naar gemeente en middelen-gebruik

	Gemeente Schouwen-Duiveland			Gemeente Wageningen		
	(Politieregio Zeeland)			(Politieregio Gelderland-Midden)		
	Alcohol	Drugs	Combinatie	Alcohol	Drugs	Combinatie
Horecapersoneel	3					
Winkelpersoneel	1	1				
Politie	2		1	1		
Personeel openbaar vervoer	1					
Personeel zorg	1			1		
Campinghouder			1			
Totaal aantal 'beroepsmatige' slachtoffers	8	1	2	1		

Tabel 0.8 Ernst van het geweld, naar gemeente en middelengebruik

	Gemeente Schouwen-Duiveland			Gemeente Wageningen		
	(Politieregio Zeeland)			(Politieregio Gelderland-Midden)		
	Alcohol	Drugs	Combinatie	Alcohol	Drugs	Combinatie
Tegen zaken	6	1	3	8		
Verbaal	2	3				
Licht fysiek	11			11		3
Zwaar fysiek	7			12	1	1
Onbekend	2			2		
Totaal	28	4	3	33	1	4

Tabel 0.9 Letsel van het slachtoffer, naar gemeente en middelengebruik

	Gemeente Schouwen-Duiveland			Gemeente Wageningen		
	(Politieregio Zeeland)			(Politieregio Gelderland-Midden)		
	Alcohol	Drugs	Combinatie	Alcohol	Drugs	Combinatie
Geen	5	3		8		
Licht-redelijk	8			5	1	2
Zwaar	5			6		1
Vernieling	3	1	2	9		1
Onbekend	7		1	5		
Totaal	28	4	3	33	1	4

Tabel 0.10 Achtergrondkenmerken van de verdachten, naar middelen-gebruik

	Gemeente Schouwen-Duiveland (Politieregio Zeeland)			Gemeente Wageningen (Politieregio Gelderland-Midden)		
Leeftijd	Alcohol	Drugs	Combinatie	Alcohol	Drugs	Combinatie
t/m 17 jaar	5					
18 t/m 23 jaar	11		3	16		1
24 t/m 30 jaar	10	4		9		1
31 t/m 40 jaar	4			7	1	2
41 t/m 50 jaar	4			6		1
51 jaar of ouder	3			3		
Geslacht						
Man	36	4	3	39	1	5
vrouw	1			2		
Nationaliteit						
Nederlands	32	4	3	38	1	5
Niet-Nederlands (Westers)	5					
Niet-Nederlands (Niet-Westers)				3		
Totaal	37	4	3	41	1	5

NB: In deze tabel wordt op verdachtenniveau gerapporteerd ipv incidenten, vandaar dat de totalen hoger zijn; 1 incident kan meerdere verdachten hebben.

Tabel 0.11 Eerder politiecontact van de verdachten, naar gemeente en middelengebruik

	Gemeente Schouwen-Duiveland			Gemeente Wageningen		
	(Politieregio Zeeland)			(Politieregio Gelderland-Midden)		
	Alcohol	Drugs	Combinatie	Alcohol	Drugs	Combinatie
Verdachten met antecedenten	13	4	0	22	1	5
Antecedenten met geweld	9	4		21	1	4
Antecedenten met geweld alcoholgebruik	5			16	1	1
Antecedenten met geweld drugsgebruik		4		1		1
Totaal	37	4	3	37	1	5

NB: In deze tabel wordt op verdachtenniveau gerapporteerd ipv incidenten, vandaar dat de totalen hoger zijn; 1 incident kan meerdere verdachten hebben.

Tabel 0.12 Historie van gebruik, naar gemeente en middelengebruik

	Gemeente Schouwen-Duiveland			Gemeente Wageningen		
	(Politieregio Zeeland)			(Politieregio Gelderland-Midden)		
	Alcohol	Drugs	Combinatie	Alcohol	Drugs	Combinatie
Historie van alcoholgebruik	3	1		14		2
Historie van drugsgebruik	2	3		1		
Historie zowel alcohol- als drugsgebruik				8	1	
Totaal	28	4	3	33	1	4

Bijlage C

Gehanteerde definities bij de secundaire bestandsanalyse

Onderstaande tabel toont een overzicht van de variabelen die ten behoeve van de secundaire analyse zijn aangemaakt. Bij het presenteren van de resultaten in dit rapport zijn enkele categorieën samengenomen (indien er weinig op was gescoord, en de inhoud het toeliet) of weggelaten (indien daar niet op was gescoord).

Tabel 0.1 Gehanteerde definities bij de bestandsanalyse

Variabele	Categorieën	Omschrijving
SO_incident: is in AANGIFTE iets opgenomen over gebruik direct voorafgaand aan incident?	Nvt, er is geen aangifte opgenomen	
	ja, over drugsgebruik	
	ja, over alcoholgebruik	
	ja, zowel over alcohol- als drugsgebruik	
	nee	
	nee, maar er is ook niet naar gevraagd	
	Slachtoffer was niet ter plaatse	Bijv. in geval van vernieling die later geconstateerd wordt
SO-historie: is in AANGIFTE iets opgenomen over historie van gebruik?	Zelfde categorieën	
VE_incident: is in VERHOOR VERDACHTE iets opgenomen over gebruik direct voorafgaand aan incident?	Zelfde categorieën	
VE_historie: is in VERHOOR VERDACHTE iets opgenomen over historie van gebruik?	Zelfde categorieën	
BE_incident: hebben andere BETROKKENEN iets verklaard over gebruik direct voorafgaand aan incident?	Zelfde categorieën	
BE-historie: hebben andere BETROKKENEN iets verklaard over historie van gebruik?	Zelfde categorieën	

Agent_incident: is er een persoonlijke observatie van de betrokken POLITIEAGENT over gebruik direct voorafgaand aan incident?	Zelfde categorieën	
Agent_historie: is er een persoonlijke observatie van de betrokken POLITIEAGENT over historie van gebruik?	Zelfde categorieën	
Relatie dader – slachtoffer	Onbekenden	
	Bekenden	
	Vaag, van gezicht	
	Buren	
	Partners	
	Ex-geliefden	
	Familieruzie overig	
	Ouder/kind	
	Anders	
Context van het incident	Wijken	Geweldsincidenten die zich afspelen in de woonwijk, waarbij het incident niet gekoppeld kon worden aan een van de overige contexttyperingen.
	Uitgaanscentra	Geweldsincidenten die zich afspelen in uitgaanscentra of die zich tijdens de avonduren afspelen in de nabije omgeving van uitgaanscentra.
	Verkeer	Geweldsincidenten die zich afspelen in het verkeer, waarbij het gaat om oplopende spanningen tussen weggebruikers.
	Sportsfeer	Geweldsincidenten die zich afspelen rondom sportevenementen en sportcentra
	Winkelcentra	Geweldsincidenten die zich afspelen in winkelcentra, waarbij het gaat om geweldsincidenten waarbij winkelpubliek of winkeliers/winkelpersoneel betrokken is.
	Huiselijk	Deze categorie omvat bij deze indeling enkel het huiselijk geweld in of rond de woning.
	Openbaar vervoer	Geweldsincidenten die zich afspelen in het openbaar vervoer, waarbij het gaat om geweldsincidenten tussen passagiers en/of het personeel.
	School	Geweldsincidenten die zich afspelen op of rondom scholen
Conflictpartijen	Anders	
	Groepen	
	Groep/individu	
	Individuen	
	Individu/groep	

Ernst van het geweld	Verbaal	Schelden, dreigen, etc.
	Licht fysiek	Duwen, trekken, vastpakken, tot hoogstens enkele 'droge' klappen.
	Zwaar fysiek	Flink slaan, schoppen en incidenten waarbij een wapen werd gebruikt.
	Tegen zaken	Vernieling, waarbij niet ook een persoon geweld is aangedaan.
	Onbekend	Op basis van de mutaties kan geen van de bovenstaande categorieën gekozen worden
Letsel van het slachtoffer	Geen	
	Licht	Licht letsel dat ter plaatse behandeld kon worden (blauwe plekken, schaafwonden etc.)
	Redelijk	Letsel waarvoor professionele medische hulp moet worden ingeschakeld, ambulantly of poliklinisch
	Zwaar	Letsel waarbij ziekenhuisopname noodzakelijk is voor behandeling
	Dood	
Antecedenten verdachte	Nee	De verdachte is niet eerder door de politie als verdachte aangemerkt
	Ja, geen geweld	De verdachte is wel eerder door de politie als verdachte aangemerkt, voor een incident dat buiten de codes van de geweldsincidenten valt
	Ja, wel geweld	De verdachte is wel eerder door de politie als verdachte aangemerkt, voor een incident dat binnen de definitie (incidentcode) van geweldsincidenten valt
Middelengebruik: ook middelen- gebruik bij antecedenten VE?	Ja, alcohol	In de mutaties van 1 of meerdere (eerder gepleegde) geweldsincidenten (waarin de persoon als verdachte is aangemerkt) is informatie gevonden die duidt op het gebruik van alcohol tijdens of kort voorafgaand aan dat incident
	Ja, drugs	In de mutaties van 1 of meerdere (eerder gepleegde) geweldsincidenten (waarin de persoon als verdachte is aangemerkt) is informatie gevonden die duidt op het gebruik van drugs tijdens of kort voorafgaand aan dat incident.
	Nee	

Literatuurlijst

Bieleman, B. , Maarsingh, H. en Meijer, G. (1998). *Aangeschoten wild; onderzoek naar jongeren, alcohol, drugs en agressie tijdens het uitgaan*. Groningen, Stichting IntraVal.

Brouwers, R (2007). *Impulsief gewelddadig gedrag. Studie naar factoren die samenhangen met impulsief gewelddadig gedrag*. Proefschrift. Tilburg: UvT

Jansen, C., Mensink, C. en Wolf, J. (2006), *Quickscan. Registratie Huiselijk Geweld*. Trimbos Instituut Utrecht / UMC St. Radboud Nijmegen januari 2006

Leccese A.P., E.J.M. Pennings en F.A. de Wolff (2000). *Combined use of alcohol and other psychotropic drugs. A review of the Literature-* Leids Universitair Medisch Centrum (ISBN 90-803882-3-8)

Lünnemann, K.D. en M.Y. Bruinsma (2005). *Geweld binnen en buiten. Aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland*. O&B-reeks. Den Haag: WODC

Mathijssen, M.P.M. (1999). *Drug-, medicijnen-, en alcoholgebruik van automobilisten in Nederland, 1997/1998. Verslag van een veldonderzoek, uitgevoerd in weekendnachten van het najaar*. Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOZ.

Mathijssen, M.P.M en Twisk, D.A.M. (2001). *Opname en afbraak van alcohol in het menselijk lichaam. Verslag van een demonstratie naar aanleiding van een 'experiment' in het tv-programma "Blik op de Weg"*. Leidschendam: SWOZ

Mentink, P. (2007). *Functioneel Ontwerp BPS Drank & Drugs Registratie*. Ict-Service Centrum Politie, Justitie en Veiligheid (ISC)

Ministerie van Justitie / Helpdesk Privacy (2008). *Modelconvenant gegevensuitwisseling persoonsgerichte aanpak meerderjarige veelplegers (versie 1.0)*. Herkomst: www.justitie.nl

Ministerie van justitie (2006). *De aanpak van alcohol- en drugsgebruik bij geweldsdelicten. Twee experimenten met politieregistratie, preventie- en justitiële interventies ter voorbereiding op landelijke invoering*. Den Haag, Wageningen, Schouwen-Duiveland, mei 2006

Nabben, T. (2000). *Gecombineerd gebruik van alcohol met cannabis, cocaïne, XTC en amfetamine*. Amsterdam: Thela Thesis (ISBN 90-5170-524-7)

Politie Groningen. *Regeling Huiselijk Geweld en Privacy*. 22 juni 2004

Spapens, A.C., Hoogeveen, C.E., & Pardoel, C.A.M. (2001). *Uitgegaan en ingesloten: oorzaken van uitgaansgeweld in de politieregio Brabant Zuid-Oost*. Tilburg: IVA.

SWOZ (2006). *Factsheet rijden onder invloed van alcohol en drugs*. Leidschendam: SWOZ november 2006

Taylor e.a. (2002). *I-ADAM in eight countries. Approaches and challenges*. Washington: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice. p.75-97

Thuisfront (2003). *Protocol 1e hulp bij huiselijk geweld Friesland maart 2003*. Groningen: Thuisfront. Herkomst: www.thuisfront.net.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 29 661, nrs. 1–2. *Onderwerp: convenanten uitgaansgeweld*. KST76927. 's-Gravenhage: Sdu Uitgevers

Tweede kamer, vergaderjaar 2005-2006, 28 684 nr. 65. *Actieplan tegen geweld*.

Van Vlierden, K. en Lammar, P. (2007). *Drugs en medicijnen in het verkeer. Literatuurstudie*. Diepenbeek: Steunpunt Verkeersveiligheid

Vermeulen, F. (2007). *Rijden onder invloed van drugs. Artikel 8 lid 1 van de Wegenverkeerswet 1994*. Arrondissementsparket Breda.

Verstraete, A.G. en Raes, E. (editors) (2006). *Rosita-2 project. Final report*. Ghent University.

ISBN: 978-90-6835-4362

Warandelaan 2
Postbus 90153
5000 LE Tilburg

www.iva.nl